

OSCAR VAN DE VOORDE (1871-1938)

Meubel- en interieurontwerper

"Un architecte qui a autre chose que des briques dans le ventre."

Thomas De Keere (00904157)

Masterproef voorgelegd tot het behalen van de graad van Master of Arts in de Kunstwetenschappen

Promotor: Prof. Dr. Anna Bergmans

Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, Universiteit Gent

Vakgroep Kunst-, Muziek- en Theaterwetenschappen

Academiejaar 2013-2014

Inhoud

0.	Inleiding.....	5
	Opzet onderzoek en methodologie	7
1.	Oscar Van de Voorde (1871-1938)	10
	Gent: jeugd en opvoeding.....	10
	Koninklijke Academie voor Schone Kunsten Gent.....	11
	Hervormingen architectuuronderwijs.....	17
	Kunst en Kennis.....	21
	Realisaties	27
2.	Deelname aan Tentoonstellingen.....	31
	Van de Voorde exposeert.....	31
1901	Derde Tentoonstelling Kunst en Kennis - Gent.....	38
1902	'Prima Esposizione Internazionale d'Arte Decorativa Moderna' - Turijn.....	41
	<i>Van 'Arts Mineurs' naar volwaardige discipline</i>	41
	<i>De Belgische afdeling in Turijn</i>	42
	<i>Het Collectivité Gantoise</i>	47
1904	'Vierde tentoonstelling Kunst en Kennis' - Gent.....	52
1906	'l'Esposizione Internazionale di Milano' - Milaan.....	54
	<i>Milaan nodigt de wereld uit</i>	54
	<i>De Belgen in Milaan</i>	57
	<i>Het Collectivité Gantoise in Milaan</i>	58
	<i>Duitse invloeden</i>	62
1907	'Zevende tentoonstelling Kunst en Kennis' - Gent.....	64
1910	'l'Exposition Universelle de Bruxelles' - Brussel.....	66
	<i>Een moderne cottage</i>	67

1912	'l'Exposition Internationale d'Art Religieux Moderne' - Brussel	73
	<i>Exposition Internationale de l'Art Chrétien Moderne</i>	73
	<i>Tentoonstelling in Brussel voor religieuze kunst</i>	78
1913	'Wereldtentoonstelling te Gent' - Gent.....	82
	<i>Gent ontvangt de wereld</i>	82
	<i>Van de Voorde en de tentoonstelling van Gent</i>	84
	<i>De Gentse Otto Wagner?</i>	88
	<i>Ontwerpplannen op de tentoonstelling</i>	89
	<i>'Premier Congrès International des Arts Décoratifs'</i>	92
	<i>Het Moderne dorp</i>	94
1925	'l'Exposition internationale des arts décoratifs et industriels modernes de Paris'.....	103
	<i>'La Belgique ira à Paris'</i>	104
1926	'Negentiende tentoonstelling Kunst en Kennis' - Gent.....	113
1930	'l'Exposition Centennale de l'art Belge' - Brussel.....	118
1930	'Kunst en Kennis' - Gent	121
1935	'Jubeltentoonstelling Kunst en Kennis' - Gent.....	123
1937	'46 ^e Gentsche Salon' - Gent.....	126
3.	Gerealiseerde projecten	127
	Algemeen	127
1909	Institut Moderne pour Malades - Gent	129
1911	Eigen cottage - Deurle.....	131
	<i>Interieur</i>	133
1911	Kasteel Carelshof - Sint-Amandsberg (Gent).....	136
1913	Woning beeldhouwer Domien Ingels - Drongen.....	138
	<i>Woonhuis Domien Ingels</i>	139

1923	Bank van de Arbeid - Gent.....	141
	<i>Interieur</i>	144
1925	Parc Résidence - Gent.....	148
1930	Villa 'De Puysleer' - Zottegem	149
4.	Meubelfirma's	156
	Grande Maison d'Ameublement - Charles Verbeke.....	156
	'Art Décoratif' - Céline Dangotte.....	161
	<i>La Maison Dangotte</i>	161
	<i>l'Art Décoratif Céline Dangotte</i>	162
	Ebenisterie 'La Flandre' - Charles Van Beerleire.....	165
5.	Besluit	169
6.	Bibliografie	174
	Archieven.....	174
	Websites.....	174
	Bronnen.....	174
	Literatuur.....	177

'Un architecte qui a autre chose que <<des briques dans le ventre>>. Il est un de ceux qui pense que la beauté d'une œuvre d'ensemble résulte d'une sorte d'entente préalable et tacite entre architectes, sculpteurs et peintres, estimant que des chefs-d'œuvre ne peuvent naître que dans un milieu ambiant harmonique.'

- Le Petit Blue - 13 augustus 1896 - Artikel over Oscar Van de Voorde -

0. Inleiding

Afb. 0: Portret Oscar Van de Voorde
SAG, DKF nr. 71.

Oscar Henricus Van de Voorde (Gent, °1871 - † 1938) was werkzaam als architect, meubelontwerpen en docent rond het begin van de twintigste eeuw. Hij heeft vooral een grote rol gespeeld binnen het architectuuronderwijs wanneer hij vanaf 1920 benoemd werd als directeur van de Academie van Gent. Daarnaast ontwierp hij zowel tentoonstellingspaviljoenen, residentiële woningen, bankgebouwen en appartementen. Tijdens de wederopbouw, vlak na de eerste wereldoorlog, stond Van de Voorde aan het hoofd van de Gentse Maatschappij voor Goedkope Woningen. Hiervoor ontwierp hij verschillende sociale tuinwijken in en rond Gent. Van de Voorde bleef zijn hele leven lang maatschappelijk geëngageerd. Zo zetelde hij in verschillende verenigingen, raden en commissies.

Zijn grootste en belangrijkste opdracht was echter het ontwerpen van de verschillende tentoonstellingspaviljoenen voor de werlde-tentoonstelling van 1913 die georganiseerd werd in Gent. Van de Voorde werd hiervoor benoemd als hoofdarchitect van de expositie. Van de Voorde nam daarnaast zelf deel aan verschillende internationale tentoonstellingen waar hij voornamelijk meubels presenteerde. Het zijn deze meubels die het onderwerp vormen van deze scriptie. In voorgaand onderzoek naar Van de Voorde ging de aandacht voornamelijk uit naar zijn ontwerpen voor de tentoonstelling van Gent en naar zijn architecturaal oeuvre.

Een eerste onderzoek dat voornamelijk gewijd is aan de bijdrage van Van de Voorde tijdens de werlde-tentoonstelling van Gent in

1913 werd in 1979 gevoerd door Leen Wyffels in haar onuitgegeven licentiaatverhandeling *De wereldtentoonstelling te Gent in 1913. Een architectonische evaluatie van het werk van Oscar Van de Voorde*. Zoals de titel aangeeft, gaat Wyffels voornamelijk in op de ontwerpen van Van de Voorde voor de wereldtentoonstelling. Toch besteedt zij grote aandacht aan het leven en werk van Van de Voorde. De meubelontwerpen van deze architect worden hier nagenoeg niet aangehaald.

Daarnaast onderstreept Wyffels het belang dat Van de Voorde zelf hechtte aan de decoratieve kunsten en hoe deze een rode draad vormden tijdens het leven van de architect. Zo doceerde hij in 1904 de nieuwe cursus sierkunsten aan de Academie van Gent. Ook een 'Van de Voorde-prijs' werd uitgereikt binnen de afdeling Sierkunsten. Zelf startte Van de Voorde zijn carrière succesvol met het behalen van de grote prijs sierkunsten tijdens de tentoonstelling in Turijn in 1902 en in Milaan in 1906. Tenslotte was Van de Voorde ondervoorzitter op het congres voor Versieringskunsten wat georganiseerd werd naar aanleiding van de wereldtentoonstelling in Gent.

Twintig jaar later verschijnt een eerste monografische studie over het leven en werk van Van de Voorde met de publicatie van Anthony Demey *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, uitgegeven door de provincie Oost-Vlaanderen in 1997.

Deze publicatie van Demey biedt een overzicht van het leven en opleiding van deze architect, zijn verschillende gebouwen, zijn rol als voorzitter van de Gentse Maatschappij voor Goedkope Woningen, zijn maatschappelijk engagement en zijn rol tijdens de wereldtentoonstelling in Gent. Terloops wordt er kort ingegaan op de deelname van Van de Voorde tijdens internationale

tentoonstellingen zoals in Turijn 1902. Een grondig onderzoek naar de interieurs en meubelontwerpen van deze Gentse architect werd nog niet gevoerd.

In 1998 publiceerde Dirk Laporte, verbonden aan de Universiteit Antwerpen, een artikel *De eigen cottage van Bouwmeester Oscar Van de Voorde* in het tijdschrift *De woonstede door de eeuwen heen*. Laporte bespreekt uitvoerig de geschiedenis van het gebouw. Voor een eerste maal wordt het nog volledig intacte interieur besproken.

In 2006 verscheen in het tijdschrift *Monumenten en Landschappen* een artikel gewijd aan Villa les Zephyrs in Westende. Marc Constandt bespreekt hier de achtergrond van het gebouw maar gaat ook uitvoerig in op de rol van de opdrachtgever.

Opzet onderzoek en methodologie

Dit onderzoek focust voornamelijk op de meubel- en interieurontwerpen van Oscar Van de Voorde en wil een eerste overzicht aanreiken van zijn werk in deze sector.

Een eerste belangrijke bron voor dit onderzoek is het Stadsarchief Gent. Aangezien Van de Voorde ongehuwd bleef, werd geen persoonlijk archief via nazaten overgeleverd. In het Stadsarchief Gent bevindt zich het Fonds Oscar Van de Voorde. Het betreft documenten die zich vroeger in de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten Gent (KASK) bevonden.

Dit fonds bevat verschillende documenten maar ook ontwerptekeningen en foto's van meubels vermoedelijk van de

hand van Van de Voorde, al kon een deel van deze gegevens tot op vandaag niet geverifieerd worden.

Aangezien Van de Voorde verschillende malen deelnam aan (inter)nationale tentoonstellingen, zijn de catalogi van deze exposities een belangrijke bron voor dit onderzoek. Uiteraard werden deze tentoonstellingen duchtig becommentarieerd, zo ook de deelnames van Van de Voorde. Eigentijdse publicaties zoals vaktijdschriften geven een beeld van hoe het werk van Van de Voorde werd ontvangen in binnen- en buitenland.

Weinig ensembles van deze architect zijn bewaard gebleven. Fotografisch materiaal is dan ook belangrijk om een beeld te krijgen van de stijl die Van de Voorde hanteerde bij zijn meubelontwerpen.

Maar niet alleen de meubelontwerpen komen aan bod. Ook de interieurs die Van de Voorde in zijn ontwerpen integreerde, maken deel uit van deze masterproef. Veldonderzoek vormt dan ook een belangrijke component.

Tenslotte wordt ook voorgaand onderzoek naar de figuur van Van de Voorde gebruikt binnen deze verhandeling.

Dit onderzoek wil een eerste overzicht aanreiken van de verschillende meubel- en interieurontwerpen van architect Oscar Van de Voorde. De architect presenteerde voornamelijk ensembles tijdens tentoonstellingen. Onderzoek naar deze tentoonstellingen vormen dus een belangrijk deel van deze masterproef.

Daarnaast wordt onderzocht of er nog meubels van de architect kunnen teruggevonden worden en zal bestudeerd worden wat er nog in situ bewaard is gebleven. Door veldonderzoek en onderzoek naar de firma's waarmee Van de Voorde samenwerkte, wordt getracht hier een antwoord op te geven.

1. Oscar Van de Voorde (1871-1938)

Afb. 1: Portret Oscar Van de Voorde
SAG, DKF nr. 71.

Gent: jeugd en opvoeding

Oscar Henricus Van de Voorde was een Gentse architect en meubelontwerper en werd geboren in de Zaimanstraat nr. 3 op 19 november 1871 in Gent.¹ Hij overleed in dezelfde stad op 11 juni 1938. Hij was het tweede kind van Jacobus Theodorus Van de Voorde, kamslager² en winkelier, en van Leonia Gobert, mutsenmaakster en huisvrouw. Het gezin Van de Voorde had naast Oscar nog vier kinderen; een oudere dochter, Alice (1870-1950), twee jongere dochters, Elvire (1874-1962) en Augusta (1879-1958), en een jongere zoon Albert.³ Met zijn broer Albert zal Van de Voorde verschillende opdrachten uitvoeren. Oscar Van de Voorde zelf bleef zijn hele leven ongehuwd en had geen kinderen.⁴

Over de jeugdijaren van Oscar Van de Voorde is weinig bekend. Hij verhuisde op jonge leeftijd van de Zaimanstraat, een straatje dat de Sint-Margrietstraat verbond met de Schipgracht maar nu niet meer bestaat, naar het Sint-Veerleplein. Van de Voorde liep school op de Rijksmiddelbare school en vervolgens op het Koninklijk Atheneum in Gent. Tijdens zijn middelbare studies volgde hij eveneens lessen aan het conservatorium waar hij viool en piano speelde en trok hij naar de tekenacademie.⁵

¹ Burgerlijke stand Gent, F° 631, nr. 3784: Geboorteakte van Oscar Van de Voorde.

² Een kamslager is een vervaardiger van weverskammen (Van Dale, groot woordenboek der Nederlandse Taal)

³ Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, pp. 7-9.

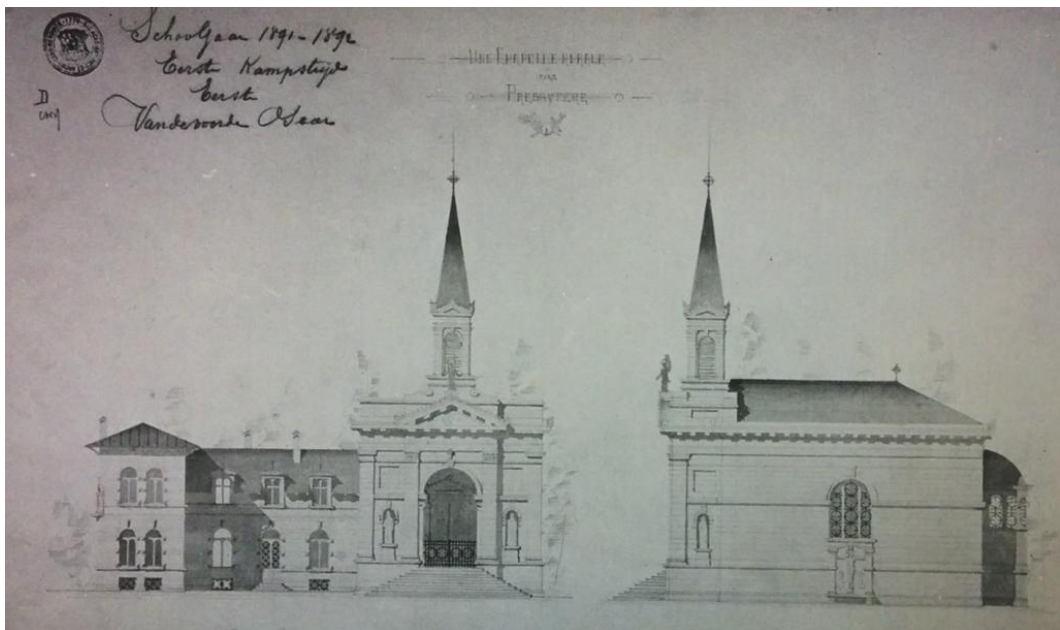
⁴ Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, p. 6.

⁵ Leen Wyffels, *De wereldtentoonstelling te Gent in 1913. Een architectonische evaluatie van het werk van Oscar Van de Voorde*, lic. diss. Universiteit Gent 1979, p. 66.

In zijn vrije tijd was Van de Voorde actief als roeier in de *Club Nautique de Gand*.⁶

Koninklijke Academie voor Schone Kunsten Gent

Voor Van de Voorde naar de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten in Gent trok, liep hij school aan het conservatorium van Gent waar hij een opleiding volgde tot violist en pianist. In 1887 schreef hij zich aan de academie van Gent in voor het vak 'Antiek Hoofd', gedoceerd door kunstschilder Louis Tytgadt. Twee jaar later veranderde Van de Voorde van studierichting. Hij volgde de cursus 'Bouwkunde' bij architect Charles Verspiegel. De vroegste ontwerptekeningen van zijn hand⁷ vertonen een classicistische inspiratie. Zo ontwierp hij in die stijl een landelijke kapel verbonden aan een pastorie (1892), een gendarmerie (1892) en een theater (1894).⁸

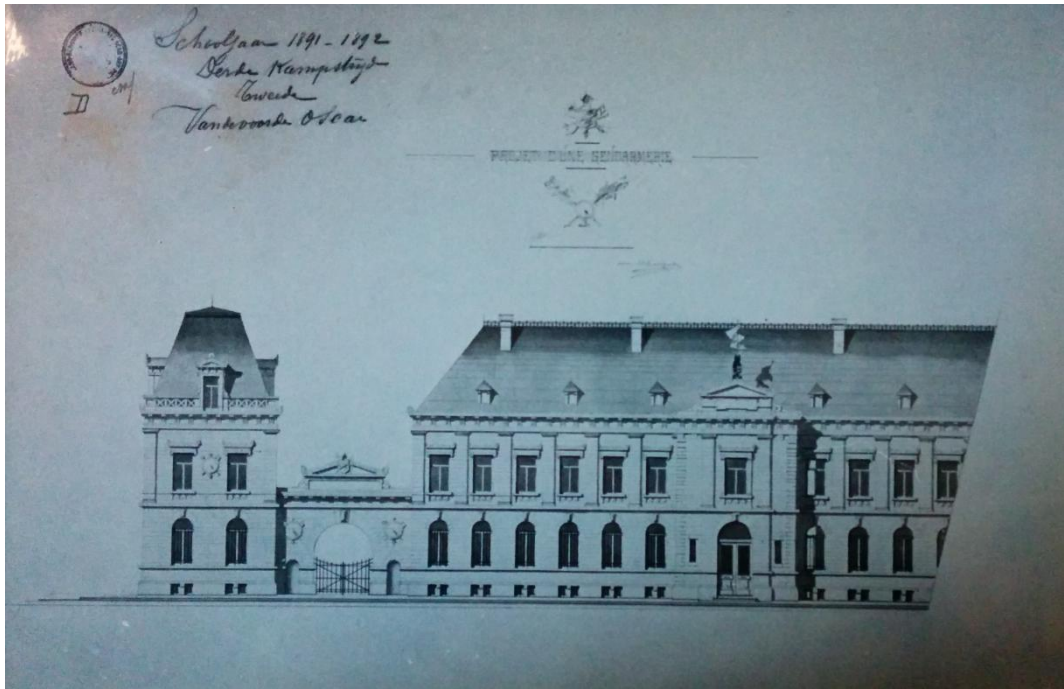

Afb. 2: Une Chapelle Rurale avec presbytère, Schooljaar 1891-1892. Eerste kampstrijd - Eerste - Vandevoorde Oscar
SAG, DKF nr. 71.

⁶ Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, p. 9.

⁷ Bij zijn vroege ontwerpen signeerde Van de Voorde zijn tekeningen op de Franse manier waarbij zijn familienaam in één woord geschreven werd.

⁸ Leen Wyffels, *De wereldtentoonstelling te Gent in 1913. Een architectonische evaluatie van het werk van Oscar Van de Voorde*, lic. diss. Universiteit Gent 1979, pp. 66-67.

Afb. 3, Projet d'une Gendarmerie, Schooljaar 1891-1892. Derde kampstrijd - Tweede - Vandevoorde Oscar
SAG, DKF nr. 71.

In 1890-1892 zal hij zich verder bekwamen in de bouwkunde bij architect Joseph De Waele. Ten slotte zat hij tijdens het academiejaar 1891-1892 in de hoogste klas bouwkunde, onder leiding van de Gentse architect Charles Van Rysselberghe.⁹

Het daaropvolgende academiejaar, 1892-1893, was cruciaal voor Van de Voorde. Het was zijn afstudeerjaar als bouwkundige. In hetzelfde jaar nam hij deel aan het *'Grand Concours Sexennal d'Architecture'*, waar hij bekroond werd tot laureaat en wat hem tegelijk zijn diploma opleverde. Als laureaat ontving hij gedurende drie jaar een beurs om studiereizen te maken.¹⁰ Zo trok hij onder andere naar Frankrijk en Italië waar hij zijn studies verder zou

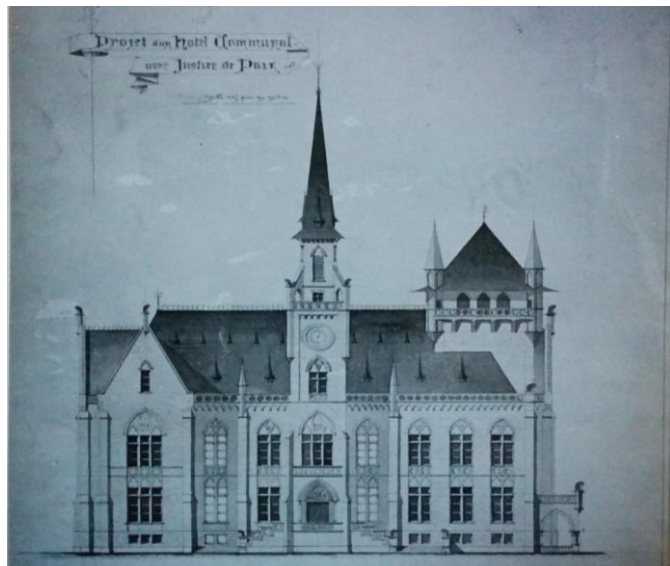
⁹ Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, pp. 9-11.

¹⁰ Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, pp. 9-11.

vervolmaken. Daarnaast ontving hij ook een subsidie van de provincie Oost-Vlaanderen.¹¹

Het is niet duidelijk in hoeverre deze studiereizen hebben bijgedragen aan zijn opleiding als architect. In de correspondentie tussen Van de Voorde, de stad Gent en de provincie Oost-Vlaanderen gaat hij hier niet dieper op in. Zelf vermeldt hij bijvoorbeeld nooit de plaats waar hij zijn studies volmaakte.

De jaren nadien bleef Van de Voorde les volgen aan de Academie van Gent. In het academiejaar 1894-1895 werd zijn werk als 'uitmuntend' beschouwd voor het vak 'Middeleeuwse Bouwkunde' van Charles Van Rysselberghe, een vak dat hij het jaar daarop voltooide.¹² Daarnaast behaalde hij ook in hetzelfde academiejaar een eerste prijs in Romaanse en Gotische bouwkunst. Ontwerptekeningen van een gemeentehuis waaraan een vredegericht verbonden is, tonen een duidelijke neogotische inspiratie.¹³

Afb. 4. Projet d'un Hôtel Communal avec Justice de Paix, Schooljaar 1895-1896. SAG, DKF nr. 71.

¹¹ Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, p. 11.

¹² Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, p. 12.

¹³ Leen Wyffels, *De wereldtentoonstelling te Gent in 1913. Een architectonische evaluatie van het werk van Oscar Van de Voorde*, lic. diss. Universiteit Gent 1979, pp. 67-68.

In 1896 ondernam hij een tweede studiereis, deze keer naar enkele Duitstalige steden:

*"Je reprends mes voyages et passe dans quelque villes intéressantes de la Suisse Allemande. Je reste à Berlin, Munich, Dresde, Aix-la-Chapelle, centres très intéressants pour mes études."*¹⁴

Eens terug in Gent kreeg hij een korte lesopdracht en werd hem een stageplaats toegewezen bij de Koninklijke Commissie voor Monumenten.¹⁵

In 1898 diende Van de Voorde een laatste keer een verzoek in voor het derde en laatste deel van zijn studiebeurs.

Academiejaar	Vak	Leraar
1887 - 1888	Antiek Hoofd	L. Tytgadt
1888 - 1889	Antiek Hoofd (herkansing)	L. Tytgadt
1889 - 1890	Bouwkunde	Ch. Verspiegel
1890 - 1891	Bouwkunde	J. De Waele
	Staatkundige Geschiedenis	J. Delvin
	Doorzichtkunde	E. De Vaere
	Toep. op de beschrijvende meetkunde	S. Wiemer
1891 - 1892	Bouwkunde - 2de afdeling	Ch. Van Rysselberghe
	Kunstgeschiedenis	J. Delvin
	Doorzichtkunde	E. De Vaere
1892 - 1893	Bouwkunde - 1ste afdeling	Ch. Van Rysselberghe
1893 - 1894	Afstudeerjaar Bouwkundige	/
1894 - 1895	Middeleeuwse Bouwkunde	Ch. Van Rysselberghe
1895 - 1896	Studiereizen Frankrijk/Italië	/
	Middeleeuwse Bouwkunde	Ch. Van Rysselberghe
Zomer 1896	Tweede studiereis Zwitserland	/
1898	Laatste studiereis Wenen (?)	/
	Docent Bouwkunde KASK (voorlopige benoeming)	/
1904	Docent Sierkunsten KASK (vaste benoeming)	/

Tabel opleiding Oscar Van de Voorde aan het KASK Gent

Gebaseerd op Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, pp. 9-21.

¹⁴ Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, p. 12, geciteerd uit 'Verzoek aan de bestendige deputatie d.d. 22 mei 1896' (RAB, Archief Provinciebestuur Oost-Vlaanderen, 2/6914/4)

¹⁵ Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, p. 13.

Afb. 5: Tekening van Oscar Van de Voorde met de instrumenten van een architect
N.N., 'Un Bruxellois par jour. Oscar Van de Voorde', *Le Petit Bleu*, 13 augustus 1896.

Waarschijnlijk trok hij deze keer naar Wenen, al is dit niet met zekerheid geweten.¹⁶

Volgens F. De Smet zou Van de Voorde zijn studie vervolledigd hebben in Parijs en in Wenen van 1894 tot 1897.

*"[...] hij werd laureaat uitgeroepen van den grooten prijskamp voor bouwkunde en dat liet hem toe zijne studiën te vervolledigen te Parijs en Weenen gedurende de jaren 1894 tot 1897."*¹⁷

Dit wordt gedeeltelijk bevestigd in het *Livre d'or de l'Exposition Universelle et Internationale de Gand* bij de korte biografische nota's over Van de Voorde:

*"[...] hij deed zijn studies in Gent en in Parijs en interesseerde zich dan in het bijzonder voor de moedige inspanningen in München [...] na talrijke studiereizen in het buitenland [...] (vert.)"*¹⁸

Daar zou Van de Voorde in contact gekomen zijn met de Wiener Secession en leerde hij het werk van Otto Wagner (1841-1918) kennen die op dat ogenblik leraar bouwkunde was aan de Academie van Wenen. Wagner was bepalend voor de moderne architectuur in Oostenrijk maar ook in Europa.¹⁹

De invloed van Wagner zou ook merkbaar zijn in het werk van Van de Voorde. Er kan een evolutie onderscheiden worden

¹⁶ Leen Wyffels, *De wereldtentoonstelling te Gent in 1913. Een architectonische evaluatie van het werk van Oscar Van de Voorde*, lic. diss. Universiteit Gent 1979, p. 68.

¹⁷ Frédéric De Smet, 'Voorwoord' in: *Kunst en Kennis Gent. Jubeluitgave bij het dertigjarige bestaan van den kring*, Gent 1927, pp. 20-21.

¹⁸ N.N., *Livre d'Or de l'Exposition universelle et internationale de Gand 1913*, Gent 1913, p. 86.

¹⁹ Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, p. 13.

tussen zijn vroegere en latere werk. Wanneer hij in zijn beginperiode voornamelijk de zuiver organische Art Nouveaustijl hanteerde, zal hij in zijn latere werken gebruik maken van een meer strakkere stijl waar geometrische versieringselementen primeren.²⁰ Deze Weense invloed is vooral duidelijk te zien bij de deelname van Van de Voorde aan de eerste tentoonstelling voor decoratieve kunsten in Turijn in 1902. Nochtans trekt Wyffels deze directe Weense beïnvloeding in twijfel. Zij argumenteert dat Van de Voorde afstudeerde in 1894, het jaar waarin Otto Wagner (1841-1918) tot professor bouwkunst aan de academie van Wenen en schreef hij zijn *Moderne Architektur*, een essay bedoeld voor zijn studenten en bepalend voor een jonge generatie architecten. Eind 1898 werd Van de Voorde benoemd als leraar aan de academie. Het is dus volgens Wyffels weinig waarschijnlijk dat hij tijd kon vrijmaken voor buitenlandse studiereizen dus sluit zij een directe beïnvloeding uit.²¹ Waarschijnlijk leerde Van de Voorde de nieuwe ontwikkelingen via vaktijdschriften kennen.

Van de Voorde werd in 1898 aangesteld als docent aan de Koninklijke Academie van Gent en tenslotte ook als directeur in 1922. Hierdoor zorgde hij voor verschillende hervormingen binnen het architectuuronderwijs die reeds door Jean Delvin (1853-1922), van 1902 tot 1922 directeur van de Academie, in gang werden gezet.²² Zij wilden voornamelijk de opleiding meer praktijkgericht

²⁰ Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, pp. 14-15.

²¹ Leen Wyffels, *De wereldtentoonstelling te Gent in 1913. Een architectonische evaluatie van het werk van Oscar Van de Voorde*, lic. diss. Universiteit Gent 1979, p. 71.

²² Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, p. 15.

maken en eendracht onder kunstenaars bekomen. Uiteindelijk ging Van de Voorde in 1935 op pensioen.²³

Naar de rol van Van de Voorde als docent aan de academie kan verder onderzoek noodzakelijk zijn. De archieven van de academie worden bewaard in het stadsarchief van Gent en zijn volledig geïnventariseerd.

Hervormingen architectuuronderwijs

De hervormingen van het architectuuronderwijs werden al door Jean Delvin (1853-1922) ingezet. Delvin was van 1902 tot 1913 officieel hoofd van de Academie van Gent.²⁴ Delvin bleef deze functie echter tot 1920 ad interim waarnemen. In 1920 werd hij door Van de Voorde opgevolgd als waarnemend directeur. Uiteindelijk werd Van de Voorde in 1922 definitief aangesteld als hoofd van de Academie.²⁵

De kunstenaar Jean Delvin werd op 9 juni 1853 geboren in Gent. Zijn vader, Jean-Baptiste Delvin, was een huisschilder van beroep.²⁶ Delvin schilderde voornamelijk genrestukken, landschappen en historieschilderkunst. Later zal hij voornamelijk paarden en dieren afbeelden. Naast schilderijen maakte Delvin tekeningen in houtskool en etsen.²⁷

Delvin is één van de stichtende leden van het progressief Brussels kunstenaarscollectief, *Les XX*. Samen met stadsgenoten en

²³ Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, p. 18.

²⁴ R. De Moor, *De Koninklijke Academie voor Schoone Kunsten Gent. De bestuurders (1751-1935)*, Gent 1944, Ongepagineerd.

²⁵ Leen Wyffels, *De wereldtentoonstelling te Gent in 1913. Een architectonische evaluatie van het werk van Oscar Van de Voorde*, lic. diss. Universiteit Gent 1979, p. 72.

²⁶ Constant Montald, *Annuaire de l'Académie. Notice sur Jean Delvin*, Gent 1939, p. 59.

²⁷ Johan De Smet e.a., *Dossier Jean Delvin*, Gent 2010, pp. 2-8.

schilders Théo Van Rysselberghe (1862-1926) en Gustave Vanaise (1854-1902) was hij de drijvende krachten van de vereniging. Delvin zal echter in 1886 zijn ontslag indienen en was niet langer lid van *Les XX*. Zijn werken zouden namelijk niet overeenkomen met de visie van de vereniging.²⁸

Vanaf 1881 was Delvin professor aan de Gentse academie. Hij doceerde er de vakken 'grondbeginselen', 'levend model' en de meer algemene opleidingsonderdelen 'staatkundige geschiedenis' en 'algemeene kunstgeschiedenis'. In 1902 werd hij uiteindelijk benoemd tot directeur ad interim van de academie.²⁹

Het is onder zijn directeurschap dat de Academie van Gent uitgroeide tot één van de belangrijkste academies van het land.³⁰ Delvin zal een grondige hervorming van de academie bewerkstelligen. Hij ging te werk op een moderne manier. Zo liet hij onder andere een vergelijkende studie uitvoeren van alle Belgische academies waardoor hij het studieprogramma kon aanpassen naar eigentijdse noden.³¹

De visie van Delvin op het kunstenonderwijs was zeer progressief. Hij organiseerde nieuwe cursussen die voordien ongebruikelijk waren zoals 'geschiedenis van het ornament' en 'decoratieve kunst'. Ook binnen het architectuuronderwijs voerde hij een hervorming door. Maar ook vrouwen waren welkom aan de academie, iets wat ongezien was in België. De hele kunstscène

²⁸ Johan De Smet e.a., *Dossier Jean Delvin*, Gent 2010, p. 2.

²⁹ Johan De Smet e.a., *Dossier Jean Delvin*, Gent 2010, p. 2.

³⁰ F. De Vogelaere, *Het paard in de Vlaamse Kunst na 1900*, tent. cat. Gent (Campo Santo St.-Amandsberg) 1979, ongepagineerd.

³¹ Laurens De Keyzer, 'De schaduw van Jan Delvin. De Koninklijke Academie voor Schone Kunsten' in: André Vanhove (red.), *De muren weten ervan*, tent. cat. Gent (Museum voor Volkskunde Gent), 1997, p. 60.

werd voornamelijk gedomineerd door mannen.³² Delvin had ook aandacht voor moderne kunst en behandelde die in zijn lessen.

Van de Voorde hervormde het architectuuronderwijs verder wanneer hij benoemd werd als directeur. Zo zal hij de opleiding tot bouwkundige met twee jaar verlengen, van vijf naar zeven jaar. Om toegelaten te worden tot de klas bouwkunde, moest men eerst drie jaar tekenlessen gevolgd hebben.³³

Wanneer Van de Voorde op pensioen ging, werd de *Oscar Van de Voorde-prijs* in het leven geroepen. Deze prijs werd uitgereikt binnen de afdeling sierkunsten en niet binnen de afdeling architectuur. Dit toont aan dat de decoratieve kunsten Van de Voorde na aan het hart lagen. De *Oscar Van de Voorde-prijs* is een prijs die tot op vandaag bestaat maar nu overgeheveld is naar het Stedelijk Kunstinstituut.³⁴

³² Laurens De Keyzer, 'De schaduw van Jan Delvin. De Koninklijke Academie voor Schone Kunsten' in: André Vanhove (red.), *De muren weten ervan*, tent. cat. Gent (Museum voor Volkskunde Gent), 1997, p. 60.

³³ Leen Wyffels, *De wereldtentoonstelling te Gent in 1913. Een architectonische evaluatie van het werk van Oscar Van de Voorde*, lic. diss. Universiteit Gent 1979, p. 73.

³⁴ Leen Wyffels, *De wereldtentoonstelling te Gent in 1913. Een architectonische evaluatie van het werk van Oscar Van de Voorde*, lic. diss. Universiteit Gent 1979, p. 75 en online op http://www.projectgentsintpieters.be/userfiles/files/nieuwtje/080416_PB_STRAATNAAM.pdf (18/02/2014)

Afb. 6: Oscar Van de Voorde en andere Gentse architecten
SAG, DKF nr. 71.

Afb. 7: Groepsfoto genomen in de ingang van de Academie bij het aftreden van Oscar Van de Voorde als directeur, 1935
SAG, DKF nr. 71.

Afb. 8: Boekomslag bij het tienjarig bestaan van Kunst en Kennis. Opgedragen aan Oscar Van de Voorde
SAG, DKF nr. 71.

Kunst en Kennis

Oscar Van de Voorde stichtte tijdens zijn studieperiode aan de Academie van Gent de oud-leerlingenkring van de Academie 'Kunst en Kennis'. De voorbereidende vergaderingen voor de oprichting van de vereniging gingen reeds in 1895 van start. De feitelijke start begon pas vanaf 1896.³⁵ Van de Voorde werd voorzitter van de kring en bleef dit tot 1935.³⁶

De vereniging organiseerde verschillende activiteiten van uiteenlopende aard. Zo werden studiereizen en uitstappen gemaakt, werden lezingen en voordrachten gegeven, er werd een tijdschrift en jaarboek uitgegeven en er werden tentoonstellingen gehouden.

Afb. 9: Omslag eerste uitgave tijdschrift Kunst en Kennis
*Kunst en Kennis*1 (1903) nr. 1 (maart)

Het eerste nummer van het tijdschrift verscheen op 1 maart 1903 en had voornamelijk als doel:

*'Om onze leden en lezers op de hoogte te houden van al de werkzaamheden der maatschappij, om al wat op kunstgebied ons ter oore of onder het oog komt bekend te maken, hebben wij dit blad gesticht met de hoop er uitbreiding te mogen aan geven, en aldus het nuttige doel onzer stichting te bereiken.'*³⁷

In het eerste nummer verscheen een uitgebreid artikel 'Over Sierkunst. Een inleidend woord over de binnenversiering van het huis', geschreven door de Gentse kunstschilder en graficus Jules De Praetere (1879-1947). In zijn artikel bekritiseerde De Praetere

³⁵ N.N., *Kunst en Kennis. Jubeluitgave bij het dertigjarige bestaan van den kring*, Gent 1927, pp. 15-16.

³⁶ R. De Moor, *De Koninklijke Academie voor Schoone Kunsten Gent. De bestuurders (1751-1935)*, Gent 1944, Ongepagineerd.

³⁷ N.N., 'Voorwoord', *Kunst en Kennis*1 (1903) nr. 1 (maart), p. 3.

vooral de 'wansmaak' van de binnenhuisinrichting en het toepassen van allerlei onpraktische ornamenten. Ook het ontbreken van een huiselijke sfeer werd door hem aangekaart:

'Wanneer we nu eens terugblikken of soms nog een binnenhuis van vroeger te zien krijgen, dan moeten we wel bekennen, dat er onder opzicht van gezelligheid, van huiselijkheid, eene groote verandering gekomen is. Alles draagt heden den stempel van ons strijdend-economisch leven en laat wel de onverschilligheid voelen, welk ieder in het algemeen genomen, voor zijn levensnest, voor zijn huis heeft. Onze woonplaatsen zijn kleurloos, ontbloot van die intieme schikking van voorheen, en ieder voorwerp, dat tot meubileering dient, draagt de naaktheid der onkunst [...]

Ik wil hier maar eene typische plaats aanhalen, waaraan iedereen zijne beste zorgen wijdt en die goed de weerspiegeling geeft van onze tegenwoordige samenleving: namelijk de praalkamer of het <<salon>>. Die plaats [...] heeft eerst en vooral zoo'n treurige, muffe atmosfeer van ongeslotenheid, dat men bij het binnentreden in zulke plaats de ongezelligheid, verlatenheid en doodsheid op zich voelt wegen [...]

[...] feiten zijn er in overvloed om te bewijzen hoe weinig men tegenwoordig in zijn huis de plaatsen praktisch kan bewonen [...] men zou beter de <<salons en suite>> vervangen door aangename kamers, logisch versierd, waar gansch de familie zou vergaren, waar het familieleven beter zou bloeien, dan alles op te offeren aan ijdele pronkerij en te schuilen in eene kookplaats welke dan soms nog niet <<comfortable>> is. Neen,

*we moeten plaatsen hebben, welke glanzend zijn van leven
[...]³⁸*

Verder in het artikel ging De Praetere dieper in op het meubel en hoe deze volgens hem moeten ontdaan worden van elk 'onpassend ornament':

'Onze woonplaatsen moeten, evenals stoelen, tafels, kasten, of andere voorwerpen, dat wij noodig hebben voor ons dagelijksch leven, sterk, praktisch en vooral schoon zijn, schoon omdat ze niet beklad of geschonden zullen zijn door het eene of ander onpassend ornament; de tijd is gekomen [...] dat het voorwerp geen masker moet dragen om er te kunnen wijzen, dat het er beter uitziet, dan het werkelijk is. De vormen onzer meubels zullen praktisch en vooral logisch zijn; overvloedige ornamenten zien we toch altijd verwijderen door het gebruiken en het eenvoudige, leidt dikwijls tot het schone.³⁹

Tenslotte had De Praetere kritiek op de woninginrichting van zowel de hogere burgerij als van de beroepsbevolking. Overal zag hij dezelfde kwalen terugkeren. Ook de woonprogramma's voor de arbeiders kon op weinig bijval rekenen:

'Want tegenwoordig zie ik huizen bouwen soms maar goed om vee in te stallen'⁴⁰

³⁸ Jules De Praetere, 'Over Sierkunst. Een inleidend woord over de binnenversiering van het huis', *Kunst en Kennis* 1 (1903) nr. 1 (maart), pp. 10-11.

³⁹ Jules De Praetere, 'Over Sierkunst. Een inleidend woord over de binnenversiering van het huis', *Kunst en Kennis* 1 (1903) nr. 1 (maart), pp. 11-12.

⁴⁰ Jules De Praetere, 'Over Sierkunst. Een inleidend woord over de binnenversiering van het huis', *Kunst en Kennis* 1 (1903) nr. 1 (maart), p. 12.

Maar ook Van de Voorde schreef verschillende bijdragen voor het tijdschrift. In zijn artikels ging de aandacht vooral naar de kunstnijverheid met onder andere artikels over meubelmakers en beeldsnijders, metselaars en timmerlieden.

In zijn artikel *'Onze Kunstnijverheden. Meubelmakers en Beeldsnijders'* trok Van de Voorde voornamelijk van leer tegen het belang van de prijs bij het maken van meubelstukken en hoe de kwaliteit van het meubel achteruit ging:

'In onze hedendaagsche meubelmakerij, schijnt dikwijls de prijs het belangrijkste. Op handelsgebied is men er inderdaad in gelukt, dank aan de mekaneken, meubelen te vervaardigen welke door hun bedriegelijk opzicht pronkmeubelen schijnen van ongelooflijke prijzen. Het snijwerk zelf is dikwijls gestampt, geprent of gegoten en de schijn van eene oppervlakkige kunstwaarde doet het gebrekkig werk over het hoofd zien daar de prijs ook bedriegt: het meubel schijnt immers van waarde en kost nochtans maar weinig. Voor de kenners (helaas, waarom zijn al de koopers niet meer bekwaam te oordelen), zijn zulke meubelen bespottelijk!

Een eenvoudig, practisch, karaktervol meubel van schoonen vorm, moet ten onzen tijde niet meer kosten als de gezochte hedendaagsche meubelen. (...) Het hedendaagsche oppervlakkige vindt het publiek er niet meer in: men schijnt in eene woestijn te prediken als men van eenvoud in een meubel spreekt.

De meubelmaker was vroeger de schepper zijner meubelen. Thans schijnt dit onmogelijk; het is eene uitzondering van een

Afb. 10: Bedankingsnota aan Oscar Van de Voorde
SAG, DKF nr. 71.

*meubel te vinden van goeden vorm door den meubelmaker samengesteld.*⁴¹

Naar aanleiding van het eenjarig bestaan van de kunstkring werd door het bestuur een jaarboek uitgebracht waarbij verschillende leden een artikel publiceerde. Ook Oscar Van de Voorde schreef een essay met als titel *Over de Nieuwe Kunst*. Hierin tracht hij uit te leggen hoe nieuwe kunst kan ontstaan. Zo dacht hij dat de kunst een uitdrukking was van

*'(...) den zielentoestand van een volk en het is niet mogelijk de kunst te scheiden van de levenswijze waarin dit volk zich ontwikkelde.'*⁴²

Toch was Van de Voorde van mening dat er nagedacht werd om een nieuwe kunst tot ontwikkeling te laten komen ook al is dit niet eenvoudig.

*'De afzonderlijke gevallen van kunstwerken welke het zoeken naar nieuwe voorwerpen voortbrachten, zijn soms wel belangrijk maar nooit invloedrijk genoeg om eene nieuwe kunst te laten voorzien.'*⁴³

Volgens Van de Voorde mogen kunstenaars die actief zijn binnen verschillende disciplines zeker niet aanzien worden als onwaardig. Alleen wie zich laat leiden door oprechte gevoelens kan kunst ontwikkelen.

⁴¹ Oscar Van de Voorde, 'Onze Kunstnijverheden. Meubelmakers en Beeldsnijders', *Kunst en Kennis*, 1 (1904) nr. 3 (februari), p. 9.

⁴² Oscar Van de Voorde, 'Over nieuwe Kunst', in: N.N., *Ons jaarboek. Kunst en Kennis 1896-1897*, Gent 1897, p. 51

⁴³ Oscar Van de Voorde, 'Over nieuwe Kunst', in: N.N., *Ons jaarboek. Kunst en Kennis 1896-1897*, Gent 1897, p. 51

*'Het is eene gewoonte geworden aan te nemen dat het niet onwaardig van een kunstenaar is, een meubel, eene vaas, eene tekening van tapijt of andere nijverheidskunstvoortbrengsel te ontwerpen. Dit zoo zijnde, zien wij een ontelbaar getal schilders, beeldhouwers, bouwkundigen en teekenaars, alle soorten van voorwerpen voortbrengen welke helaas soms zoo ongelukkig komen schuilen onder de naam van <<Art appliqué>>. (...) Laten wij ons dus nooit meeslepen door eene kunst zonder overtuiging, zonder natuurlijk gevoel.'*⁴⁴

In zijn betoog bleef Van de Voorde bevestigen dat de ontwikkeling van een Nieuwe Kunst samenging met een ontwikkeling van het volk., al zag Van de Voorde het niet al te positief.

*'Daar de kunst echter samengaat met de ontwikkeling van een volk, zoo spreekt het, dat misschien wel maar eene nieuwe kunst zou kunnen ontstaan met eenen nieuwe zedelijken en filosofieken staat van dit volk. Eene nieuwe eerlijke kunst kan onmogelijk te zamen gaan met het valsche, kunstmatige leven van onze tijd. (...) Ieder tijdvak heeft zijn kunst.'*⁴⁵

Van de Voorde besloot dat bouwkundigen zoals hijzelf moeten lijden om de weinig onontwikkelde smaak van het publiek en legt de verantwoordelijkheid bij de kunstenaar.

'De bouwkundigen lijden vooral onder den algemeenen weinig ontwikkelden staat in kunst van het publiek. De bouwkundige

⁴⁴ Oscar Van de Voorde, 'Over nieuwe Kunst', in: N.N., *Ons jaarboek. Kunst en Kennis 1896-1897*, Gent 1897, p. 52.

⁴⁵ Oscar Van de Voorde, 'Over nieuwe Kunst', in: N.N., *Ons jaarboek. Kunst en Kennis 1896-1897*, Gent 1897, p. 53.

*moet leven en moet zich laten overhalen een huis te maken met pronkkamer Louis XVI, renaissance, of anderen hedendaagschen smaak, welke zij den kunstenaar bevelen. Het is de kunstenaar natuurlijk die het publiek zou moeten doen verstaan wat schoon is, maar dit gelukt weinig of nooit. Enkel een samenhang van kunstbegrip tusschen de kunstenaars zelve van alle vakken kan eene beweging doen ontstaan.*⁴⁶

Realisaties

Het oudste gerealiseerde werk dat van Van de Voorde gekend is, is het interieur van *restaurant Cambrinus* aan de Vlaanderenstraat uit 1897 dat hij samen met de Gentse architect Albert Van Huffel (1877-1935) zou ontworpen hebben. Dit interieur was één van de eerste voorbeelden van de art nouveau in Gent.⁴⁷

Nadien werkte Van de Voorde voornamelijk aan kleinere opdrachten en nam hij deel aan verschillende tentoonstellingen van bijvoorbeeld *Kunst en Kennis*. Maar ook op internationale tentoonstellingen was werk van Van de Voorde te zien.

Zo liet hij tijdens de wereldtentoonstelling in Brussel in 1910 een modelwoning optrekken die hij later voor zichzelf liet heropbouwen in Deurle. Ook Kasteel Carelshof in Sint-Amandsberg is een ontwerp van Van de Voorde uit 1911.

In 1909 werd Van de Voorde aangesteld als hoofdarchitect voor de wereldtentoonstelling van 1913 die in Gent georganiseerd werd.

⁴⁶ Oscar Van de Voorde, 'Over nieuwe Kunst', in: N.N., *Ons jaarboek. Kunst en Kennis 1896-1897*, Gent 1897, p. 54.

⁴⁷ Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, p. 23

Hij tekende er de indeling van het terrein, bepaalde de plaats van de verschillende afdelingen en paviljoenen én hij ontwierp de belangrijkste gebouwen.⁴⁸

In 1913 ontwierp de architect een atelier en woonhuis voor schilder Domien Ingels in Drongen in dezelfde stijl als zijn eigen cottage. Ook Villa Les Zéphyrs in Westende heeft stilistische gelijkenissen.⁴⁹ Van de Voorde was daarnaast betrokken bij verschillende verbouwingen van bestaande gebouwen zoals bij Villa Les Bruyères in Ronse.⁵⁰

Een andere belangrijk gebouw in Gent van zijn hand, is de Belgische Bank van de Arbeid gelegen aan de Volderstraat. De bouw vatte in 1921 aan. Daarnaast ontwierp Van de Voorde nog ander bankgebouwen. Zo ontwierp hij ook de Bank van Vlaanderen aan de huidige Universiteitstraat. Momenteel staat enkel nog de gevel overeind. Ook in het buitenland zou hij bankgebouwen ontworpen hebben.⁵¹

Rond dezelfde periode als de Bank van de Arbeid ontwierp Van de Voorde het Kasteel Blekkervijver in Aalter waarvan het interieur compleet verbouwd is.⁵²

Daterend van 1925 is het appartementsgebouw Parc Résidence, gelegen vlakbij het Gentse citadelpark dat wordt beschouwd als één van de eerste appartementsgebouwen in Gent.⁵³

⁴⁸ Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, p. 38.

⁴⁹ Online op <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/55175>, 11/05/14

⁵⁰ online op <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/28560>, 11/05/14.

⁵¹ Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, pp. 45-48.

⁵² Online op <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/34574>, 11/05/14

Daarnaast was Van de Voorde werkzaam als architect bij de Gentse Maatschappij voor Goedkope Woningen die in 1904 was opgericht om te zorgen voor een betere huisvesting van de arbeiders in het Gentse. In 1919 nam Van de Voorde van Charles Van Rysselberghe, die tot dan aan het hoofd van de naamloze vennootschap stond, de functie van directeur over. Hij ontwierp in opdracht van de Maatschappij voornamelijk tuinvijken, een urbanisatiemodel ontstaan in Engeland.⁵⁴

Via de online inventaris van het Vlaams agentschap van Onroerend Erfgoed kan een complete lijst van het oeuvre van Van de Voorde teruggevonden worden.⁵⁵ Ook in de publicatie van Anthony Demey is een heel hoofdstuk gewijd aan het werk van Van de Voorde.⁵⁶

⁵³ Online op <https://inventaris.onroenderfgoed.be/dibe/relict/18424>, 11/05/14

⁵⁴ Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, pp. 55-59.

⁵⁵ Online op <https://inventaris.onroenderfgoed.be/dibe/persoon/5059>, 11/05/14

⁵⁶ Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, pp. 23-35.

Afb. 1: Tuinwijk aan de Sint-Bernadettestraat, Sint-Amandsberg naar ontwerp van Oscar Van de Voorde

©Vlaamse Gemeenschap, 1979

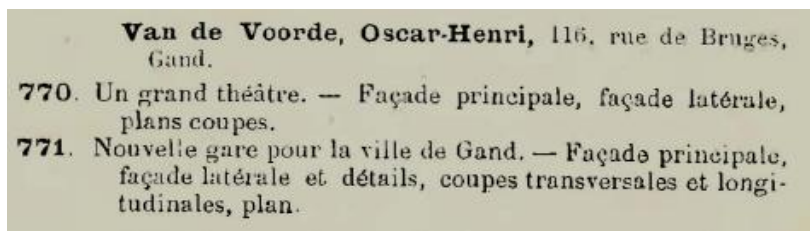
2. Deelname aan Tentoonstellingen

Doorheen zijn carrière nam Van de Voorde deel aan verschillende buitenlandse en binnenlandse tentoonstellingen. Tijdens deze exposities stelde hij regelmatig meubelensembles tentoon. Van de Voorde presenteerde voor een eerste maal meubelen tijdens de *Derde Tentoonstelling van Kunst en Kennis* georganiseerd van 31 maart tot 14 april 1901. Daarna vertegenwoordigde hij België in onder andere Turijn in 1902, in Milaan in 1906, in Brussel in 1910 en op de wereldtentoonstelling van Parijs in 1925.

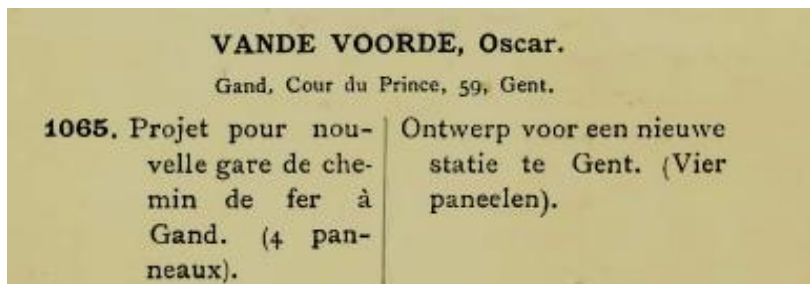
Van de Voorde exposeert

Voordien nam Van de Voorde al deel aan andere internationale tentoonstellingen zoals in 1897 tijdens *l'Exposition Internationale de Bruxelles* waar hij een ontwerp voor een theater en een station presenteerde.⁵⁷ Hetzelfde ontwerp voor een station toonde hij trouwens ook tijdens het Salon van Gent in 1899.⁵⁸

Afb. 12: Knipsel uit catalogus Brussel 1897
Lyon-Claesen (ed.), *Exposition Internationale de Bruxelles 1897. Beaux-Arts. Catalogue général*, Brussel 1897, p. 64..

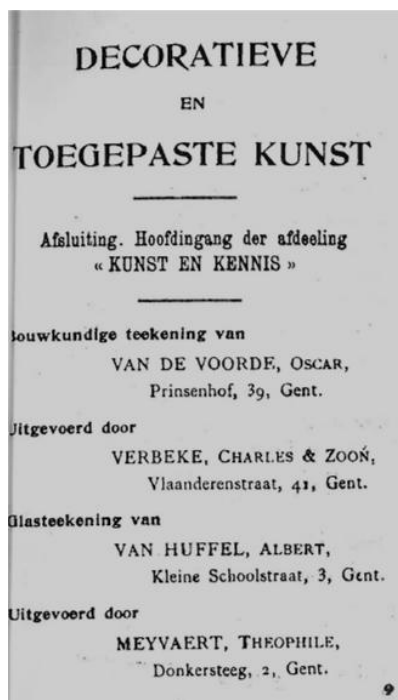

Afb. 13: Knipsel uit catalogus Gent 1899
N. N., *Ville de Gand. XXXVIIe Exposition. Salon de 1899. Catalogue des Tableaux et Objets d'Arts. Exposé au casino*, Gent 1899, p. 195.

⁵⁷ Lyon-Claesen (ed.), *Exposition Internationale de Bruxelles 1897. Beaux-Arts. Catalogue général*, Brussel 1897, p. 64.

⁵⁸ N. N., *Ville de Gand. XXXVIIe Exposition. Salon de 1899. Catalogue des Tableaux et Objets d'Arts. Exposé au casino*, Gent 1899, p. 195.

Afb. 14: Knipsel uit catalogus Provinciale tentoonstelling Gent 1899

N.N., *Kunst en Kennis. Maatschappij van Oud-Leerlingen der Koninklijke Academie van Schoone Kunsten Gent. Catalogo der Provinciale tentoonstelling Gent 1899*, Gent 1899, p. 9.

In 1899 ging in Gent de *Exposition Provinciale de la Flandre Orientale* door. Op deze tentoonstelling vierde de *Maatschappij van Oud-leerlingen en Leerlingen der Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten, Kunst en Kennis* zijn vijfjarig bestaan.

Met de deelname aan deze tentoonstelling wou de organisatie met Oscar Van de Voorde als voorzitter tonen waar de kring onder andere mee bezig was. Duidelijk is dat Van de Voorde en Kunst en Kennis ervoor kozen om de kaart van de Decoratieve Kunsten te trekken.

"Hare deelneming aan de Provinciale Tentoonstelling verschaft de gelegenheid om eenen oogslag te werpen op de verschillende werkzaamheden welke door haar, gedurende dat tijdverloop, werden aangevangen. (...) Het is nu de tweede maal dat <<Kunst en Kennis>> openbaar tentoon stelt.

*Algemeen kan bemerken dat de Decoratieve en Toegepaste Kunst, zonder nochtans de zuivere Kunst weg te laten, eene grootere plaats heeft ingenomen dan in de voorgaande tentoonstelling. Dit zal ook de wending zijn dat de Maatschappij verder zal aannemen en er zich bijzonder zal op toeleegen om dat doel te bereiken.*⁵⁹

Oscar Van de Voorde zelf toonde hier geen meubelen. Wel was hij verantwoordelijk voor het ontwerp van de afsluiting van de hoofdingang voor de afdeling van Kunst en Kennis.

Deze afsluiting werd uitgevoerd door de firma Charles Verbeke & Zoon, een firma waar Van de Voorde regelmatig mee samenwerkte. Deze firma presenteerde wel meubelstukken op

⁵⁹ N.N., *Kunst en Kennis. Maatschappij van Oud-Leerlingen der Koninklijke Academie van Schoone Kunsten Gent. Catalogo der Provinciale tentoonstelling Gent 1899*, Gent 1899, pp. 7-8.

deze tentoonstelling zoals een meubel voor een pronkkamer, een kas-lessenaar, een middenbank en een tafel met stoelen. Wie de ontwerper van deze stukken is, werd niet vermeld in de catalogus. Het is mogelijk dat de ontwerpen werden getekend door Van de Voorde of Albert Van Huffel die van 1896 in dienst was bij Verbeke.⁶⁰

In het ontwerp van de afsluiting die Van de Voorde ontwierp voor deze tentoonstelling werd een glasraam geïntegreerd, ontworpen door de Gentse architect Albert Van Huffel (1877-1935). Dit glasraam werd vervaardigd door Theophile Meyvaert.⁶¹

Theophile Meyvaert was bedrijfsleider van 1870 tot 1902 van de in 1826 opgerichte firma die gespecialiseerd was in het vervaardigen van glasramen en spiegels. Deze firma groeide uit tot Meyvaert Glass Engineering en staat momenteel aan de wereldtop betreffende museuminrichting.⁶²

Zowel de firma van Charles Verbeke & Zoon als de firma van Théophile Meyvaert maakten reclame voor hun bedrijven in de catalogus.⁶³ De stand van Kunst en Kennis behaalde een gouden medaille in de sectie Onderwijs-Wetenschappen.⁶⁴

⁶⁰ N.N., *Kunst en Kennis. Maatschappij van Oud-Leerlingen der Koninklijke Academie van Schoone Kunsten Gent. Catalogo der Provinciale tentoonstelling Gent 1899*, Gent 1899, p. 12.

⁶¹ N.N., *Kunst en Kennis. Maatschappij van Oud-Leerlingen der Koninklijke Academie van Schoone Kunsten Gent. Catalogo der Provinciale tentoonstelling Gent 1899*, Gent 1899, p. 9.

⁶² Dirk De Moor, "Meyvaert Glass Engineering 4 jaar ouder dan België. Zeven generaties en hun niches," *De Standaard* 27 oktober 2010, laatst geraadpleegd op 18 maart 2014, <http://www.meyvaert.be/corporate/media/news/29/449/layout2BusinessKmo1216facingpages.pdf>

⁶³ N.N., *Kunst en Kennis. Maatschappij van Oud-Leerlingen der Koninklijke Academie van Schoone Kunsten Gent. Catalogo der Provinciale tentoonstelling Gent 1899*, Gent 1899, pp. 18-21.

⁶⁴ G. D'Hont, *Het Guldenboek der Provinciale tentoonstelling van Oost-Vlaanderen*, Gent 1899, ongepagineerd.

GRANDS ATELIERS
 D'ÉBÉNISTERIE
CHARLES VERBEKE
 ET FILS

USINE ET BUREAUX :
 RUE DU TREMBLE, 17 & 19

EXPOSITION PERMANENTE
 DE
MOBILIERS COMPLETS
 RUE DE FLANDRE

18

MEUBLES D'ART
 MEUBISERIE
 DE
 STYLE, ÉTUDES, PLANS
 ET DEVIS

MÉDAILLE D'OR
 EXPOSITION INTERNATIONALE
 BRUXELLES 1897

ADRESSE TÉLÉGRAPHIQUE :
 ÉBÉNISTERIE VERBEKE
 GAND

TÉLÉPHONE N° 607

19

Théophile Meyvaert

USINE A VAPEUR
 POUR LE
Biseautage & l'Argenture des Glaces

Magasins : rue du Paradis, 2
 Bureaux et Usine : Quai du Nord, 36, Gand

VITRAUX D'ART
 Atelier spécial pour la mise en plomb

CADRES
 Fabrique de Cadres de tout style

21

Afb. 15: Reclame voor de firma's Charles Verbeke & Zoon en voor Théophile Meyvaert

N.N., *Kunst en Kennis. Maatschappij van Oud-Leerlingen der Koninklijke Academie van Schoone Kunsten Gent. Catalogo der Provinciale tentoonstelling Gent 1899*, Gent 1899, pp. 18-21.

Afb. 16: Affiche eerste tentoonstelling Kunst & Kennis 1898

Ontwerp door E. De Maertelaere

N.N., *Catalogo der schilder- en beeldhouwwerken. Tentoonstelling Kunst en Kennis*, Gent 1898, ongepagineerd.

(Fonds Vliegende Bladen UGent:

Bib.VLBL.HFII.K.006.04)

Afb. 17: Knipsels uit catalogus voor de eerste tentoonstelling Kunst en Kennis 1898

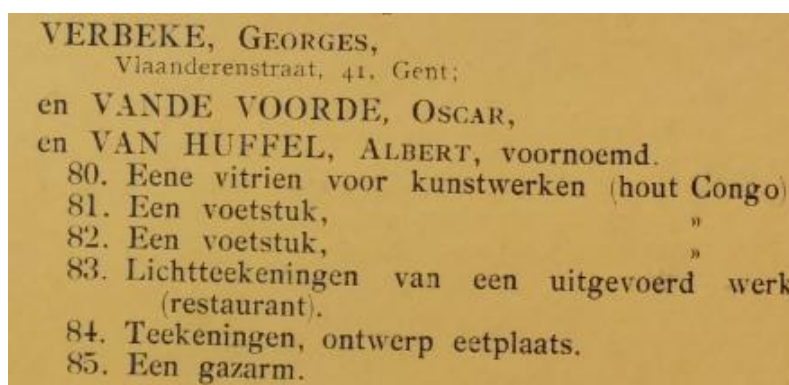
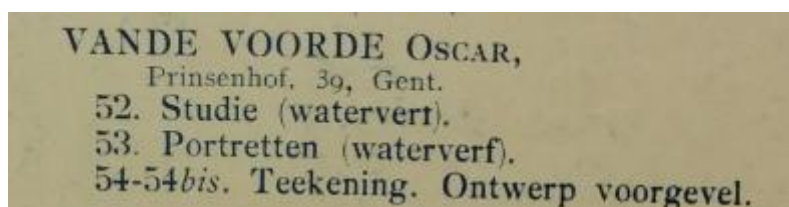
N.N., *Catalogo der schilder- en beeldhouwwerken. Tentoonstelling Kunst en Kennis*, Gent 1898, ongepagineerd.

(Fonds Vliegende Bladen UGent:

Bib.VLBL.HFII.K.006.04)

Het jaar daarvoor, in 1898 nam Van de Voorde deel aan de eerste publieke tentoonstelling van Kunst en Kennis. De tentoonstelling had plaats van 6 tot 14 maart 1898. Van de Voorde stelde er onder andere een waterverfstudie, een portret en een ontwerp tekening van een gevel tentoon.

Daarnaast toonde hij er in samenwerking met de Gentse architect Albert Van Huffel (1877-1935) en de meubelfirma Verbeke een vitrine voor kunstwerken, twee voetstukken, een ontwerp tekening voor een eetplaats, een gasarm en *'lichtteekeningen van een uitgevoerd werk (restaurant).'*⁶⁵

Vermoedelijk gaat het hier over de ontwerp tekeningen voor de inrichting van restaurant *Cambrinus* aan de Vlaanderenstraat daterend van 1897. Zoals reeds vermeld, is dit project het oudst

⁶⁵ N.N., *Catalogo der schilder- en beeldhouwwerken. Tentoonstelling Kunst en Kennis*, Gent 1898, ongepagineerd. (Fonds Vliegende Bladen UGent: Bib.VLBL.HFII.K.006.04)

gekende werk van Van de Voorde. Daarnaast was het één van de eerste art nouveau realisaties in Gent.⁶⁶

De art nouveau was toen nog steeds vernieuwend en een duidelijke reactie tegen de populaire neostijlen. De stijl was voornamelijk geliefd bij de gegoede burgerij. In het interieur komen, in bijvoorbeeld de glas-in-loodramen, de muurschilderingen en het smeedwerk van de verlichtingsarmaturen een florale ornamentiek in zweepslagstijl, typisch voor de art nouveau, naar voor.⁶⁷

Van de Voorde ontwierp deze ruimte samen met Albert Van Huffel. Wat de specifieke inbreng van Van de Voorde, dan wel van Van Huffel was, is niet geweten.

Het interieur werd uitgevoerd door de meubelfirma Verbeke uit de Vlaanderenstraat in Gent. Onmiddellijk na het verlaten van de academie ging Van Huffel aan de slag bij *La Maison Blanc*, de firma van de Gentse meubelmakers Charles Verbeke en Zonen. Hij begon er als tekenaar en werkte zich uiteindelijk op tot technisch leider.⁶⁸ Tussen 1896 en 1903 werkte Van Huffel in het atelier van Verbeke.⁶⁹

Van de Voorde zal later nog verschillende keren met Verbeke samenwerken. Ook met Van Huffel zal Van de Voorde andere projecten realiseren.

⁶⁶ Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, p. 23.

⁶⁷ Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, p. 23.

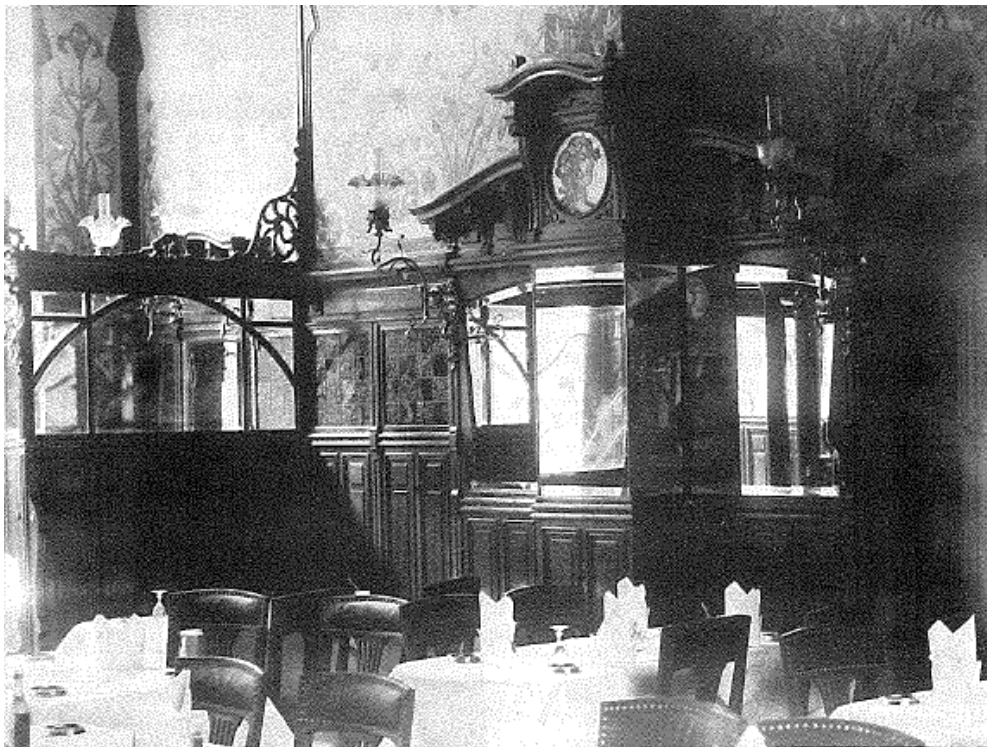
⁶⁸ Jos Vandenbreeden, *Basiliek Koekelberg. Art-decomonument*, Tielt 2005, p. 121.

⁶⁹ Marc Dubois, 'Albert Van Huffel 1877-1935. Een oeuvre van gevoel en rede', *Monumenten en Landschappen*, 2 (1983) nr. 6 (november-december), p. 34.

Afb. 18: Interieur Restaurant Cambrinus, Vlaanderenstraat Gent

Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, p. 22.

Afb. 19: Interieur Restaurant Cambrinus, Vlaanderenstraat Gent

Marc Dubois, 'Albert Van Huffel 1877-1935. Een oeuvre van gevoel en rede', *Monumenten en Landschappen*, 2 (1983) nr. 6 (november-december), p. 34.

Afb. 20: Ontwerp omslag catalogoog derde tentoonstelling Kunst & Kennis

Ontwerp door Jules De Praetere

N.N., *Catalogoog der 3e tentoonstelling van Kunst & Kennis. Paleis der Hoogeschool. Volderstraat Gent 1901. Van 31 maart tot 14 april, Gent 1901.*

1901 Derde Tentoonstelling Kunst en Kennis - Gent

Oscar Van de Voorde presenteerde voor het eerst meubels tijdens de *Derde Tentoonstelling van Kunst en Kennis* welke plaats had van 31 maart tot 14 april 1901 in het *Paleis der Hoogeschool* gelegen aan de Volderstraat in Gent wat vandaag gekend is als de Aula van de Universiteit Gent.⁷⁰

In tegenstelling tot wat Van de Voorde aankondigde tijdens de tweede tentoonstelling om meer te focussen op de decoratieve kunsten, was hij de enige die meubels toonde. Andere deelnemers zoals de Gentse kunstschilders Edmond De Maertelaere (1876-1938) en Maurice Sys (1880-1972) stelden schilderijen en aquarellen tentoon. Eerstgenoemde presenteerde waarschijnlijk een portret van Van de Voorde.⁷¹

Ook voor deze tentoonstelling werkte Van de Voorde samen met de meubelmakerij Charles Verbeke & Zoon. Zij vervaardigden in opdracht van de architect een bureaumeubel en twee meubelstukken voor een pronkkamer. Wat deze precies waren, is niet duidelijk.⁷²

VANDE VOORDE, OSCAR,
Prinsenhof, 39, Gent.
114. Ontwerp voorgevel spoorhalle voor Gent.
115. Ontwerp Bibliotheek.
116. Teekeningen moderne meubels,
117. Decoratieve bouwkundige schets.
118. Idem idem idem.
119. Bureelmeubel
120. Meubel voor pronkkamer } In de meubelfabriek
121. Meubel voor pronkkamer } Ch. Verbeke uit-
voerd.

VAN DE VOORDE, OSCAR,
Prinsenhof, 39, Gent.
55. Ontwerp voor tooneelschildering,
Iphigénie en Tauride (IV. akt).
56. Maquette van bovengemeld ontwerp
57. Maquette voor tooneelschildering.
(1e bedrijf van Iphigénie).

Afb. 21: Knipsels uit catalogoog voor de derde tentoonstelling Kunst en Kennis 1901

N.N., *Catalogoog der 3e tentoonstelling van Kunst & Kennis. Paleis der Hoogeschool. Volderstraat Gent 1901. Van 31 maart tot 14 april, Gent 1901, onpagineerd*

⁷⁰ N.N., *Catalogoog der 3e tentoonstelling van Kunst & Kennis. Paleis der Hoogeschool. Volderstraat Gent 1901. Van 31 maart tot 14 april, Gent 1901.*

⁷¹ Ibidem.

⁷² N.N., *Catalogoog der 3e tentoonstelling van Kunst & Kennis. Paleis der Hoogeschool. Volderstraat Gent 1901. Van 31 maart tot 14 april, Gent 1901, onpagineerd*

Naast meubels toonde Van de Voorde opnieuw zijn ontwerp voor een station voor Gent, een ontwerp voor een bibliotheek, ontwerpen voor moderne meubelen en ontwerpen voor toneeldecors met maquette.

Nadien nam Van de Voorde nog deel aan andere tentoonstellingen van de vereniging die hij zelf oprichtte. Opmerkelijk is dat hij na zijn deelname in 1907 pas na bijna twintig jaar terug zal exposeren tijdens een tentoonstelling van Kunst en Kennis. Waarschijnlijk was hij bezig met andere projecten.

Editie	Data	Jaar	Deelname Van de Voorde
1	6 - 14 maart	1898	Ja
2	1 juni - 30 september	1899	Ja
3	31 maart - 14 april	1901	Ja
4	2 april - 18 april	1904	Ja
5	15 - 29 april	1906	Neen
6	24 november - 9 december	1907	Ja
7	11 - 26 april	1909	Neen
8	30 december - 9 januari	1910	Neen
9	15 - 26 januari	1911	Neen
10	24 maart - 8 april	1912	Neen
11	29 januari - 18 februari	1916	Neen
12	10 - 26 april	1921	Neen
13	7 - 25 mei	1922	Neen
14	1 - 22 oktober	1922	Neen
15	10 mei - 24 juni	1923	Neen
16	4 - 15 november	1923	Neen
17	28 juni - 24 juli	1924	Neen
18	30 november - 12 december	1924	Neen
19	3 - 18 oktober	1926	Ja
20	21 oktober - 1 november	1929	Neen
21	12 - 26 oktober	1930	Ja, bouwkundig raadgever
22	1 - 13 november	1931	Neen
23	17-27 februari (jubeltentoonstelling)	1935	Ja, ontwerp van een cottage

Afb. 8: Overzicht tentoonstellingen Kunst en Kennis

Getuige daarvan is een brief gedateerd op 20 augustus 1911 die Van de Voorde schreef aan Céline Dangotte (1883-1975) waarmee de architect rond 1910 begon samen te werken.

*'Je ne suis libre aucun jour, pas même le dimanche car ce jour je m'enferme jalousement pour travailler pour moi-même.'*⁷³

Zo was Van de Voorde naast zijn voorzitterschap bij Kunst en Kennis actief binnen andere culturele organisaties.

Hij was onder andere bestuurslid van de Gentse afdeling van de Société Centrale d'Architecture de Belgique (S.C.A.B.), van de Vereniging van Bouwmeesters van Oost-Vlaanderen, van de Provinciale Syndicale Kamer van Nijverheidskunsten, van de Vereniging van Nijverheids- en Versieringskunst, van de commissie van de Gentse gevangenis, van de commissie van het Oudheidkundig Museum van Gent, van de commissie van het Museum voor Schone Kunsten in Gent, lid van het Comité van briefwisselende leden van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen, van de Stedelijke Commissie voor Monumenten en Stadsgezichten van Gent, van de beheerscommissie van het Museum van Nijverheids- en Decoratieve Kunsten, voorzitter van de afdeling Plastische Kunsten van de Cercle Artistique et Littéraire de Gand en lid van de Brusselse kunstgroep L'Art Monumental.⁷⁴

⁷³ Brief van Van de Voorde aan Céline Dangotte, Stadsarchief Brussel. Sectie Privéarchieven: Dangotte, doos 2.6.

⁷⁴ Anthony De Mey, 'Oscar Henricus Van de Voorde, architect', online op <http://www.geoverbanck.be/van%20de%20voorde.htm> (18 maart 2014)

1902 'Prima Esposizione Internazionale d'Arte Decorativa Moderna' - Turijn

Van 'Arts Mineurs' naar volwaardige discipline

Dankzij de *Exposition Universelle de Paris* die in 1900 plaats had, groeide in heel Europa de interesse voor artistieke, ambachtelijke producten. Twee jaar na Parijs organiseerde een groep vooruitstrevende Italiaanse architecten en kunstenaars de *Eerste Internationale Tentoonstelling voor Moderne Decoratieve Kunsten* in Turijn, Italië.⁷⁵

Tijdens deze tentoonstelling in Turijn werd voor het eerst gekozen om enkel te focussen op de kunstnijverheid en de moderne ontwikkelingen die zich hierin manifesteerden. Voordien was de aandacht vooral op techniek, industrie en nijverheid gericht.

Afb. 22: Affiche tentoonstelling Turijn 1902

Bossaglia, Rossana e.a., *Torino 1902. Le Arti Decorative internazionali del nuovo Secolo*, Turijn 1994, z.p.

⁷⁵ Mienke Simon Thomas, *Goed in vorm. Honderd jaar ontwerpen in Nederland*, Rotterdam 2008, p. 31.

Verschillende Europese landen, waaronder België, zonden een delegatie naar Turijn om de nationale kunstproductie te promoten. Ook Japan en de Verenigde Staten van Amerika hadden een afdeling op de tentoonstelling. Alle vijftien deelnemende landen⁷⁶ stelden producten tentoon van hun beste architecten, kunstenaars en ontwerpers.

België was tijdens de tweede helft van de negentiende eeuw vooral gekend voor zijn vernieuwende architectuur en vormgeving met Henry van de Velde (1863-1957), Victor Horta (1861-1947) en Paul Hankar (1859-1901) als belangrijkste pioniers. De art nouveau die vooral bij de Brusselse elite geliefd was, versterkte enkel maar die progressieve tendensen. Toch was de art nouveau ten tijde van de tentoonstelling in Turijn op zijn retour in Europa. De nieuwe vormtaal, die zich voornamelijk in Wenen, Darmstadt en Glasgow ontwikkelde, zal de art nouveau verdringen.

De Belgische afdeling in Turijn

Deze tendensen waren ook merkbaar binnen de Belgische afdeling. Terwijl Horta zich in Turijn nog steeds vastklampte aan de art nouveau, kozen enkele jonge architecten en kunstenaars resoluut voor de Weense invloeden. Zo werd bijvoorbeeld het ontwerp voor een kunstenaarsstudio van de jonge Brusselse architect Léon Sneyers (1877-1948) aangezien als de beste ruimte binnen de Belgische sectie.⁷⁷

⁷⁶ Deze landen zijn: Italië, Frankrijk, Duitsland, Engeland en Schotland, Oostenrijk, Hongarije, Zweden, Noorwegen, Denemarken, Zwitserland, België, Japan, VSA en Nederland

⁷⁷ Enrico Thovez, 'The Turin exhibition. The Belgian Section', *The Studio. An illustrated Magazine of Fine & Applied Art*, 27 (1902) nr. 116, p. 281.

"(...) a studio for an artist, designed by M. Léon Sneyers, a pupil of the late M. Hankar and of Adolphe Crespin. This was the most original room in the Belgian section, showing a healthy and inventive modern spirit."⁷⁸

De Belgische afdeling was opgedeeld in verschillende 'woonruimtes'. De inkom bestond uit een stucco portiek ontworpen door Léon Govaerts⁷⁹. Deze gaf toegang tot een kleine vestibule van waaruit twee trappen leidden naar een ruime kamer ontworpen door Victor Horta⁸⁰. De ruimte was volgens Enrico Thovez (1869-1925), Italiaans kunstcriticus

"very rich in colour, the woodwork red, the walls hung with gold-coloured silk, and, taking it altogether, it gave a very good impression of this artist's individual style."⁸¹

Afb. 23: Eetkamerset Victor Horta,
Turijn 1902
©Wolfsonian - FIU Library

⁷⁸ Enrico Thovez, 'The Turin exhibition. The Belgian Section', *The Studio. An illustrated Magazine of Fine & Applied Art*, 27 (1902) nr. 116, p. 281.

⁷⁹ Jean-Marc Basy, *Léon Govaerts (1860-1930): Un architecte de transition*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling UCL 1992.

⁸⁰ Michèle Goslar, *Victor Horta (1861-1947): Leven, werk, art nouveau*, Antwerpen 2012.

⁸¹ Enrico Thovez, 'The Turin exhibition. The Belgian Section', *The Studio. An illustrated Magazine of Fine & Applied Art*, 27 (1902) nr. 116, p. 280.

Horta presenteerde in Turijn een bureauensemble en een eetkamerset. Daarnaast stelde hij in deze ruimte ook foto's van enkele van zijn belangrijkste gebouwen tentoon zoals huis Solvay en Hôtel van Eetvelde in Brussel.

Links en rechts van het salon bevonden zich twee kleinere ruimtes. In deze ruimtes werden een eetkamer en een bureauensemble getoond. Beide waren ontworpen door Georges Hobé⁸² (1854-1936). Eén van de ruimtes was gedecoreerd met een geschilderde fries van Rodolphe Wytsman (1860-1927) waarop Brugge en omgeving te zien was.

De volgende kamer was volledig gewijd aan Gentse kunstenaars en architecten. Het is in deze ruimte dat Oscar Van de Voorde zijn meubelensemble presenteerde. Daarnaast toonden onder andere George Minne (1866-1941), Jean Delvin (1853-1922) en Albert Baertsoen (1866-1922) er werken.⁸³ Deze ruimte werd in de vakpers ook wel *The Ghent Room* genoemd of kreeg de naam *Collectivité Gantoise*.

In de kamer naast het *Collectivité Gantoise* toonde Léon Sneyers⁸⁴ de reeds aangehaalde studio voor een kunstenaar. Sneyers brak met de heersende vormentaal in België en koos voor de nieuwe invloeden van onder andere Wenen, Glasgow en

⁸² Soo Yang Geuzaine, *Le style cottage selon Georges Hobé*, Louvain-la-Neuve 2008.

⁸³ *Catalogue général officiel : Première Exposition Internationale d'Art Décoratif Moderne : Mai-Novembre 1902*, Turijn 1902, ongepagineerd en N.N., Aankondiging 1902 [CAL, archiefstuk], bewaard in: Gent, Universiteitsbibliotheek, Fonds Vliegende Bladen, VLBL.HF1.C.53, C.053.05: IC61(5)-141.

⁸⁴ Kathleen De Muer, *Léon Sneyers (1877-1948): opzoek naar de historische figuur achter de mythe*, onuitgegeven masterproef VUB 2009.

Darmstadt die vanaf 1900 verder de architectuur in België en Europa zullen bepalen.⁸⁵

Ten slotte werden in de volgende vijf kamers verschillende objecten samengebracht. Er waren foto's te zien van gebouwen ontworpen door Paul Hankar (1859-1901), panelen van Henry Cassiers (1858-1944) en kleine bronzen figuren van Paul Dubois. Ook Wolfers⁸⁶ stelde verschillende juwelen tentoon.

Afb. 24: Studio voor een kunstenaar - Léon Sneyers - Turijn 1902

©Fondazione Torino Musei

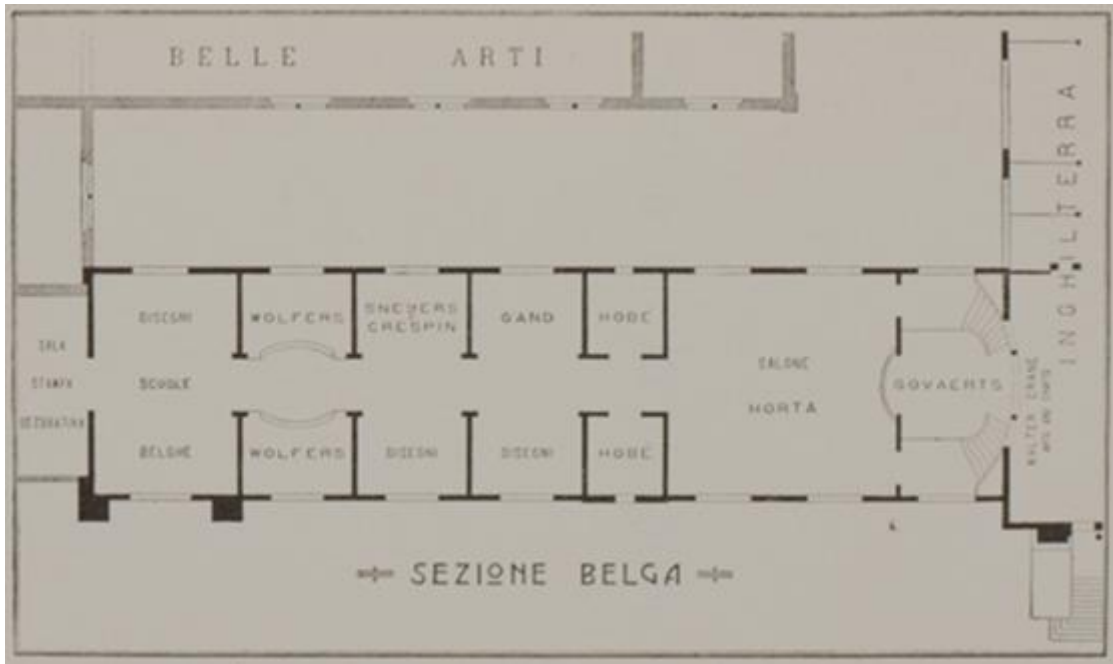
Een opmerkelijke afwezige was Henry van de Velde⁸⁷ (1863-1957). Thovez schrijft hierover het volgende:

*"Though we had to lament the absence of M. Van de Velde, fully occupied in Germany, we had, on the whole, a fairly representative show of Belgian art."*⁸⁸

⁸⁵ Philippe Roberts-Jones (ed.), *Brussel. Fin de Siècle*, Parijs 1994, pp. 219-220.

⁸⁶ Werner Adriaenssens, *De Wolfers dynastie: Van art nouveau tot art deco*, Antwerpen 2006 en Werner Adriaenssens, *Philippe Wolfers (1858-1929) kunstenaar en zakenman*, onuitgegeven doctoraatssverhandeling VUB 2006.

⁸⁷ Werner Adriaenssens, *Henry van de Velde. Passie, functie, schoonheid*, Tiel 2013.

Afb. 25: Grondplan Belgische afdeling Turijn 1902

Catalogue général officiel : Première Exposition Internationale d'Art Décoratif Moderne, Turijn 1902, z.p.

Van de Velde was belangrijk voor het beeld dat internationaal heerste over België op het vlak van architectuur en decoratieve kunsten. Door zijn afwezigheid kon België tonen dat niet alles bepaald werd door van de Velde en zijn gedachtegoed.⁸⁹

Volgens Georg Fuchs was de tweestrijd tussen symbolisten, met schrijver Maurice Maeterlinck als een belangrijk vertegenwoordiger, en moderneren kenmerkend voor de Belgische kunstnijverheid. Toch toonden de Belgische exposanten een mooie synthese van deze twee concurrerende stijlen. Vooral het werk van juwelier Philippe Wolfers (1858-1929) werd hiervoor geprezen.⁹⁰

⁸⁸ Enrico Thovez, 'The Turin exhibition. The Belgian Section', *The Studio. An illustrated Magazine of Fine & Applied Art*, 27 (1902) nr. 116, p. 282.

⁸⁹ Georg Fuchs, 'La section belge à l'Exposition de Turin.' in: Koch, Alexander (red.), *Arts Decoratifs Modernes. Exposition de Turin 1902*, Darmstadt 1902, p. 243.

⁹⁰ *Ibidem*, pp. 244-245.

Daarnaast was Fuchs van mening dat de Belgische sectie te groot was uitgevallen en dat er te veel objecten werden tentoongesteld. Volgens hem was het beter geweest indien de organisatie ervoor had gekozen een kleinere maar ook betere selectie te brengen. Door het grote aantal exposanten bleven de belangrijkste en betere objecten onderbelicht.⁹¹ Aldus Fuchs:

*"A vrai dire, à qui se donnerait la peine de passer en revue la masse fastidieuse des marchandises de moindre valeur qui encombrement la section belge, il ne serait pas impossible tomber, par ci par là, sur quelque œuvre méritoire, dont la force concentrée et consciente de son but permettrait déjà de ne pas désespérer de la culture belge."*⁹²

Het Collectivité Gantoise

In zijn artikel in *The Studio* beschrijft Enrico Thovez ook de ruimte die ingericht werd door verschillende kunstenaars uit Gent. Oscar Van de Voorde was verantwoordelijk voor het globale beeld van de ruimte en ontwierp de meubels, de gordijnen, de tapijten en de glasramen.⁹³

"The next room was dedicated to the use of the artists of Ghent. The furniture, designed by the architect, M. Oscar Van de Voorde, was more Viennese than Flemish in taste, but less capricious and brilliant, massive in outline, with a free use of brass mounts. The glass cases contained leather works of all kinds, stamped and tinted, really beautiful works, by Mme.

⁹¹ Georg Fuchs, 'La section belge à l'Exposition de Turin.' in: Koch, Alexander (red.), *Arts Decoratifs Modernes. Exposition de Turin 1902*, Darmstadt 1902, p. 243.

⁹² *Ibidem*, p. 245.

⁹³ Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, p. 26.

*Voortman, of Ghent; bronzes and plaster casts by M. George Minne, remarkable for their expression; pottery by Laigneul; drawings and etchings, by Dondelet and others, were on the tables and walls.*⁹⁴

Oscar Van de Voorde presenteerde in Turijn een volledig ingerichte huiskamer. Deze bestond uit een (eet)tafel met vier bijpassende stoelen waarvan één een hogere rug en arMLEUNINGEN had. Daarnaast waren er ook drie kasten in de ruimte te zien en een standaard met een vaas van de Kortrijkse firma Laigneul op.

Ook het Duitse tijdschrift *Die Kunst* beschreef kort de Gentse sectie.

*Die Künstler von Gent haben durch ihren Architekten van de Voorde einen eigenen Raum eingerichtet, in dem jedes einzelne Ding von einem Künstler aus Gent entworfen und ausgeführt ist. Die Möbel haben hier eckige Formen, sind aus Mahagoni und mit Metall verziert. Ein sehr schöner Teppich und mancherlei gute Skulptur fällt auf.*⁹⁵

Voor de opening van de internationale tentoonstelling in Turijn werd de Gentse inzending tentoongesteld in het peristilium van de Aula in de Volderstraat.⁹⁶ Het ging om een volledig ingerichte ruimte waarvan de meubels, de gordijnen, de tapijten en de

⁹⁴ Enrico Thovez, 'The Turin exhibition. The Belgian Section', *The Studio. An illustrated Magazine of Fine & Applied Art*, 27 (1902) nr. 116, pp. 280-281.

⁹⁵ W. Fred, 'Die Sektion Belgien auf der Turiner Ausstellung', *Die Kunst. Monatshefte für Freie und Angewandte Kunst*, 7 (1903), p. 81.

⁹⁶ N.N., Aankondiging 1902 [CAL, archiefstuk], bewaard in: Gent, Universiteitsbibliotheek, Fonds Vliegende Bladen, VLBL.HF1.C.53, C.053.05: IC61(5)-141.

Afb. 26: Joseph-Maria Olbrich.
Documentenkast tentoongesteld tijdens
Parijs 1900
Deutsche Kunst und Dekoration, 7
(1900) nr. 1, p. 13.

glasramen ontworpen waren door Oscar Van de Voorde. Over het werk van die 'jonge man met zijn natuurlijk talent, die vernieuwer', schreef de pers:

*'Dat alles is nieuw qua concept en qua vorm; de meubels hebben een prettige vorm, ze zijn comfortabel en stevig zonder zwaar over te komen; de tapijten en de gordijnen hebben een bevallige tekening en een verfijnd coloriet en stralen rust uit' (vert.)*⁹⁷

De meubels zouden uitgevoerd zijn door de firma Charles Verbeke en Zonen uit Gent.⁹⁸

Afb. 27: Peter Berhrens. Wastafel
tentoongesteld tijdens Parijs 1900
Deutsche Kunst und Dekoration, 7
(1900) nr. 2, p. 475..

Net zoals Léon Séyers koos Van de Voorde ervoor om zich te inspireren op Weense en Duitse invloeden. Na 1900 was een tweede generatie van Belgische architecten en decorateurs opgestaan. Zij gingen zich niet langer inspireren op de art nouveau, een stijl die tegen dan over zijn hoogtepunt heen was. Deze jonge architecten lieten zich beïnvloeden door de ontwikkelingen die zich voordeden in Darmstadt, Wenen en Glasgow. Deze nieuwe tendensen werden al geprezen op de wereldtentoonstelling in Parijs in 1900.⁹⁹

⁹⁷ Anthony De Mey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, p. 26. Geciteerd uit: A.D., *Causerie Artistique. Au Palais de l'Université*, ongedateerd krantenknipsel bewaard in Handschrift III 16 van de Universiteit Gent.

⁹⁸ Françoise Aubry, 'La participation belge à l'Exposition internationale des arts décoratifs modernes à Turin en 1902' (frans) in: Rossana Bossaglia e.a., *Torino 1902. Le Arti Decorative internazionali del nuovo Secolo*, Turijn 1994.

⁹⁹ Françoise Aubry, 'Art Nouveau in België. Van het genot van ornamentiek tot de deugd van soberheid' in: Claire Leblanc (red.), *Art Nouveau & design. Sierkunst van 1930 tot Expo 58*, Tielt 2005, p. 101.

Afb. 28: Stoel ontworpen door Van de Voorde tentoongesteld tijdens Turijn 1902

©KMKG - Brussel

Ook Van de Voorde had deze voorbeelden gezien tijdens de wereldtentoonstelling in Parijs die twee jaar voordien, in 1900, doorging. Kunst en kennis organiseerde namelijk een uitstap naar deze tentoonstelling.¹⁰⁰ Het is dus goed mogelijk dat Van de Voorde deze meubels met eigen ogen heeft gezien en zich liet overhalen om een nieuwe, moderne stijl te gebruiken.

In het Oostenrijkse paviljoen presenteerde Joseph-Maria Olbrich (1867-1908)¹⁰¹ een jachtpaviljoen waarin verschillende meubels te zien waren. Van de Voorde liet zich inspireren op de documentenkast. Zowel de vorm als de invulling lijken sterk op elkaar. Zeker het gebruik van het glas is identiek. Daarnaast liet Peter Behrens (1868-1940)¹⁰² in de Duitse sectie een wastafel zien waarvan de vorm duidelijk verwant is met de meubels die Van de Voorde tentoonstelde. Bij beide architecten versmalt het meubel naar de top toe.

Afb. 29: Kast ontworpen door Van de Voorde tentoongesteld tijdens Turijn 1902

©KMKG - Brussel

De meubels zijn gemaakt in mahoniehout en zijn versierd met verguld metaal. In de strakke lijnvoering is de art nouveau nergens meer te bespeuren. Ook al inspireerde Van de Voorde zich op andere voorbeelden, hij gaf toch een eigen interpretatie van de nieuwe stijl die voordien amper aan bod kwam binnen de Belgische architectuur en decoratieve kunsten.

De 'Turijnse' meubels werden in 1997 aangekocht door het Museum voor Kunst en Geschiedenis Brussel.

¹⁰⁰ N.N., *Ons jaarboek. Kunst en Kennis 1896-1897*, Gent 1897.

¹⁰¹ Ralf Beil, *Joseph Maria Olbrich 1867-1908: Architekt und Gestalter der frühen Moderne*, Wenen 2010.

¹⁰² Alan Windsor, *Peter Behrens: architect and designer*, Londen 1981.

Afb. 30: Linker wand *Collectivité Gantoise*,
Tentoonstelling Turijn - O. Van de Voorde
Fuchs, Georg, *L'Exposition Internationale des
Arts Décoratifs Modernes a Turin 1902*,
Darmstadt 1902, p. 256

Afb. 31: Centrale wand *Collectivité Gantoise*,
Tentoonstelling Turijn - O. Van de Voorde
Fuchs, Georg, *L'Exposition Internationale des
Arts Décoratifs Modernes a Turin 1902*,
Darmstadt 1902, p. 256

Afb. 32: Rechter wand *Collectivité Gantoise*,
Tentoonstelling Turijn - O. Van de Voorde
Fierens-Gevaert, H., 'L'exposition de Turin', *La
Revue de l'Art*, (1902), p. 56

Afb. 33: Affiche 4e tentoonstelling Kunst en Kennis Gent
2 tot 18 april 1904 in de Hoogeschool, Voldersstraat.
Bib UGent, BIB.AFF.F.000023

1904 'Vierde tentoonstelling Kunst en Kennis' - Gent

In 1904 exposeerde Van de Voorde voor een derde keer bij een tentoonstelling georganiseerd door de vereniging Kunst en Kennis. Deze tentoonstelling had plaats van 2 tot 18 april en werd opnieuw gehouden in de huidige Aula van de Universiteit Gent.¹⁰³

Hier toonde Van de Voorde *'Meubelen, Teekening en Bouwkundige schetsen.'*¹⁰⁴ Het is niet duidelijk over welke meubelen het precies gaat en door wie ze uitgevoerd werden.

Ook zijn broer, Albert, met wie Van de Voorde af en toe samenwerkte nam deel aan deze tentoonstelling van Kunst en Kennis. Hij presenteerde er twee ontwerptekeningen. De ene voor een zomerhuisje voor een kunstschilder en de andere voor een herenhuis. Beide broers werkten (en woonden?) op hetzelfde adres. Ook de Gentse architect en vriend Albert Van Huffel¹⁰⁵ (1877-1935) nam deel aan deze tentoonstelling.¹⁰⁶

Afb. 34: Knipsels uit catalogus voor de vierde tentoonstelling Kunst en Kennis 1904
N.N., *Catalogo der 4^e Tentoonstelling van "Kunst en Kennis" open in de Hoogeschool van 2 tot 18 april 1904*, Gent 1904, p. 14.

VAN DE VORDE Albert	
PRINSENHOF, 39, GENT.	COUR DU PRINCE, 39, GAND.
123 Zomerhuisje voor Kunst-schilder.	Cottage pour artiste-peintre.
124 Heerenhuis	Maison de maitre.
VAN DE VORDE Oscar	
PRINSENHOF, 39, GENT.	COUR DU PRINCE, 39, GAND.
125 Meubelen	Meubles
126 Teekening	Dessin
127 Bouwkundige schets	Croquis d'architecture
128 Idem	Idem

¹⁰³ N.N., *Catalogo der 4^e Tentoonstelling van "Kunst en Kennis" open in de Hoogeschool van 2 tot 18 april 1904*, Gent 1904.

¹⁰⁴ N.N., *Catalogo der 4^e Tentoonstelling van "Kunst en Kennis" open in de Hoogeschool van 2 tot 18 april 1904*, Gent 1904, p. 14.

¹⁰⁵ Marc Dubois, *Albert Van Huffel 1877-1935*, Gent 1986.

¹⁰⁶ N.N., *Catalogo der 4^e Tentoonstelling van "Kunst en Kennis" open in de Hoogeschool van 2 tot 18 april 1904*, Gent 1904, p. 14.

Om deel te kunnen nemen aan een tentoonstelling van Kunst en Kennis, dienden leden enkel een 'Bijtedingsbulletijn' in te vullen. Op deze fiche vulde het lid in hoeveel ruimte hij idealiter nodig had en beschreef hij wat hij precies wou tonen. Deze fiches werden onder ander verdeeld via het tijdschrift dat de vereniging op regelmatige basis uitbracht.

TENTOONSTELLING VAN 2^{den} TOT 18^{den} APRIL 1904

BIJTREDINGSBULLETIJN

De ondergeteekende lid
 van de maatschappij « KUNST EN KENNIS », begeert met het volgende aan de tentoonstelling
 deel te nemen.

AANDUIDING DER AFMETINGEN OF GEVRAAGDE PLAATSRUIMTE	BESCHRIJVING DER WERKEN BOUWKUNST, SCHILDERKUNST, BEELDHOEWKUNST DECORATIEVE EN TOEGEPASTE KUNST	AANMERKINGEN

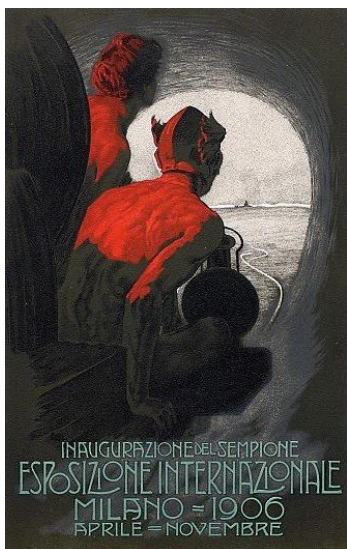
N.B. Men gelieve dezen bulletijn, ingevuld, terug te sturen aan het bestuur van « KUNST EN KENNIS »
 vóór Donderdag 18 Februari toekomende. In de zitting van 18 Februari zullen de algemeene schik-
 kingen aangaande de tentoonstelling genomen worden.

Gent, den Februari 1904.

(HANDTEEKEN)

Afb. 35: Bijtedingsbulletijn voor deelname aan de 4de tentoonstelling van Kunst en Kennis

Kunst en Kennis, 1 (1904) nr. 3 (februari), ongepagineerd.

Afb. 36: Affiche voor de tentoonstelling Milaan 1906

© Wikipedia

1906 'l'Esposizione Internazionale di Milano' - Milaan

Milaan nodigt de wereld uit

De *Esposizione Internazionale del Sempione* of soms ook wel *The Great Expo of Work* opende op 28 april en liep tot 31 oktober 1906. Deze internationale tentoonstelling viel samen met de opening van de Simplontunnel. Deze tunnel is een onderdeel van de *Simplonlinie* en vormt een tunnelverbinding tussen het Zwitserse Brig en de Italiaanse stad Iselle di Trasquera.

De Simplontunnel bestaat uit twee lange tunnelbuizen onder de Simplonpas. De eerste tunnelbuis, de *Simplon 1*, werd tussen 1898 en 1902 gebouwd. De opening van deze tunnel was in 1906. In dit jaar werden de treinen in de tunnel ook op elektriciteit voortgedreven. De tweede tunnel, de *Simplon 2*, werd pas in 1922 geopend. In de architectuur van de hoofdingang van de expositie werd duidelijk verwezen naar de twee tunnels. Binnen in het gebouw werd zelfs de illusie opgewekt alsof men zich tussen de rotsen bevond:

*'Men behoeft thans niet naar Iselle te reizen om zich een begrip te kunnen vormen van het grootsche werk, dat daar is geschied en welks voltooiing hier wordt gevierd. De kunst van nabootsen tracht de wezenlijke techniek in haar hooge vlucht te achterhalen. Alles toch is zoo natuurgetrouw, dat men werkelijk meent in het hart van de Hoog-Alpen te verkeerem.'*¹⁰⁷

Net zoals bij vele andere internationale tentoonstellingen was de beschermheer van deze expositie koning Victor Emmanuel III die

¹⁰⁷ John E. Findling (ed.), *Encyclopedia of World's Fairs and Expositions*, s.l. 2009, pp. 185-186.

Afb. 37: Postkaart met tekening hoofdingang tentoonstellingspark Milaan 1906

© Wolfsonian - FIU Library

samen met zijn regering een grote som geld vrij maakte voor de organisatie ervan. De tentoonstelling had plaats op twee locaties in Milaan die tussen elkaar bereikbaar waren met een elektrische tram. Het grootste gedeelte van de tentoonstelling was opgebouwd in het *Parco Rea*/waar meer de kunstnijverheid werd gepresenteerd en waar zich ook de paviljoenen van de deelnemende landen bevonden terwijl op het *Piazza d'Armi* vooral de industrie een plaats kreeg.¹⁰⁸

Een eerste idee om een wereldtentoonstelling in Milaan te organiseren, dateerde al van 1901. Maar de tunnel zou niet op tijd klaar zijn waardoor de expositie vijf jaar werd uitgesteld. Ook dan werd de tentoonstelling belaagd met problemen. De organisatie had enorm veel achterstand opgelopen. Door de uitbarsting van de Vesuvius op 7 april 1906, die enorm veel schade aanrichtte in

¹⁰⁸ John E. Findling (ed.), *Encyclopedia of World's Fairs and Expositions*, s.l. 2009, pp. 185-186.

en rond Napels, werd de officiële opening nog met acht dagen uitgesteld. Zelfs dan moest het organiserende comité zijn uiterste best doen om de expositie op tijd klaar te krijgen. Zo getuigt ook de Nederlandse journalist Ph. J. Ketner in een artikel:

*'Inderdaad, toen de dag der plechtige opening dáár was, scheen het of goede feeën in de stilte en de duisternis van den nacht rondgezwefd hadden over de terreinen en met tooverstaven in het leven hadden geroepen, wat luierende werklieden die liever in het zonnetje lagen te slapen en soldaten die wel onder tucht werkten maar wier handen verkeerd stonden voor dezen ongewonen arbeid, maar niet klaar konden krijgen.'*¹⁰⁹

Het oorspronkelijke idee was om de tentoonstelling volledig te wijden aan het transport zoals de spoorwegen, scheepvaart rijwielen en luchtballonnen. Uiteindelijk werden alle aspecten van de maatschappij belicht wat een enorme meerkost betekende.¹¹⁰

Afb. 38 Panorama van de wereldtentoonstelling te Milaan 1906.

© Wolfsonian - FIU Library

¹⁰⁹ Ph. J. Ketner, 'Een kijkje op de Tentoonstelling te Milaan', in: N.N., *De Aarde en haar volken*, (1906), pp. 210-211.

¹¹⁰ Ph. J. Ketner, 'Een kijkje op de Tentoonstelling te Milaan', in: N.N., *De Aarde en haar volken*, (1906), pp. 210-211.

Afb. 39: Het Belgische paviljoen - Milaan 1906

Ph. J. Ketner, 'Een kijkje op de Tentoonstelling te Milaan', in: N.N., *De Aarde en haar volken*, (1906).

De meeste West-Europese landen zonden een delegatie naar Milaan, maar ook Japan, China, Turkije en Canada hadden een eigen sectie. Daarnaast verzamelden verschillende Zuid-Amerikaanse staten zich en kregen één gemeenschappelijk paviljoen toegewezen. De Verenigde Staten van Amerika hadden maar een klein aandeel in de tentoonstelling.¹¹¹

De Belgen in Milaan.

Ook België nam uiteraard deel aan de expositie in Milaan. Het Belgische paviljoen was gelegen op de *Piazza d'Armi* en was ontworpen door de Brusselse architect Henri Vaes (1876-1945). Het was opgetrokken in typische Vlaamse renaissance. De Nederlander Ph. J. Ketner was enorm opgetogen over het paviljoen

*'Wij zijn thuis; die rustige lijnen van de Vlaamsche renaissance, die symmetrie welke geen oogenblik stijf wordt, zij doen ons Nederlandsch hart goed. Onze naburen zijn hier schitterend voor den dag gekomen, om jaloersch van te worden. Ook de Italianen, die wel eens meenen het monopolie van stijl en smaak te hebben, kunnen hun bewondering niet verbergen.'*¹¹²

Nadat België eerder in Turijn een goede indruk had nagelaten, koos het organiserend comité, onder leiding van minister voor industrie en werk Gustave Francotte (1852-1925), ervoor om verschillende deelnemers van toen opnieuw uit te nodigen om België te vertegenwoordigen in Milaan. Naast Léon Sneyers en Georges Hobé kreeg het *Collectivité Gantoise* opnieuw de kans

¹¹¹ John E. Findling (ed.), *Encyclopedia of World's Fairs and Expositions*, s.l. 2009, p. 186.

¹¹² Ph. J. Ketner, 'Een kijkje op de Tentoonstelling te Milaan', in: N.N., *De Aarde en haar volken*, (1906), p. 217.

Afb. 40: Zitkamer Léon Sneyers - Milaan
1906

Vittorio Pica, 'L'arte Decorativa
all'Esposizione di Milano', in: *Emporium*, 24
(1906) nr. 139, p. 14.

om een ruimte in te richten op de tentoonstelling. Horta was verantwoordelijk voor de algemene decoratie van de sectie voor decoratieve kunsten en ontwierp het portiek van de afdeling.¹¹³

Binnen de decoratieve kunsten kozen de jonge architecten zoals Sneyers en Van de Voorde definitief voor de Duitse en Weense inspiratie. Na een schitterend debuut in Turijn waren deze moderne invloeden sterk vertegenwoordigd in Milaan. De art nouveau was amper nog aanwezig.¹¹⁴

Toch mogen we *modern* niet zomaar als synoniem voor nieuw zien. Het betekende vooral inspelen op de trends, zelfs als die op het verleden geïnspireerd werden. Zeker de art deco, waarvan in Turijn al een eerste aanzet te zien was, beriep zich op een amalgaam van uiteenlopende invloeden zoals de Turkse, de Russische en de Egyptische.¹¹⁵

Het Collectivité Gantoise in Milaan

Na Turijn mocht Van de Voorde samen met andere Gentse kunstenaars opnieuw een ensemble inzenden. Deze keer koos de architect ervoor een studeerkamer tentoon te stellen. Naast Van de Voorde was er onder andere lederwerk van Clara Voortman¹¹⁶, sculpturen van Felix Metdepenninghen en schilderijen van Jean

¹¹³ N.N., *Exposition Internationale de Milan 1906. Participation Officielle Belge*, Brussel 1906, pp. 94-95.

¹¹⁴ Werner Adriaenssens, 'Art deco. Evolutie en beïnvloeding van de interieurkunsten in België na het uitdoven van de art nouveau tot de tentoonstelling van 1925', in: Claire Leblanc (red.), *Art nouveau & design. Sierkunst van 1830 tot Expo 58*, Tiel 2005, pp. 104-119.

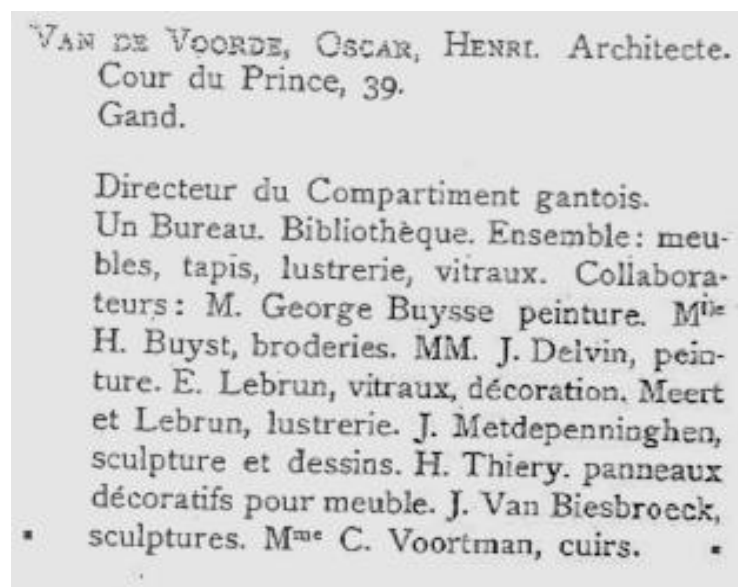
¹¹⁵ Werner Adriaenssens, 'Art deco. Evolutie en beïnvloeding van de interieurkunsten in België na het uitdoven van de art nouveau tot de tentoonstelling van 1925', in: Claire Leblanc (red.), *Art nouveau & design. Sierkunst van 1830 tot Expo 58*, Tiel 2005, p. 104.

¹¹⁶ Caroline D'Hondt, *Clara Voortman-Dobbelaere: Gent 1853-Menton 1926*, Onuitgegeven masterproef UGent 2012.

Delvin te zien. Maar ook sculpturen van Jules Van Biesbroeck (1873-1965) werden in de ruimte getoond.¹¹⁷

In de achthoekige zaal presenteerde Van de Voorde een studeerruimte bestaande uit een bureaumeubel met een stoel. Langsheen de wanden stonden drie dressoirs opgesteld waartussen een zitbank werd bevestigd. De glasramen en decoratie waren uitgevoerd door E. Lebrun, het decoratieve houtsnijwerk in de meubels werd vervaardigd door H. Thiery. mevrouw H. Buyst was verantwoordelijk voor het borduurwerk. De opvallende luchter werd gemaakt door Meert en Lebrun.¹¹⁸

Afb. 41: Knipsels uit catalogus van de wereldtentoonstelling in Milaan van 1906
H. Fierens-Gévaert, *L'Art Décoratif Moderne Belge à l'Exposition de Milan 1906*.
Catalogue, Brussel 1906, p. 38.

De Italiaanse kunstcriticus Vittorio Pica (1864-1930) schreef in het Italiaanse tijdschrift *Emporium* over de Gentse afdeling het volgende:

¹¹⁷ N.N., *Exposition Internationale de Milan 1906. Participation Officielle Belge*, Brussel 1906, p. 94.

¹¹⁸ N.N., *Exposition Internationale de Milan 1906. Participation Officielle Belge*, Brussel 1906, p. 94.

*'Più atta ad essere apprezzata dal gusto degli italiani è, senza dubbio, la stanza da studio del giovane e valente architetto di Gand Oscar Van de Voorde, così comoda e raccolta, ma a cui non si può non rimproverare la paradossale abbondanza della lampada a sospensione.'*¹¹⁹

Pica was van mening dat de ruimte door Van de Voorde ontworpen beter aanleunde bij de Italiaanse smaak dan de andere ruimtes op de Belgische afdeling. Daarna beschreef hij Van de Voorde als jong en talentvol. De ruimte was volgens hem gezellig en evenwichtig. Enkel de opvallende luchter kon op weinig bijval rekenen.

Door de verspreiding van Duitse tijdschriften die ook in België makkelijk te verkrijgen waren, werden in Milaan zowel Duitse als Weense invloeden geassimileerd. Terugblikkend op de Belgische afdeling in Milaan, definieerde de Brusselse architect Jean Baes (1848-1914) de nieuwe stijl:

*'(...) après des hésitations, des tâtonnements, on a pénétré dans la voie nouvelle et, en se garant de la fragilité anglais, de la sévérité autrichienne et allemande, nous sommes arrivés à déterminer un genre à nous, à donner à notre art nouveau une note personnelle et caractéristique.'*¹²⁰

¹¹⁹ Vittorio Pica, 'L'arte Decorativa all'Esposizione di Milano', in: *Emporium*, 24 (1906) nr. 139, p. 10.

¹²⁰ Jean Baes, 'Ameublement et décoration du Home. Le Style Nouveau', in: *Le home*, 3 (1908) nr. 7-8, p. 26.

Afb. 42: Studeerkamer Oscar Van de Voorde - Milaan 1906

Vittorio Pica, 'L'arte Decorativa all'Esposizione di Milano', in: *Emporium*, 24 (1906) nr. 139, p. 17.

Duitse invloeden

Tijdens de tentoonstelling van Turijn in 1902 stelde de Duitse architect Peter Behrens (1868-1940) ook een werkkamer tentoon in het Duitse paviljoen. Duitsland nam een belangrijke plaats in op deze expositie. Na de vertoning *Ein Dokument Deutscher Kunst* dat het jaar voordien in Darmstadt gehouden werd, werd voor een eerste maal de 'nieuwe' kunst op een internationale expositie gepresenteerd. Enrico Thovez was van mening dat het een kwestie van tijd was wanneer deze nieuwe tendensen in Europa zouden doorbreken.

*'Germany was especially well prepared to take her true place in the modern decorative movement (...) Although it is too soon to speak of a modern German style (...) there are tokens that the evolution of such a style is only a question of time.'*¹²¹

Van de Voorde heeft waarschijnlijk ook de Duitse afdeling in Turijn bezocht. Het is dus goed mogelijk dat hij ook de studeerkamer van Behrens heeft gezien. Van de Voorde werd sterk door de Duitse en Weense stijl beïnvloed. Volgens Thovez was Olbrich echter de enige echte pionier van de moderne beweging in Europa en liet ook Behrens zich op zijn werk inspireren.¹²²

Tussen de studeerkamer van Behrens en deze van Van de Voorde kunnen er gelijkenissen gezien worden. Vooral het in en uitspringen van verschillende volumes in het ontwerp van het dressoir komt voor bij beide architecten.

¹²¹ Enrico Thovez, 'The Turin exhibition. The German Section', *The Studio. An illustrated Magazine of Fine & Applied Art*, 27 (1902) nr. 116, pp. 188-190.

¹²² Enrico Thovez, 'The Turin exhibition. The German Section', *The Studio. An illustrated Magazine of Fine & Applied Art*, 27 (1902) nr. 116, pp. 190-194.

Afb. 43: Studeerkamer Peter Behrens op de tentoonstelling van Turijn in 1902
 G. Fuchs, 'Die Vorhalle zum Hause der Macht und der Schönheit', in: N.N., *Deutsche Kunst und Dekoration*, XI (1902-1903), p. 36.

Het ophangen van verschillende schilderijtjes naast elkaar op ooghoogte is bij beide architecten te zien. Ook zorgen de architecten ervoor dat hun ensembles afgesloten worden van de nationale afdeling. Behrens doet dit door een scherm voor het ensemble te plaatsen, Van de Voorde koos ervoor als enige een achthoekige ruimte te gebruiken binnen de Belgische sectie.

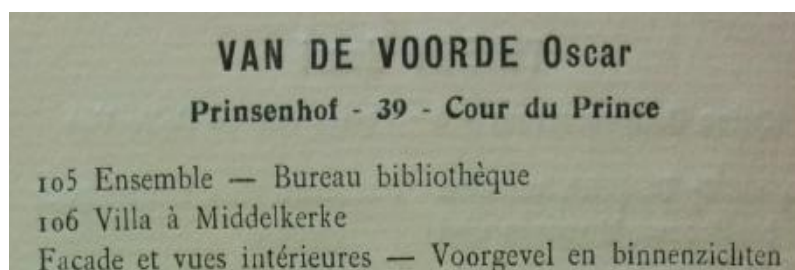
In tegenstelling tot in Turijn koos Van de Voorde ervoor een minder vooruitstrevend ontwerp te presenteren. Enkel de lichter wijst op enige moderniteit. De meubels zijn versierd met bladvormig houtsnijwerk. Waarschijnlijk diende het ensemble enige autoriteit uit te stralen.

1907 'Zevende tentoonstelling Kunst en Kennis' - Gent

Van 24 november tot 9 december vond de zevende tentoonstelling van Kunst en Kennis plaats in het perisitilium van de Aula. Van de Voorde stelde hier een bibliotheek ensemble tentoon en ontwerptekeningen voor een villa in Middelkerke.¹²³

Vermoedelijk gaat het hier over het ensemble dat Van de Voorde exposeerde tijdens de internationale tentoonstelling van Milaan het jaar daarvoor. In beide catalogi wordt de presentatie van Van de Voorde op eenzelfde manier beschreven.

Afb. 44: Knipsel uit catalogus zevende tentoonstelling Kunst en Kennis, 1907
Fonds Vliegende Bladen UGent:
Bib.VLBL.HFII.K.006.07

Tot nu toe is maar één gerealiseerd gebouw van Van de Voorde in Middelkerke gekend. In 1922, dus vijftien jaar na de tentoonstelling van 1907, bouwde hij voor de Gentse dermatoloog Henri Muyshondt een buitenverblijf aan de Henri Jasparlaan te Westende, deelgemeente van Middelkerke. Voor deze cottage, die de naam *Les Zephyrs* kreeg, zou hij zich geïnspireerd hebben op de cottage die hij presenteerde tijdens de wereldtentoonstelling van Brussel in 1910.¹²⁴ Waarschijnlijk toonde Van de Voorde tijdens de zevende tentoonstelling van Kunst en Kennis een ontwerp voor een andere villa.

¹²³ N.N., *Katalogoog Vle tentoonstelling Kunst en Kennis*, Gent 1907, p. 8. (Fonds Vliegende Bladen UGent: Bib.VLBL.HFII.K.006.07)

¹²⁴ Marc Constandt en Catheline Metdepenninghen, 'Les Zephyrs in Westende-Bad. Een late cottage van Oscar Van de Voorde met meubilair van Henry Van de Velde, in: *Monumenten en Landschappen*, 25 (2006) nr. 4, pp. 27-28.

Op het einde van de negentiende eeuw begon de Brusselse senator Edouard Otlet (1842-1907) met de ontwikkeling van een nieuwe badplaats, Westende-Bad.

Na verschillende voorontwerpen om de nieuwe badplaats aan te leggen, werd uiteindelijk in 1903 gekozen voor een stadsaanleg in Engelse stijl getekend door de Brusselse architect Octave Van Rysselberghe (1855-1929). Hij was de jongere broer van de Gentse stadsarchitect Charles Van Rysselberghe (1850-1920) van wie Van de Voorde nog les had gekregen aan de Academie in Gent.¹²⁵

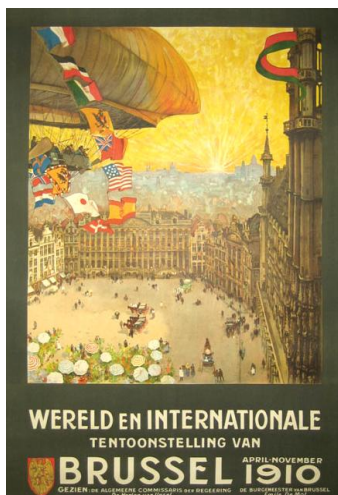
Misschien tekende Van de Voorde een villa voor deze nieuwe badplaats in volle ontwikkeling. Elke eigenaar van een bouwperceel was namelijk vrij een architect aan te duiden om een woning te bouwen.¹²⁶

In hetzelfde jaar, op 10 februari 1907 gaf Hippolyte Fierens-Gevaert, voorzitter van de Belgische afdeling tijdens de tentoonstelling in Turijn in 1902 en betrokken bij de tentoonstelling van Milaan in 1906, op uitnodiging van de kunstkring Kunst en Kennis een voordracht met als titel *'Art au XXe siècle et son expression en Belgique'*. Hiermee wou de kunstkring zijn moderne visie op de kunsten bevestigen wat reeds vanaf het begin het doel van het bestuur was.¹²⁷

¹²⁵ Marc Constandt en Catheline Metdepenninghen, 'Les Zephyrs in Westende-Bad. Een late cottage van Oscar Van de Voorde met meubilair van Henry Van de Velde, in: *Monumenten en Landschappen*, 25 (2006) nr. 4, pp. 27-28.

¹²⁶ Marc Constandt en Catheline Metdepenninghen, 'Les Zephyrs in Westende-Bad. Een late cottage van Oscar Van de Voorde met meubilair van Henry Van de Velde, in: *Monumenten en Landschappen*, 25 (2006) nr. 4, pp. 27-28.

¹²⁷ Uitnodiging voor de voordracht van de heer Fierens-Gevaert, 7 februari 1907 (Fonds Vliegende Bladen UGent: Bib.VLBL.HFII.K.006.07)

Afb. 45: Affiche

wereldtentoonstelling Brussel 1910

<http://posters.navtech.aero/pages/>

1910 'l'Exposition Universelle de Bruxelles' - Brussel

Vijf jaar na de wereldtentoonstelling in Luik mocht België voor een zesde keer een internationale en wereldtentoonstelling organiseren. De expositie vond plaats van 23 april tot 1 november 1910 en ging door rond de wijk Solbosch, schrijlings gelegen op Brussel en Elsene, en een deel in het Jubelpark waar de kunsttentoonstelling doorging. De sectie over Belgisch Kongo was ingericht in het nieuwe tentoonstellingspaleis van Tervueren dat ontworpen was door de Franse architect Charles Girault (1851-1932).¹²⁸ Het was al een tweede keer dat Brussel een wereldtentoonstelling mocht organiseren. In 1897 werd rond het huidige jubelpark een universele tentoonstelling gehouden.¹²⁹ Het was vooral de Brusselse burgemeester Emile De Mot (1835-1909) die voorstander was van een tweede expositie in Brussel en dit ook uitte wanneer deze in 1897 op 8 november sloot.

*'Dans un pays qui se souvient de 1856 et de 1880, l'idée a déjà surgi de célébrer en 1905, à Bruxelles, par une manifestation nouvelle du génie humain, le soixante-quinzième anniversaire de l'indépendance nationale. J'espère que l'idée fera son chemin.'*¹³⁰

Uiteindelijk vond de tentoonstelling niet in Brussel maar in Luik plaats in 1905.¹³¹ Brussel mocht dan weer in 1910 een tweede keer een wereldtentoonstelling organiseren.

¹²⁸ Isabelle Douillet (red.), *De Franklin Rooseveltlaan en de wijk Solbosch*, Brussel s.d., p. 7. Online op: http://www.irismonument.be/pdf/nl/1001-roosevelt_solbosch_brussel-uitbreidingen_zuid.pdf (22/04/2014)

¹²⁹ N.N., *Bruxelles-exposition: organe officiel de l'Exposition internationale 1897*, Brussel 1897.

¹³⁰ Em. Rossel (ed.), *Exposition Universelle et Internationale de Bruxelles 1910. Livre d'Or*, Brussel 1910, p. 188.

¹³¹ Christine Renardy, *Liège et l'Exposition universelle de 1905*, Brussel 2005.

Afb. 46: Het Gentse paviljoen op de werelddtentoonstelling van 1910, Brussel
N.N., *Brussel en de Tentoonstelling 1910*, (1901) nr. 9, ongepagineerd.

Op 18 april 1906 werd *La Compagnie de l'Exposition de Bruxelles* in het leven geroepen. Met de oprichting van deze naamloze vennootschap kon de organisatie van de expo het nodige kapitaal verzamelen om deze op te starten. Naast de stad Brussel was ook België verantwoordelijk voor de organisatie. Aan het hoofd van de *Compagnie* stond baron Ferdinand Baeyens.¹³²

Aan de tentoonstelling in Brussel namen Frankrijk, Perzië, Nederland, Peru, Spanje, Duitsland, Italië, Dominicaanse Republiek, Groot-Brittannië en Ierland, Turkije, Zwitserland, de Verenigde Staten van Amerika, Guatemala, Denemarken, Luxemburg, Monaco, Brazilië, Canada, China, Oostenrijk-Hongarije, Uruguay, Japan en Nicaragua deel. Door een brand op 14 en 15 augustus werd een groot deel van het tentoonstellingspark vernield. Verschillende paviljoenen dienden opnieuw opgebouwd te worden. Zo ging het erepaviljoen in vlammen op, net als het paviljoen van Groot-Brittannië. Uiteindelijk werden na enkele dagen de nieuwe paviljoenen opgesteld voor het publiek.

Een moderne cottage

Tijdens de tentoonstelling in Brussel liet Van de Voorde een 'Moderne Cottage' bouwen uit eigen initiatief en maakte geen deel uit van de Gentse delegatie.

*'MM. Serrurier-Bovy, of Liège, and Van de Voorde, of Ghent, exhibited at the Brussels Exhibition at their own private expense.'*¹³³

¹³² Em. Rossel (ed.), *Exposition Universelle et Internationale de Bruxelles 1910. Livre d'Or*, Brussel 1910, p. 189-191.

¹³³ F.K., 'Studio-Talks. Brussels', in: *The Studio*, 51 (1910) nr. 211 (oktober), p. 325.

Afb. 47: Een moderne cottage - Oscar Van de Voorde, Brussel 1910

Online op <http://users.telenet.be/expo1910,11/05/14>

Nochtans was Van de Voorde ook verantwoordelijk voor het Gentse paviljoen dat geïnspireerd was op het gebouw de *Achter Sikkel* waar vandaag het conservatorium van Gent gevestigd is en het *Huis der Metselaren* dat naar aanleiding van de wereldtentoonstelling van Gent heropgebouwd werd aan de Cataloniënstraat in Gent.¹³⁴ In het guldenboek van Brussel 1910 werd echter geen vermelding gegeven van de cottage.

Het paviljoen van Van de Voorde was wel aangeduid op de officiële plattegrond van de tentoonstelling. De cottage was gelegen aan een zijingang, die uitkwam in het Ter Kamerenbos, van het tentoonstellingspark vlakbij het centrale bassin aan de

¹³⁴ Dirk Laporte, 'De eigen cottage van bouwmeester Oscar Van de Voorde (1910-1913)', in: *De woonstede door de eeuwen heen*, (1999) nr 121 (maart), p. 31.

hoofdlaan van de expositie. Naast de cottage was het paviljoen voor Cristalline en de *Nitrate de Soude Chile* gevestigd.¹³⁵

Ook al maakte de cottage geen deel uit van een officiële delegatie, toch werd het ontwerp van Van de Voorde positief onthaald door de internationale pers. In het Engelstalige tijdschrift *The Studio* werd de cottage als volgt beschreven:

*'The cottage of M. Van de Voorde was distinguished by its admirable proportions and by the agreeable air of light and homeliness it gave. The architect was fortunate in obtaining the co-operation of Mme. Dangotte, who chose and arranged artistically the various useful and ornamental articles; of Mlles. Mabel Elwes and Meta Budry who designed and executed the mural decorations and embroideries; and of M. Acke who made the furniture.'*¹³⁶

Drie jaar later, wanneer Van de Voorde de wereldtentoonstelling in Gent van 1913 mocht inrichten, werd in een artikel, verschenen in *Le Gazette des Beaux Arts*, over de Gentse expositie nogmaals de cottage aangehaald waar zijn moderne visie werd bejubeld:

'La direction architecturale de l'Exposition de Gand a été confiée à M. Oscar Van de Voorde, adepte du nouveau style décoratif; (...) M. Van de Voorde débuta parmi les décorateurs belges qui figurèrent à l'Exposition de Turin, en 1902; il était en progrès sensible à Milan, en 1906; à la dernière Exposition de

¹³⁵ *Exposition universelle de Bruxelles 1910 : plan officiel [graphic material]*, Bib UGent; BRKZ.TOP0.698.E.01

¹³⁶ F.K., 'Studio-Talks. Brussels', in: *The Studio*, 51 (1910) nr. 211 (oktober), pp. 325-326.

Afb. 48: Haard in de eetkamer van de Moderne Cottage
© Wolfsonian - FIU Library

Bruxelles, son <<cottage>> témoigna seul de la vitalité du mouvement moderne en Belgique.¹³⁷

Nochtans was de moderne school binnen de Belgische kunst tijdens de tentoonstelling in Brussel ondervertegenwoordigd en was de cottage van Van de Voorde een verademing voor het publiek.

'After the striking victories gained at Turin in 1902, and at Milan in 1906, by the representatives of modern art in Belgium, one had hoped for similar triumphs at the Brussels Exhibition of 1910, and it is as incomprehensible as it is deplorable that this modern school of Belgian art, whose influence has been felt in all the countries of Europe, should have been unrepresented there.'¹³⁸

Ook Georges Hobé, die tijdens de tentoonstellingen in Turijn en Milaan de moderne kaart trok, vond het een gemiste kans dat de regering en het organiserende comité teruggreep naar historiserende stijlen en geen kansen gaf aan jonge, moderne kunstenaars. In *The Studio* werd Hobé geciteerd:

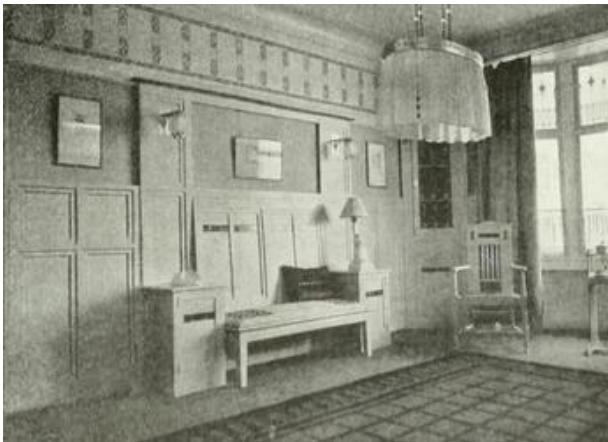
'Now or never was the moment to appeal to the public for a verdict upon our work. I grant that the authorities have rather looked askance at the products of our brains, and so far have not entrusted to us the elaboration of plans for public works and buildings (...) But here we had a unique occasion to make a display of our talent, and even had the result been disastrous

¹³⁷ H. Fierens-Gevaert, 'Correspondance de Belgique. l'Exposition de Gand', in: *Gazette des Beaux-Arts*, 55 (1913) nr. 11, p. 247.

¹³⁸ F.K., 'Studio-Talks. Brussels', in: *The Studio*, 51 (1910) nr. 211 (oktober), p. 324.

*(...) the evil could not have been permanent, or lasting, as is the case with so many of the monuments and buildings which deface our public squares.*¹³⁹

Het interieur van deze cottage werd later herbruikt of opnieuw uitgevoerd in de eigen cottage van Van de Voorde in Deurle en zal nog verder besproken worden.

Afb. 49: Eetkamer en keuken Moderne Cottage

F.K., 'Studio-Talks. Brussels', in: *The Studio*, 51 (1910) nr. 211 (oktober), p. 324.

Afb. 50: Eetkamer en salon Moderne Cottage

© Wolfsonian - FIU Library

¹³⁹ F.K., 'Studio-Talks. Brussels', in: *The Studio*, 51 (1910) nr. 211 (oktober), p. 324.

Afb. 51: Een moderne cottage - Oscar Van de Voorde, Brussel 1910.

N.N., *Brussel en de Tentoonstelling 1910*, (1901) nr. 9, ongepagineerd.

Afb. 52: Affiche tentoonstelling 1911
ontworpen door Georges Desvallières
<http://www.culture.gouv.fr/>

1912 'l'Exposition Internationale d'Art Religieux Moderne'- Brussel

Van 6 mei tot 19 juni 1912 vond in Brussel een tentoonstelling voor religieuze moderne kunst plaats in de gebouwen van het jubelpark. De tentoonstelling was onderdeel van het *Salon de Printemps*.

Exposition Internationale de l'Art Chrétien Moderne

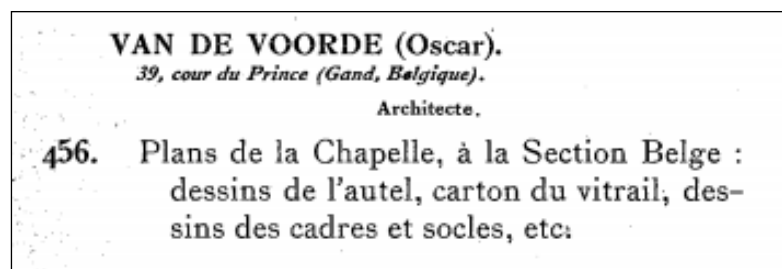
Het jaar voor de tentoonstelling in Brussel werd in Parijs de *Exposition Internationale de l'Art Chrétien Moderne* georganiseerd. Het is deze expositie die het jaar nadien in Brussel opgesteld werd. Van de Voorde nam dus aan beide tentoonstellingen deel met een ontwerp van een kapel.

Deze tentoonstellingen over religieuze kunsten vormden een belangrijke factor voor de groei van het christelijke geloof in de negentiende en twintigste eeuw. Dankzij een vernieuwing van de religieuze kunsten hoopte men een groter publiek te bereiken. Beide tentoonstellingen pasten in deze vernieuwende tendensen.¹⁴⁰

Afb. 53: Knipsel uit catalogus *Exposition Internationale de l'Art Chrétien Moderne* Parijs 1911

N.N., *Exposition Internationale de l'Art Chrétien Moderne. Organisée par la société de Saint-Jean*, Parijs 1911, p. 85.

Biblioteca dell'Accademia Belgica e dell'Istituto Storico Belga di Roma

¹⁴⁰ Cathérine Verleysen, *Maurice Denis et la Belgique. 1890-1930*, Leuven 2010, p. 105.

De tentoonstelling van 1911 in Parijs opende op 14 november en werd gesloten eind december in het paviljoen Marsan¹⁴¹, vlak naast het Louvre. Naast België namen nog zeven andere landen deel zoals Groot-Brittannië, Spanje en Italië.

De tentoonstelling vormde een nieuwe fase binnen de hergeboorte van de religieuze kunst. Twee jaar voor Parijs werd in Düsseldorf tijdens de *Ausstellung der Christliche Kunst* een eerste maal een expositie over religieuze kunst georganiseerd.¹⁴²

Het idee voor een expositie in Parijs kwam van Maurice Denis (1870-1943), kunstschilder en vice-president van het *Société de Saint-Jean*. Hij wou een internationale dimensie geven aan de vernieuwingen binnen de religieuze kunsten. Hippolyte Fierens-Gevaert was dan weer verantwoordelijk voor het samenbrengen van de Belgische delegatie. Volgens hem symboliseerde de Belgische kapel, naar ontwerp van Van de Voorde, de vernieuwing van de religieuze architectuur en van de religieuze kunst.¹⁴³

*'Le problème de l'art religieux sera résolu le jour où la construction, la restauration, la décoration, l'ameublement des églises seront confiés à nouveau aux artistes, aux créateurs'*¹⁴⁴

Naast het ontwerp van de kapel was Van de Voorde ook verantwoordelijk voor het ontwerpen van het glasraam, net als de

¹⁴¹ Vandaag het huidige Musée des Arts Décoratifs Parijs.

¹⁴² Cathérine Verleysen, *Maurice Denis et la Belgique. 1890-1930*, Leuven 2010, p. 105.

¹⁴³ Cathérine Verleysen, *Maurice Denis et la Belgique. 1890-1930*, Leuven 2010, p. 111.

¹⁴⁴ N.N., *Exposition Internationale de l'Art Chrétien Moderne. Organisée par la société de Saint-Jean*, Parijs 1911, pp. 6-7

afsluiting en het altaar. Hierop werden gestileerde motieven aangebracht in navolging van Weense voorbeelden. Maurice Denis vond de kapel *'Une église moderne - style bizarre.'*¹⁴⁵

Arthur De Rudder, journalist, beschreef de kapel in zijn artikel voor het tijdschrift *l'Art Flamand et Hollandais* al volgt:

*'Le décor exécuté par M. Van de Voorde est simple, deux socles encadrent l'autel qui domine un motif architectural en forme de triangle. Aux extrémités deux figures d'évangélistes, oeuvre du sculpteur Verbanck. Un vitrail placé derrière l'autel distribue abondamment la lumière. L'homme religieux moderne peut y baigner sa foi claire. Aux deux murs latéraux de grandes fresques de Constantin Montald, belles compositions d'une mysticité moderniste, Saint François recevant les stigmates, le doux frère de pauvreté entouré des flammes symboliques de l'amour divin contemplant le Christ sur la croix, et le Sermon de Saint François aux oiseaux, dans le plus joli paysage peut-être que l'imagination de l'artiste ait créé.'*¹⁴⁶

Naast de beelden van Geo Verbanck (1881-1961)¹⁴⁷ en de fresco's van Constant Montald (1862-1944)¹⁴⁸ was er in de ruimte ook een beeld van Georges Minne¹⁴⁹ te zien.

¹⁴⁵ Cathérine Verleysen, *Maurice Denis et la Belgique. 1890-1930*, Leuven 2010, p. 112.

¹⁴⁶ Arthur De Rudder, 'Une exposition d'Art Chrétien Moderne', in: *L'Art Flamand & Hollandais*, 17 (1912) 1, p. 13.

¹⁴⁷ Anthony Demey, *Geo Verbanck. Gent 1881-Aartselaar 1961*, Gent 2001.

¹⁴⁸ Germain van Herreweghe, *Le peintre idéaliste. Constant Montald*, Gent 1954.

¹⁴⁹ Robert Hoozee (ed.), *George Minne en de kunst rond 1900*, tent. cat. Gent (MSK Gent) 1982.

In een artikel verschenen in het tijdschrift *Durenda*/benadrukte de Franse auteur Tancrède de Visan (1878-1945) de durf die Van de Voorde naar voor bracht bij het ontwerp van de kapel.

*(...) quelques mots sur cette fameuse Chapelle Belge (...) la grande attraction du Musée des arts décoratifs. (...) Cette chapelle, il importe de le remarquer, n'est ni romane, ni byzantine, ni gothique. Elle ne veut être qu'elle-même, c'est-à-dire ne répéter aucun style. Sa grande qualité, son originalité propre est de parler un langage religieux et recueilli par ses lignes, par ses couleurs, par son ensemble artistique. Voilà pourquoi cette chapelle mérite la plus grande attention. Nous sommes trop habitués en architecture, contrairement à toutes les traditions de l'Eglise, de nous en tenir à de vulgaires copies. Il faut beaucoup de talent et d'énergie pour réagir contre un tel courant. Aussi féliciterons-nous M. Van de Voorde de sa clairvoyance audacieuse et d'avoir fait preuve d'une féconde originalité. Souhaitons que cet exemple soit suivi.*¹⁵⁰

¹⁵⁰ Tancrède de Visan, 'Exposition d'art Chrétien à Paris', *Durenda*, 19 (1912), pp. 46-47.

Afb. 54: Kapel van Van de Voorde

N.N., *Exposition Internationale d'Art Religieux Moderne. IVme Salon de Printemps. Catalogue*, Brussel 1912, ongepagineerd.

Afb. 55: Kapel van Van de Voorde
UGent BRKZ.TOPO.GF.XV.04

Tentoonstelling in Brussel voor religieuze kunst

Enkele maanden na de sluiting van de expositie in Parijs, vond in Brussel in 1912 opnieuw een tentoonstelling plaats over moderne religieuze kunst. De tentoonstelling werd georganiseerd door de *Société royale des Beaux-Arts* en vond plaats in de gebouwen aan het jubelpark. In het organiserend comité zat opnieuw Hippolyte Fierens-Gevaert maar ook Dom Sébastien Braun (1881-1980), Dom Bruno Destrée (1867-1919), stichter van het tijdschrift *Le Spectateur Catholique* Edmond de Bruyn (1875-1956), kunstschilder Louis Gendebien (1882-1946) en schilder Alfred Verhaeren (1849-1924). Dit comité werd gesteund door de

kerkelijke autoriteiten. Getuige hiervan was het bezoek van Kardinaal Mercier aan de tentoonstelling.¹⁵¹

Om deel te mogen nemen aan de tentoonstelling moesten de exposanten voldoen aan twee voorwaarden. Zo moesten de tentoongestelde objecten absoluut bedoeld zijn voor het decoreren van een kerk. Omdat het over 'moderne' religieuze kunst ging, konden enkel levende kunstenaars of personen die nog geen vijftig jaar overleden waren, deelnemen.¹⁵²

Het salon was opgedeeld in verschillende secties waar elk deelnemend land zijn kunst kon tentoonstellen. Aan de tentoonstelling namen België, Duitsland, Groot-Brittannië, Nederland, Italië en Rusland deel. Een deel van de expositie was gewijd aan medaillons en religieuze plakaten.¹⁵³

Net als in Parijs stelde Van de Voorde zijn interieur van een kapel tentoon. In de kapel waren opnieuw fresco's van Montald aangebracht. Op deze fresco's waren volgende voorstellingen te zien: *Saint-François recevant les stigmates* en *Le Sermon de Saint-François aux Oiseaux*. Deze fresco's waren gemaakt voor een kapel van de Markies van Moustier. De kandelaars, lampen en kandelabers waren van de Nederlandse kunstenaar Jean-Henri Brom.¹⁵⁴

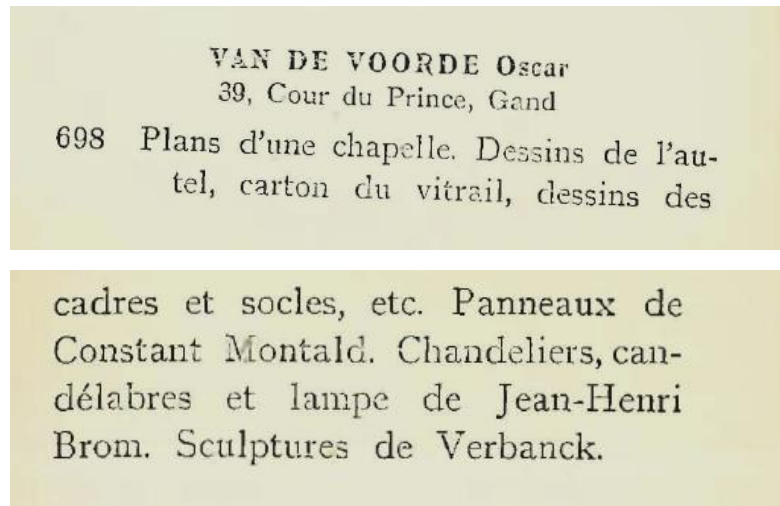
¹⁵¹ N.N., *Exposition Internationale d'Art Religieux Moderne. IVme Salon de Printemps. Catalogue*, Brussel 1912, p. 13.

¹⁵² Cathérine Verleysen, *Maurice Denis et la Belgique. 1890-1930*, Leuven 2010, p. 115.

¹⁵³ Cathérine Verleysen, *Maurice Denis et la Belgique. 1890-1930*, Leuven 2010, p. 115.

¹⁵⁴ N.N., *Exposition Internationale d'Art Religieux Moderne. IVme Salon de Printemps. Catalogue*, Brussel 1912, pp. 24-25, 21, 56.

Afb. 56: Knipsel uit catalogus *Exposition Internationale d'Art Religieux Moderne* Brussel N.N., *Exposition Internationale d'Art Religieux Moderne. IVme Salon de Printemps. Catalogue*, Brussel 1912, pp. 24-25.

De kapel werd nog eens beschreven in een artikel van Arthur de Rudder waar hij ook dieper ingaat op het materiaalgebruik. Het decor van Van de Voorde was opgetrokken in staff en pleister. Toch had het gebruik van dit eenvoudige materiaal geen invloed op de ingetogen sfeer in de kapel.

'La Chapelle belge est un décor de staff et de bois, mais pour un tel essai la richesse de la matière n'était point chose essentielle. (...) Non, la richesse de la matière n'était pas chose essentielle. Il n'y a là que du staff et du bois, et cependant on éprouve en pénétrant dans cet étroit enclos une impression de recueillement et de poésie austère.

Le décor exécuté par M. Van de Voorde est simple, deux socles encadrent l'autel que domine un motif architectural en forme de triangle. Aux extrémités deux figures d'évangélistes, oeuvre du sculpteur Verbanck. Un vitrail placé derrière l'autel distribue abondamment la lumière. L'homme religieux moderne peut y baigner sa foi claire.

Aux deux murs latéraux de grandes fresques de Constantin Montald, belles compositions d'une mysticité moderniste, Saint François recevant les stigmates, le doux frère de pauvreté entouré des flammes symboliques de l'amour divin contemplant le Christ sur la croix, et le Sermon de Saint François aux oiseaux, dans le plus joli paysage peut-être que l'imagination de l'artiste ait créé.

De la raideur dans les personnages, nous le reconnaissons, mais tant de poésie fraîche et ardente. Il n'y a là qu'un essai mais cet essai est presque une réalisation, telle est l'impression laissée par la chapelle belge.¹⁵⁵

Ook Fierens-Gévaert was tevreden over het ontwerp van Van de Voorde en zag er een ideale privékapel in.

' Avec son frais vitrail, ses petites notes d'or semées de-ci de-là, ses broderies discrètes, la chapelle de Van de Voorde ferait, légèrement corrigée, un type charmant d'oratoire privé.¹⁵⁶

Het interieur van de kapel was eenvoudig ingericht. Het weinige meubilair was strak en sober vormgegeven. De gestileerde decoratieve motieven brengen enige frivoliteit in het ontwerp naar voor maar storen allerminst. Het was de enige keer dat Van de Voorde binnen een religieuze context een ontwerp uitvoerde.

¹⁵⁵ Arthur De Rudder, 'Une Exposition Internationale d'Art Chrétien Moderne, in: *L'Art Flamand & Hollandais*, 17 (1912), p. 13.

¹⁵⁶ H. Fierens-Gévaert, 'Le Salon d'Art Religieux Moderne, in: *L'Art Flamand & Hollandais*, 19 (1912), p. 82.

Afb. 57: Affiche wereldtentoonstelling
Gent 1913
Bib UGent, BHSL.HS.III.0003.000615

1913 'Wereldtentoonstelling te Gent' - Gent

Gent ontvangt de wereld

Aan de vooravond van de eerste wereldoorlog werd van 6 april tot 13 oktober 1913 voor de eerste en enige keer een wereldtentoonstelling gehouden in Gent.¹⁵⁷ De tentoonstelling vond plaats in het kwartier van Sint-Pieters-Aalst, net achter het nieuwe station Gent-Sint-Pieters. Het was de zevende keer dat België een universele wereldtentoonstelling mocht organiseren.

*'Avant la nôtre, il y eut deux expositions à Anvers, en 1885 et en 1895; quatre à Bruxelles, en 1880, en 1887, en 1890 et en 1910; il y eut aussi une exposition à Liège, en 1905. A Gand, rien! et cependant la ville est d'une admirable beauté archéologique. (...) Elle se prête excellentement à une World's fair.'*¹⁵⁸

Van bij het begin was het de bedoeling niet enkel een tentoonstelling te organiseren maar ook om de hele stad van een facelift te voorzien. De hele kuip van Gent werd drastisch onder handen genomen en kreeg een neogotische façade. Het plan voor de 'restauratie' van de kuip werd al vroeger geformuleerd. Door de organisatie van de wereldtentoonstelling kwam deze in een stroomversnelling.

Wereldtentoonstellingen waren vooral een Europees fenomeen en ontstond in het midden van de 19de eeuw. Het was een manier van geïndustrialiseerde landen en naties om hun industrie, kunst en wetenschap extra in de verf te zetten. Deelnemen aan *World*

¹⁵⁷ Wouter Van Acker (red.), *Gent 1913. Op het breukvlak van de moderniteit*, Gent 2013 en Jo Van Herreweghe (red.), *Impact. Wereldtentoonstelling Gent 1913*, Gent 2013. Op <http://www.gent1913virtueel.be/> is ene beeldbank over de tentoonstelling terug te vinden.

¹⁵⁸ Gustave Abel, L'Histoire de l'Expositon', in: 'N.N., *Gand Exposition 1913. Numero spécial de la revue de la Belgique*, Gent 1913, p. 1.

Fairs was eerder een prestigieus zelfportret en het moment om de moderne ambities te presenteren wat vaak ontspoorde tot een eng nationalisme en volksvermaak.

Ook België, op dat moment nog een jonge natie, trachtte zich in deze internationale context om te vormen tot een moderne staat. Het was een uitdrukking van het optimistische geloof in de vooruitgang.¹⁵⁹

Het thema van deze wereldtentoonstelling was 'Vrede, Industrie en Kunst'. België zag zichzelf als kleine neutrale staat en had de opvatting een verzoenende taak te kunnen vervullen om de wereldvrede te bevorderen.¹⁶⁰ Het uitbreken van de eerste wereldoorlog sloeg die droom aan diggelen.

Aan de tentoonstelling namen zo'n dertig landen deel. Naast België, met een eerste keer ook Belgisch Congo, waren dat Frankrijk (en haar kolonies Algerije, Marokko en Tunesië), Groot-Brittannië, Nederland, Spanje, Canada, Perzië, Argentinië, Guatemala, Bolivia, Chili en Californië. Duitsland, Oostenrijk, Roemenië, Bulgarije, Rusland, Monaco, Italië, Denemarken, de Verenigde Staten van Amerika, Brazilië, Mexico, Brits-Indië en Japan zonden geen officiële delegatie maar werden vertegenwoordigd door bedrijven en particulieren.

¹⁵⁹ Wouter Van Acker en Christophe Verbruggen, 'Perspectieven op moderniteit, tijd en ruimte. Een inleiding' in: Wouter Van Acker en Christophe Verbruggen, *Gent 1913. Op het breukvlak van moderniteit*, Gent 2013, p. 9.

¹⁶⁰ Wouter Van Acker en Christophe Verbruggen, 'Perspectieven op moderniteit, tijd en ruimte. Een inleiding' in: Wouter Van Acker en Christophe Verbruggen, *Gent 1913. Op het breukvlak van moderniteit*, Gent 2013, pp. 9-10.

Het Senegalese en Filippijnse dorp waren privé-initiatieven en maakten eigenlijk geen deel uit van de tentoonstelling.¹⁶¹

De wereldtentoonstelling in Gent zorgde ervoor dat het beeld van de stad drastisch veranderde. Grote gangmakers van de tentoonstelling waren Gentse industriëlen zoals Gustaaf Carels (1842-1911) en minister van industrie en arbeid Gerard Cooreman (1852-1926). Na de dood van Gustaaf Carels nam burgemeester Emile Braun (1849-1927) zijn taak over.¹⁶²

Van de Voorde en de tentoonstelling van Gent

In 1909 werd aan Van de Voorde de opdracht gegeven om het tentoonstellingspark te ontwerpen en vorm te geven. Door zijn geslaagde deelnames aan andere internationale en nationale tentoonstellingen werd de opdracht aan deze nog jonge architect toegewezen.

Van de Voorde koos ervoor om eenheid te scheppen tussen de verschillende stijlen en paviljoenen en zo visueel een homogeen geheel te ontwerpen. De gehele site werd gedomineerd door witte neoclassicistische gebouwen. Hiermee sloot Van de Voorde aan bij het tentoonstellingspark van de *White City* tijdens de *Chicago Columbian Exhibition* van 1897.¹⁶³

¹⁶¹ André Capiteyn, 'De wereldtentoonstelling van 1913 in volgelvlucht', in: Jo Van Herreweghe (ed.), *Impact. Wereldtentoonstelling Gent 1913*, Gent 2013, p. 29.

¹⁶² André Capiteyn, 'De wereldtentoonstelling van 1913 in volgelvlucht', in: Jo Van Herreweghe (ed.), *Impact. Wereldtentoonstelling Gent 1913*, Gent 2013, p. 22.

¹⁶³ Rika Devos, 'Architectuur en representatie. Over perspectief en referenties', in: Wouter Van Acker en Christophe Verbruggen, *Gent 1913. Op het breukvlak van moderniteit*, Gent 2013, pp. 32-33.

Afb. 58: Erehof op de *Chicago Columbian Exhibition* van 1897

©Boston College

In totaal ontwierp Van de Voorde twee derde van alle tentoonstellingspaviljoenen. Ook verschillende nationale paviljoenen werden door de architect getekend. Zo waren bijvoorbeeld de drie grootste nationale secties van België, Frankrijk en Groot-Brittannië als één geheel opgevat rond het Erehof. Van de Voorde creëerde een beperkt aantal lanen om het tentoonstellingspark vorm te geven.¹⁶⁴

Alle bouwwerken waren tijdelijke constructies. Eens de tentoonstelling afliep, werden ze in sneltempo terug ontmanteld. De gebouwen werden opgetrokken uit een houten of metalen skelet en werden bekleed met stuc en staff, wat een mengsel

¹⁶⁴ Rika Devos, 'Architectuur en representatie. Over perspectief en referenties', in: Wouter Van Acker en Christophe Verbruggen, *Gent 1913. Op het breukvlak van moderniteit*, Gent 2013, pp. 33-35.

was van pleister, dextrine, glycerine, eiwit en water, en werden nadien beschilderd.

Van de Voorde was op de hoogte van de heersende trends in Europa en beheerste ze ook. Zo mengde hij Louis XVI-guirlandes met nieuwe Weense invloeden van Otto Wagner en Joseph Olbrich. Ook Fierens-Gevaert was enthousiast over de stijlkeuze van Van de Voorde:

*'La direction architecturale de l'Exposition de Gand a été confiée à M. Oscar Van de Voorde, adepte de nouveau style décoratif. (...) à la dernière Exposition de Bruxelles, son <<cottage>> témoigna seul de la vitalité du mouvement moderne en Belgique. (...) Grand admirateur des maîtres de la nouvelle école viennoise, M. Van de Voorde n'ignore point les anciens styles français et doit à l'apprentissage qu'il fit dans les ateliers parisiens, au sortir de l'école, son sentiment très remarqué de la mesure et des claires ordonnances.'*¹⁶⁵

¹⁶⁵ H. Fierens-Gevaert, 'l'Exposition de Gand', in: *Gazette des Beaux-Arts*, 55 (1913) deel II, p. 247.

Afb. 59: Erehof van de wereldtentoonstelling van Gent 1913

Online op www.gent1913virtueel.be

Afb. 60: Bureau van het Uitvoerend Comité

Online op www.gent1913virtueel.be

De Gentse Otto Wagner?

Volgens Anthony Demey heel duidelijk de invloed van de Weense architect Otto Wagner (1841-1918) terug te vinden in de ontwerpen voor de tentoonstelling van Gent. Ook Fierens-Gévaert schreef hierover het volgende:

*'De kunst van Van de Voorde is rechtstreeks afgeleid van de moderne Weense kunst van Otto Wagner en de betreurde Olbrich. '(vert.)'*¹⁶⁶

Voor de architectuur van Wagner heeft zijn invloed gehad op Van de Voorde. Dit was onder meer te zien in de tentoonstellingspaviljoenen met het toepassen van koepeldaken, cannelures en guirlandes, ovale oculi en grote glaspartijen. Het Hofpavillon op de Wiener Stadtbahn ontworpen door Wagner zou volkomen passen tussen de paviljoenen van Van de Voorde.¹⁶⁷

Ook kunstcriticus Louis Dumont-Wilden (1875-1963) was van mening dat Van de Voorde zich liet inspireren op Europese stijlen:

'Le style de l'Exposition est très nouveau, mais il n'a pas l'air aussi nouveau qu'il l'est. (...) Il a emprunté les éléments de sa décoration architecturale à des styles connus, au Louis XIV, au Louis XVI, à la Renaissance et à l'Empire. Il n'a même pas négligé de regarder ce qu'avaient fait les Munichois et les

¹⁶⁶ Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, p. 40, vertaald en geciteerd uit: Fierens-Gevaert, 'L'Exposition de Gand', in: *Journal de Bruxelles*, 16 juni 1913.

¹⁶⁷ Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, p. 40.

*Viennois. Mais ces éléments anciens, il les a modernisés (...) Il les a assimilés pour former un style qui est bien à lui.*¹⁶⁸

Daarnaast ontwierp Van de Voorde ook de paviljoenen van Perzië, Italië, Nederland en Nederlands Indonesië en Spanje. Deze gebouwen waren in een typische, nationale stijl ontworpen. Dit liet de veelzijdigheid van Van de Voorde naar voor komen.

Naast de nationale paviljoenen was Van de Voorde ook verantwoordelijk voor de gebouwen van de directie en het *uitvoerend comité*, de portierswoning, de hoofdingang en het paviljoen voor Schone Kunsten, het Feestpaleis, het Paleis van de Architectuur, het gebouw voor de post, telegraaf en telefoon, het politiekantoor, het gebouw voor het Rode Kruis, het handelskantoor, de brandweerkazerne en het paviljoen voor de stad Gent. Hier waren gelijkaardige stijlkenmerken als van de tentoonstelling in Brussel in 1910 toegepast.¹⁶⁹

Ontwerpplannen op de tentoonstelling.

Van de Voorde was niet enkel verantwoordelijk voor de inrichting van het hele tentoonstellingspark, hij nam zelf ook deel aan de expositie en stelde enkele zaken tentoon binnen de Belgische afdeling. Zo was er werk van hem te zien in het *Salon voor versiering van kunstgebouwen* wat ondergebracht was onder de afdeling *Versiering en meubelen der openbare gebouwen en*

¹⁶⁸ Gustave Drèze, *Gand-Exposition. Revue tri-mensuelle*, 3 (1913) nr. 30 (oktober), p. 372.

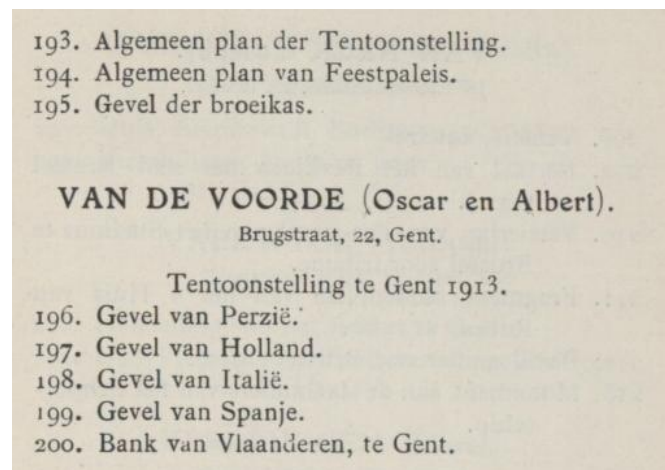
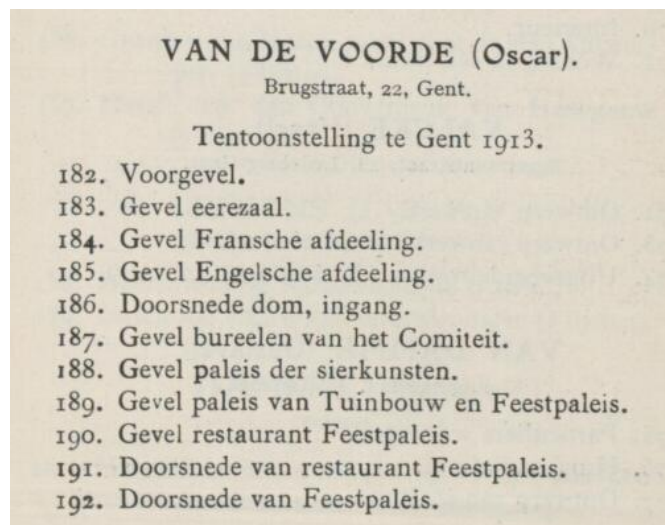
¹⁶⁹ Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, p. 38.

woningen. Wat Van de Voorde precies toonde, werd niet vermeld in de catalogus van de Belgische sectie.¹⁷⁰

In de afdeling bouwkunst stelde Van de Voorde plannen van de tentoonstelling voor. Ook zijn broer, Albert, presenteerde er plannen. Hij hielp onder andere mee bij het ontwerpen van enkele paviljoenen zoals dat van Perzië, Nederland, Italië en Spanje.¹⁷¹

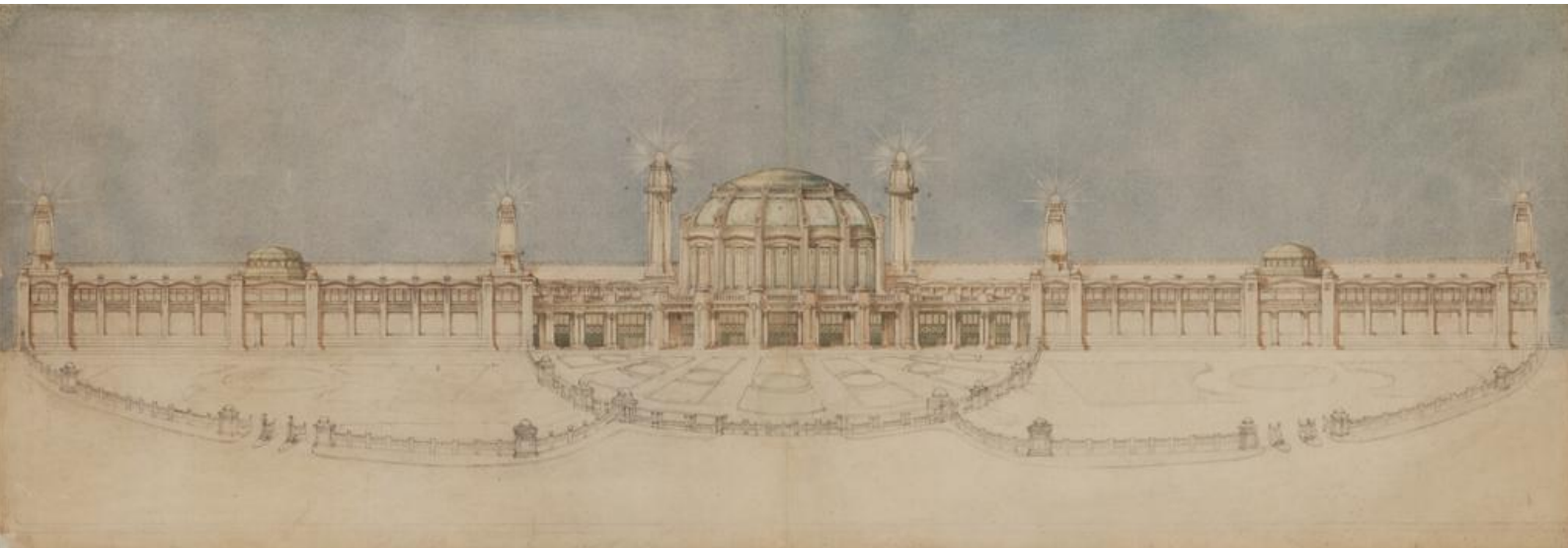
Afb. 61: Knipsels uit catalogus Tentoonstelling Gent 1913.

N.N., *Algemeene Wereldtentoonstelling te Gent in 1913. Groep II Schoone Kunsten*, Brussel 1913, pp. 204-205.

¹⁷⁰ N.N., *Gand 1913. Exposition Universelle et Internationale. Catalogue de la Section Belge*, Gent 1913, pp. 120-123.

¹⁷¹ N.N., *Algemeene Wereldtentoonstelling te Gent in 1913. Groep II Schoone Kunsten*, Brussel 1913, pp. 204-205.

Afb. 62: Ontwerptekening erepaviljoen - Oscar Van de Voorde

Bib UGent BIB.ARCH.005535

'Premier Congrès International des Arts Décoratifs'

Tijdens de wereldtentoonstelling in Gent werden verschillende congressen georganiseerd rond allerhande thema's zoals landbouw, educatie, industrie, ... Maar ook artistieke onderwerpen kwamen aan bod. Zo werd door de *Union Provinciale des Arts Décoratifs* het *Premier Congrès International des Arts Décoratifs* georganiseerd van 20 tot 24 juli 1913.

Oscar Van de Voorde was als hoofdarchitect van de tentoonstelling aangesteld als vicepresident van het congres net als zijn leermeester Jean Delvin, de Parijse decorateur H. Dubret, de Franse borduurder Coudyser en de Franse advocaat Gérard-Carion. Het congres werd voorgezeten door Jules Destrée, Emile Humblot en A. Vaunois, allen lid van de *Union Provinciale des Arts Décoratifs*.¹⁷²

Voorafgaand aan het congres werd een openingsceremonie en banket georganiseerd waar Van de Voorde op aanwezig was. In zijn openingspeech prees M.E. Humblot voorzitter van de *Union Provinciale des Arts Décoratifs* de vooruitstrevende rol van België binnen de decoratieve kunsten.

*Nous sommes heureux, Messieurs, d'inaugurer les travaux du Congrès en un pays qui vient de donner à toutes les nations un enseignement si précieux et de si haute portée.*¹⁷³

¹⁷² N.N., *Premier Congrès International des Arts Décoratifs. Gand 20-24 Juillet 1913*, Parijs 1913, pp. 6-7.

¹⁷³ N.N., *Premier Congrès International des Arts Décoratifs. Gand 20-24 Juillet 1913*, Parijs 1913, p. 14.

Tijdens het congres werden vijf onderwerpen aangesneden waar duchtig over gediscussieerd werd. Volgende thema's werden er besproken: *Participation des artistes et artisans créateurs de modèles des Arts appliqués aux Expositions, l'enseignement professionnel et les résultats obtenus, l'évolution moderne de l'Architecture et des Arts Décoratifs, Etude des améliorations à apporter à la législation aux conventions internationales* en ten slotte *études des mesures immédiates à prendre*.¹⁷⁴

De samenkomst werd geopend met een lezing van Oscar Van de Voorde en M. Humblot. In hun presentatie stond de *Evolution moderne de l'Architecture et des Arts Décoratifs* centraal. Zij zagen vooral een vernieuwing binnen de kunst door het gebruik van nieuwe, moderne materialen en toepassingen zoals gas, elektriciteit en gewapend beton.

'L'apparition de nouveaux principes constructifs ou de matériaux inconnus a-t-elle pu déterminer une orientation nouvelle de ce genre à la fin du XIXe siècle et au début du XXe? (...) on peut en conclure aussi que dans l'architecture civile, chauffage, éclairage, ascenseur, gaz, électricité, air comprimé, doivent aussi déterminer des modifications importantes. On pourrait donc présumer que la caractéristique de l'évolution moderne et prochaine de l'architecture sera affirmée par le logique emploi des matériaux nouveaux et (...) par la satisfaction des besoins et des tendances contemporaines (...)'

175

¹⁷⁴ N.N., *Premier Congrès International des Arts Décoratifs. Gand 20-24 Juillet 1913*, Parijs 1913, p. 3.

¹⁷⁵ N.N., *Premier Congrès International des Arts Décoratifs. Gand 20-24 Juillet 1913*, Parijs 1913, pp. 39-40.

Ook binnen de toegepaste kunsten hebben deze nieuwe ontwikkelingen een duidelijke invloed gehad. Van de Voorde en Humblot beweerden zelfs dat deze eerst tot uiting kwamen binnen deze tak van de kunsten en vervolgens doorsijpelden binnen de architectuur, althans bijna.

'Le cahier du styliste a précédé la réalisation du constructeur (...) La tâche de l'architecte est aujourd'hui si complexe, que si l'orientation moderne n'est pas déjà arrivée à un point de développement suffisant dans chaque corps de métier, il ne pourra songer pratiquement à obtenir l'ensemble homogène.'

176

De sprekers sloten uiteindelijk hun betoog af met het bekritisieren van de term *arts mineurs* zoals de decoratieve kunsten lange tijd bestempeld werden.

Het Moderne dorp

Het moderne dorp op de werelddtentoonstelling in Gent vormde een apart onderdeel binnen het tentoonstellingspark. Het dorp werd opgericht door een apart comité, het *Studiecomiteit van het <<Moderne Dorp>>*.¹⁷⁷

Het Moderne Dorp was helemaal aan het uiteinde van de tentoonstelling gelegen, tussen *Oud-Vlaanderen* en het sportplein. De bedoeling van het comité was tonen hoe de landbouw zich in de toekomst zou kunnen ontwikkelen en hoe de omgeving daarop kan reageren. Het Moderne Dorp wou het

¹⁷⁶ N.N., *Premier Congrès International des Arts Décoratifs. Gand 20-24 Juillet 1913*, Parijs 1913, p. 40.

¹⁷⁷ Tim Dickel, *Werelddtentoonstelling Gent 1913: Oud Vlaendren en het Modern Dorp: schijnbare tegenpolen?*, Onuitgegeven masterproef UGent 2003.

hedendaagse buitenleven vorm geven.¹⁷⁸ De tentoonstelling richtte zich ook op dat deel van de bevolking dat buiten de stad woonde. Voor hen was een bezoek aan de expositie een uitzonderlijke uitstap en vormde een veelbepalend venster op de wereld.¹⁷⁹

In het tentoonstellingspark werd een volledig fictief dorp opgericht met onder andere een kerk, een moderne hoeve, een school, een post- en telegraafkantoor en een herberg, gegroepeerd rond het centraal gelegen dorpsplein.

Van de Voorde stond in voor het ontwerp van het *Huis van den burgemeester*. Het toonde hoe een rijke inwoner van het platteland ook, zonder overdadige decoratie, zijn huis smaakvol kon inrichten.¹⁸⁰ De stijl van dit ontwerp sloot sterk aan bij deze van zijn modelwoning in Brussel in 1910.

Het interieur van deze woning werd, net zoals in 1910, uitgevoerd door de firma *l'Art Décoratif - C. Dangotte* uit Brussel. In het officiële verslag werd vol lof over de inrichting gesproken.

‘[...] men zou wel geneigd zijn te verklaren dat dit geene boerenwoning is. Niet in acht nemende dat men zich hier bij den zoon van een welgestelden boer bevindt, keurde men eenigszins de betrekkelijke pracht af; doch na de meubileering meer van nabij bezien te hebben, moest men bekennen dat zij

¹⁷⁸ Paul De Vuys, *Het Moderne Dorp op de werelddtentoonstelling te Gent 1913*, Brussel 1913, p. V.

¹⁷⁹ Bruno Notteboom, 'Boeren op de werelddtentoonstelling. Het Moderne Dorp', in: Wouter Van Acker (red.), *Gent 1913. Op het breukvlak van de moderniteit*, Gent 2013, p. 127.

¹⁸⁰ Tim Dickel, *Werelddtentoonstelling Gent 1913: Oud Vlaendren en het Modern Dorp: schijnbare tegenpolen?*, Onuitgegeven masterproef UGent 2003, p. 85.

*toch eenvoudig was en dat slechts aan pracht gedacht werd, omdat de meubels met zulk een goeden smaak waren gekozen. (...) Het Huis van den burgemeester was eene oordeelkundige, sierlijke, gezonde en praktisch gemeubileerde buitenwoning.*¹⁸¹

Afb. 63: Huis van de burgemeester in het Moderne Dorp

Online op www.gent1913virtueel.be

¹⁸¹ Paul De Vuys, *Het Moderne Dorp op de wereldtentoonstelling te Gent 1913*, Brussel 1913, pp. 103-104.

Afb. 64: Interieur huis van de burgemeester in het Moderne Dorp

Online op www.gent1913virtueel.be

Afb. 65: Slaapkamer huis van de burgemeester in het Moderne Dorp

Online op www.gent1913virtueel.be

Afb. 66: Interieur van het bureau van het Uitvoerend Comité

Online op www.gent1913virtueel.be

Het Moderne Dorp is niet opgenomen in de officiële catalogus. Het is dus moeilijk te achterhalen of Van de Voorde ook de meubels voor de woning van de burgemeester heeft ontworpen of dat Dangotte ensembles uit haar zaak tentoonstelde. André Capiteyn gaat in zijn publicatie kort in op het Moderne Dorp en schrijft over het interieur van de burgemeesterswoning het volgende

*'Net als het Huis van de Burgemeester en de expodienstgebouwen is de aanleg erg functioneel opgevat, vorm en functie zijn volmaakt in evenwicht: het interieur bepaalt exterieur. Bedaking, loggia's en prieeltjes herinneren aan de Engelse cottages. (...) Alle wanden zijn met decoratieve lambrisering bekleed. De oorspronkelijke, eveneens door Van de Voorde ontworpen meubilering in Art Deco werd pas onlangs verkocht.'*¹⁸²

Volgens Capiteyn was Van de Voorde ook verantwoordelijk voor de meubels die in de dienstgebouwen van het organiserend comité werden geplaatst. Of deze dan ook door Dangotte werden uitgevoerd is niet geweten.¹⁸³

De meubels die opgesteld werden in het Moderne Dorp zijn zeer sober uitgewerkt. Het was dan ook niet de bedoeling om in deze context exuberante ensembles te tonen. Ook de bureaus van het uitvoerend comité waren heel sober. Enkel de luchters laten enige moderniteit in het interieur zien.

¹⁸² André Capiteyn, *Gent in weelde herboren. Wereldtentoonstelling 1913*, Gent 1988, p. 165.

¹⁸³ André Capiteyn, *Gent in weelde herboren. Wereldtentoonstelling 1913*, Gent 1988, p. 115.

Tijdens deze tentoonstelling was een ander interieur van Dangotte te zien getekend door Mabel Sarton. Sarton was ook betrokken bij de inrichting van de moderne cottage tijdens de wereldtentoonstelling in Brussel. Het ensemble van Sarton heeft qua decoratie sterke gelijkenissen met de slaapkamer van de burgemeesterswoning in het Moderne Dorp. Waarschijnlijk was de rol van Van de Voorde bij de interieurontwerpen niet zo groot als voordien gedacht. Het ensemble van Sarton wordt momenteel bewaard in het Smithsonian Cooper-Hewitt National Design Museum in New York.¹⁸⁴

Afb. 67: Interieur van Sarton, Gent 1913
Online op <http://www.cooperhewitt.org/>

¹⁸⁴ Online op <http://www.cooperhewitt.org/object-of-the-day/2013/09/16/cabinet-surprises#sthash.uA7EyqF8.dpuf>, 15/05/14.

In het archief Dangotte, bewaard in het stadsarchief Brussel, zijn enkele brieven tussen Céline en Oscar Van de Voorde bewaard gebleven. Uit de brieven komt naar voren dat Van de Voorde met het echtpaar Limbosch-Dangotte¹⁸⁵ een zeer innige vriendschap had en dat ze op regelmatig tijdstip met elkaar afspraken. Een eerste briefwisseling is gedateerd op 13 juli 1907 waar Van de Voorde Dangotte liett weten dat Mabel Eleanor Elwes-Sarton (1878-1950)¹⁸⁶ de eerste prijs had gewonnen tijdens een wedstrijd textielkunst.¹⁸⁷

In een andere brief, gedateerd op 27 oktober 1912, gingt Van de Voorde in op de woning van de burgemeester. Het was blijkbaar op vraag van Van de Voorde zelf dat Dangotte deze woning mocht inrichten.

'Je venais d'écrire à M. d. Koning le priant d'aller vous voir pour trancher définitivement la question de l'ameublement de la maison du Bourgemestre. Voici ou nous en sommes avec cette question.

Mr. d. Koning, directeur du comptoir du Sulfate d'ammoniaque expose la maison de Bourgemestre, il est d'accord au sujet de votre collaboration. Je crois cependant qu'il vous demandera de faire l'ameublement et la décoration qui peut consister en la tapisserie des murs, soit papier peint sur toile. Vous pourriez

¹⁸⁵ Céline Dangotte huwde in 1909 met de Brusselse dichter Raymond Limbosch

¹⁸⁶ Lewis Pyenson, *The Passion of George Sarton: A Modern Marriage and Its Discipline*, Philadelphia 2007.

¹⁸⁷ Stadsarchief Brussel, sectie privé-archieven: Dangotte, doos 2.6.

peut être proposer de partager les frais de cette tapisserie qui d'ailleurs ne serait pas très important ¹⁸⁸

Daarnaast zorgde Van de Voorde ervoor dat Dangotte als onafhankelijk deelnemer kon tentoonstellen tijdens de expo.

'J'ai annoncé votre collaboration au comité du village moderne et le terrain sera concédé aux exposants Mr. Koning et M. Limbosch-Dangotte; de cette façon vous êtes certain de ne pas devoir payer d'emplacement et vous serez considéré comme exposant indépendant. Je crois qu'il sera intéressant d'exposer aux village moderne. ¹⁸⁹

¹⁸⁸ Brief van Oscar Van de Voorde aan Céline Dangotte, 27 okt. 1912, Stadsarchief Brussel, sectie privé-archieven: Dangotte, doos 2.7.18.

¹⁸⁹ Brief van Oscar Van de Voorde aan Céline Dangotte, 27 okt. 1912, Stadsarchief Brussel, sectie privé-archieven: Dangotte, doos 2.7.18.

Afb. 68: Affiche tentoonstelling Parijs 1925

Online op www.vam.ac.uk.

1925 'l'Exposition internationale des arts décoratifs et industriels modernes de Paris' - Parijs

Het was al van 1913 geleden dat Van de Voorde deelnam aan een internationale tentoonstelling. Daartussen exposeerde hij wel nog in zijn geboortestad zoals tijdens het 46ste salon van Gent waar Van de Voorde verantwoordelijk was voor de inkleding van het salon.¹⁹⁰ In 1925, 12 jaar na de tentoonstelling in Gent, was terug werk van Van de Voorde te zien op het internationaal toneel.

In april 1925 opende de *Exposition Internationale des Arts Décoratifs et Industriels Modernes de Paris* haar deuren. Het idee om deze tentoonstelling te organiseren, was gegroeid uit de internationale tentoonstelling van Turijn in 1902 en deze van Milaan in 1906. De officiële opening van de expo vond plaats op 28 april en liep tot 25 oktober 1925.¹⁹¹

Oorspronkelijk koos de Franse regering ervoor om dit evenement al in 1916 te houden. Door de Eerste Wereldoorlog en de grote vernielingen die deze had meegebracht, werd de tentoonstelling uitgesteld tot in 1925.¹⁹²

Het doel van deze internationale tentoonstelling, die zich vooral onderscheidde van andere internationale exposities, was een nieuwe impuls geven aan de Franse decoratieve kunsten. De organisatie koos er, net al in Turijn, enkel originele, nieuwe

¹⁹⁰ N.N., *Salon Gand. 42e exposition. Catalogue*, Gent 1922.

¹⁹¹ Werner Adriaenssens, 'De Belgische bijdrage aan de Exposition Internationale des Arts Décoratifs. Parijs 1925', in: Maurice Culot (red.), *Art deco architectuur Brussel 1920-1930*, Brussel 1996, p. 39.

¹⁹² Werner Adriaenssens, 'De Belgische bijdrage aan de Exposition Internationale des Arts Décoratifs. Parijs 1925', in: Maurice Culot (red.), *Art deco architectuur Brussel 1920-1930*, Brussel 1996, p. 39.

objecten te presenteren die aansloten bij de nieuwe inspiraties. Kopieën en pastiches werden geweerd.¹⁹³

'La Belgique ira à Paris'

Aanvankelijk twijfelde België om deel te nemen in Parijs. Doordat België zwaar getroffen was tijdens de oorlog, stortte de economie in en was er sprake van geldgebrek. Uiteindelijk besloot de overheid in 1924 toch een delegatie naar Parijs te sturen. De tentoonstelling kon namelijk een belangrijke impuls betekenen voor de Belgische economie.¹⁹⁴

De Belgische afdeling bestond uit vijf delen: het *Pavillon d'Honneur*, de *Galerie de l'Esplanade des Invalides* die België gedeeltelijk mocht inrichten voor meubelensembles, een gedeelte van het *Grand Palais* op de gelijkvloerse en eerste verdieping, en de *Galerie de l'Architecture*, een galerij eveneens op de *Esplanade des Invalides*.¹⁹⁵

Victor Horta was verantwoordelijk voor het tekenen van het Belgische erepaviljoen dat opgericht werd aan de *Porte d'Honneur*. Deze ereplaats was voorbehouden voor de geallieerde landen van de Eerste Wereldoorlog. Het Belgische paviljoen stond

¹⁹³ Werner Adriaenssens, 'De Belgische bijdrage aan de Exposition Internationale des Arts Décoratifs. Parijs 1925', in: Maurice Culot (red.), *Art deco architectuur Brussel 1920-1930*, Brussel 1996, p. 39.

¹⁹⁴ Werner Adriaenssens, 'De Belgische bijdrage aan de Exposition Internationale des Arts Décoratifs. Parijs 1925', in: Maurice Culot (red.), *Art deco architectuur Brussel 1920-1930*, Brussel 1996, p. 39.

¹⁹⁵ Werner Adriaenssens, 'De Belgische bijdrage aan de Exposition Internationale des Arts Décoratifs. Parijs 1925', in: Maurice Culot (red.), *Art deco architectuur Brussel 1920-1930*, Brussel 1996, p. 39.

er samen met de nationale paviljoenen van het Verenigd Koninkrijk, Italië en Japan.¹⁹⁶

Afb. 69: Belgische erepaviljoen - V. Horta
Bib UGent BRKZ.TOP0.695.G.05

Van de Voorde was verantwoordelijk voor de complete inrichting van de *Hall Meublée* die ondergebracht was in de *Galerie de l'Esplanade des Invalides*. Het ontwerp werd uitgevoerd door ateliers uit het Gentse. Van de Voorde stelde er zelf ook twee meubelensembles tentoon. Hiervoor werd hij bijgestaan door Philibert Smets, een vaste medewerker van de firma *La Flandre* van Charles Van Beerleire. Het is in diens atelier dat het meubilair werd uitgevoerd. Het tapijt werd geknoopt in de manufactuur *de Saedeleer & Co*. Het decor en de batiks werden uitgevoerd door de Gentse schilder Raphaël De Buck. Voor de decoratie deed Van de Voorde beroep op Albert Saverreys voor het schilderij, Richard Demeyer voor de verlichting en Geo Verbanck voor de beelden.¹⁹⁷

Binnen de galerij werd gestreefd naar een zo groot mogelijke homogeniteit. Daarom werd een architect aangesteld om dit alles te coördineren. Om die reden kreeg Van de Voorde ambtshalve

¹⁹⁶ Werner Adriaenssens, 'De Belgische bijdrage aan de Exposition Internationale des Arts Décoratifs. Parijs 1925', in: Maurice Culot (red.), *Art deco architectuur Brussel 1920-1930*, Brussel 1996, p. 39.

¹⁹⁷ Werner Adriaenssens, *Een studie van de Belgische bijdrage aan de Exposition internationale des Arts décoratifs et industriels modernes de Paris 1925*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling VUB 1997, pp. 180-181.

een plaats naar keuze toegewezen. Voor de inrichting van de *Hall* werkte de architect met panelen, waarmee hij de vier hoeken van de kamer afsneed. Hierdoor bekwam hij, net als in Milaan in 1906, een achthoekige ruimte die opgesplitst werd door een middengang. Zo was de betrokkenheid van het publiek veel groter.

In deze ruimte stelde Van de Voorde twee meubelensembles tentoon. Links creëerde hij een anti-chambre, rechts een zitkamer. Beide ensembles werden uitgevoerd door Van Beerleire.

In de anti-chambre stond tegen de linker schuine wand een grote rechthoekige kast waarvan het lijkt alsof ze op een tafeltje staat. De kast met twee deuren was onversierd. Alleen aan het slot was een klein ivoren geometrisch motief te zien. Op de kast stond het beeld *Première Douleur* van Geo Verbanck. Tegen de andere schuine wand stond een dressoir of vierkante poten. Ook hier werd geen versiering aangebracht. Enkel tussen de twee deuren werd een ivoren motief ingelegd. Bovenop de kast werd een rechthoekige volume geplaatst wat diende als vitrine. De achthoekige venstertjes refereren naar de ruimte waarin het ensemble tentoongesteld werd. Deze kast is ook terug te zien op de ontwerptekening die Van de Voorde maakte voor de ingang van de *Hall*. Tussen beide werd een console geplaatst die aansloot bij een spitsboogvormige spiegel. Op de console stonde het bronzen beeld *Adonis* van Geo Verbanck. De spiegel werd geflankeerd door twee bolvormige wandlampen. Daarnaast werd de ruimte verlicht door een luchter met koperen geraamte.

In het midden van de anti-chambre, stond een salontafel met een rond tafelblad. Dit blad werd ondersteund door een onderstel in

kruisverband. Het onderstel was verbreed trapsgewijs naar boven toe. Rond het tafeltje stonden drie zitpoefjes met een drukke stof die waarschijnlijk qua kleur en tekening overeenstemde met het tapijt. Over de gebruikte kleuren werd niets teruggevonden. Enkel een aquarel van de toegangsportiek kan enige aanwijzing geven van het coloriet. De wanden waren groen. Op de muur achter de spiegel werd een felgekleurd paneel met een geometrische compositie van de schilder Raphaël De Buck (1902-1986) geplaatst. Hierin werd onder andere gebruik gemaakt van vermiljoen, geel, blauw en groen.¹⁹⁸

Aan de rechterzijde van de middengang ontwierp de architect een leessalon. Tegen de middelste wand stond een saloncommode. Het ging om een rechthoekige kat, steunend op vier bolvormige pootjes. De kast was in drie delen verdeeld. Het linker en rechter vak diende als vitrine waar opnieuw beeldjes van Verbanck te zien waren. Het middelste vak was bovenaan open en had onderaan twee deurtjes. Het open gedeelte werd afgeboord met een gesculpteerde houten lijst. Boven de kast hing een stilleven van de Gentse schilder Albert Saverys (1886-1964).

In het midden stond opnieuw een rond salontafeltje. Zij werd ondersteund door vier gesculpteerde poten en had onder het bovenblad een kleiner blad om tijdschriften op te leggen. Van dit salontafeltje zijn verschillende exemplaren bewaard gebleven. Vermoedelijk bracht Van Beerleire de ensembles na de tentoonstelling in productie.

Aan de linker- en rechterkant van de salontafel stond een vrij massieve zetel waarvan de rugleuning als een kelk van een bloem

¹⁹⁸ Werner Adriaenssens, *Een studie van de Belgische bijdrage aan de Exposition internationale des Arts décoratifs et industriels modernes de Paris 1925*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling VUB 1997, pp. 182-184.

was uitgewerkt. Het gestileerde bloemenmotief kwam ook terug in de dubbele rand van het vloertapijt. De ruimte werd berlicht door twee wandlampen die als leeslamp boven de zetels werden gehangen en sloten qua stijl aan bij de kuchter in de anti-chambre. In de linkerhoek stond een vrij klassieke schemerlamp.¹⁹⁹

Volgens Adriaenssens blonk het meubilair uit in eenvoud en aangename proporties. Van de Voorde hechtte bij het ontwerp vooral belang aan de contouren, waarmee hij een perfecte harmonie trachtte te vinden tussen de overheersende rechte lijn en de zeldzame kromme wat vage herinneringen heeft aan de empire. De architect werkte vooral met grote, gladde onversierde vlakken waar geen plaats was voor sculpturale versieringen. De enige versiering beston uit details te accentueren met geometrische vormen. Beide ontwerpen sloten qua stijl en vorm aan bij elkaar wat voor een grote harmonie zorgde.²⁰⁰

In het fonds Parijs 1925, compleet geïnventariseerd door Werner Adriaenssens, is een brief teruggevonden van Van de Voorde met de vraag zijn ontwerpen buiten competitie te houden. Doorheen de tijd had Van de Voorde een grote reputatie opgebouwd en vreesde hij voor gezichtsverlies en negatieve commentaren. Uiteindelijk werd niet ingegaan op zijn eis en ontving hij een gouden medaille.²⁰¹

¹⁹⁹ Werner Adriaenssens, *Een studie van de Belgische bijdrage aan de Exposition internationale des Arts décoratifs et industriels modernes de Paris 1925*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling VUB 1997, pp. 184-187.

²⁰⁰ Werner Adriaenssens *Een studie van de Belgische bijdrage aan de Exposition internationale des Arts décoratifs et industriels modernes de Paris 1925*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling VUB 1997, pp. 184-187.

²⁰¹ Werner Adriaenssens, *Een studie van de Belgische bijdrage aan de Exposition internationale des Arts décoratifs et industriels modernes de Paris 1925*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling VUB 1997, pp. 188-190.

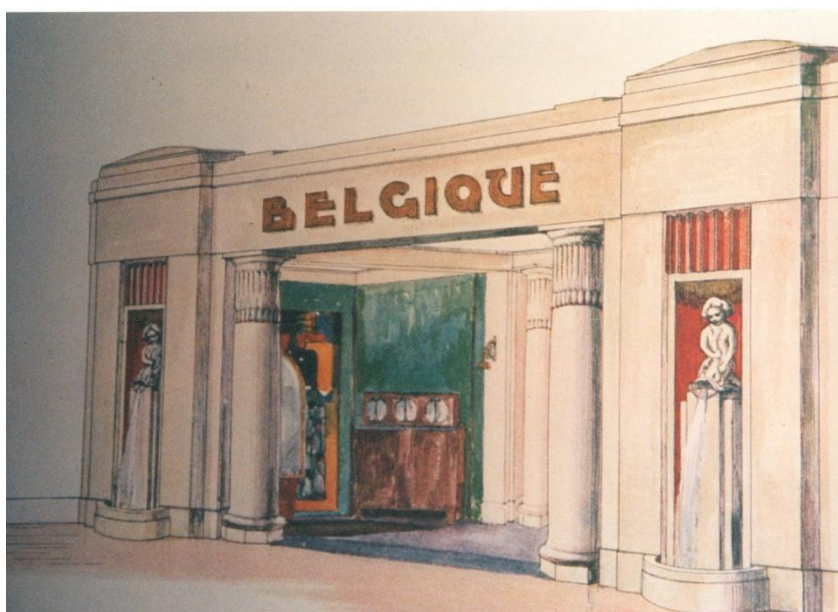
Afb. 70: Portiek Hall Meubl 

Werner Adriaenssens, *Een studie van de Belgische bijdrage aan de Exposition internationale des Arts décoratifs et industriels modernes de Paris 1925*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling VUB 1997.

Afb. 71: Aquarel portiek

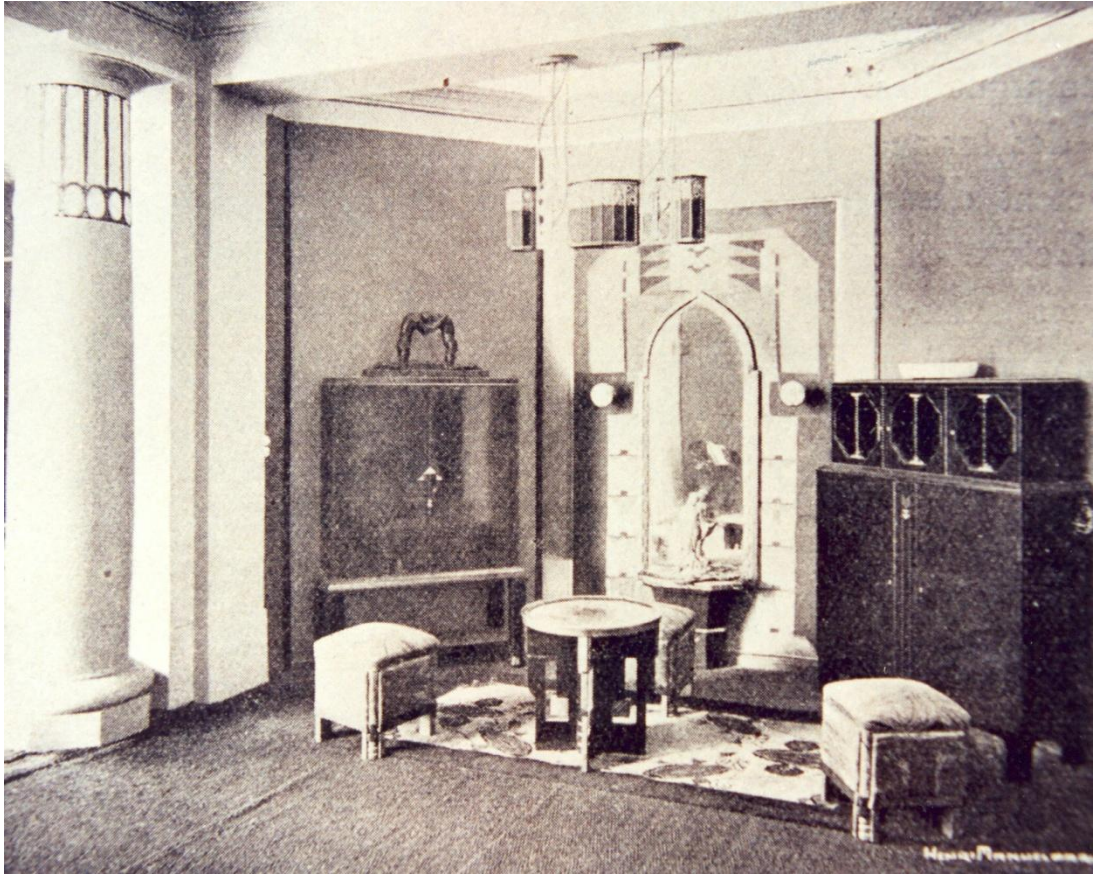
 AAM - Brussel

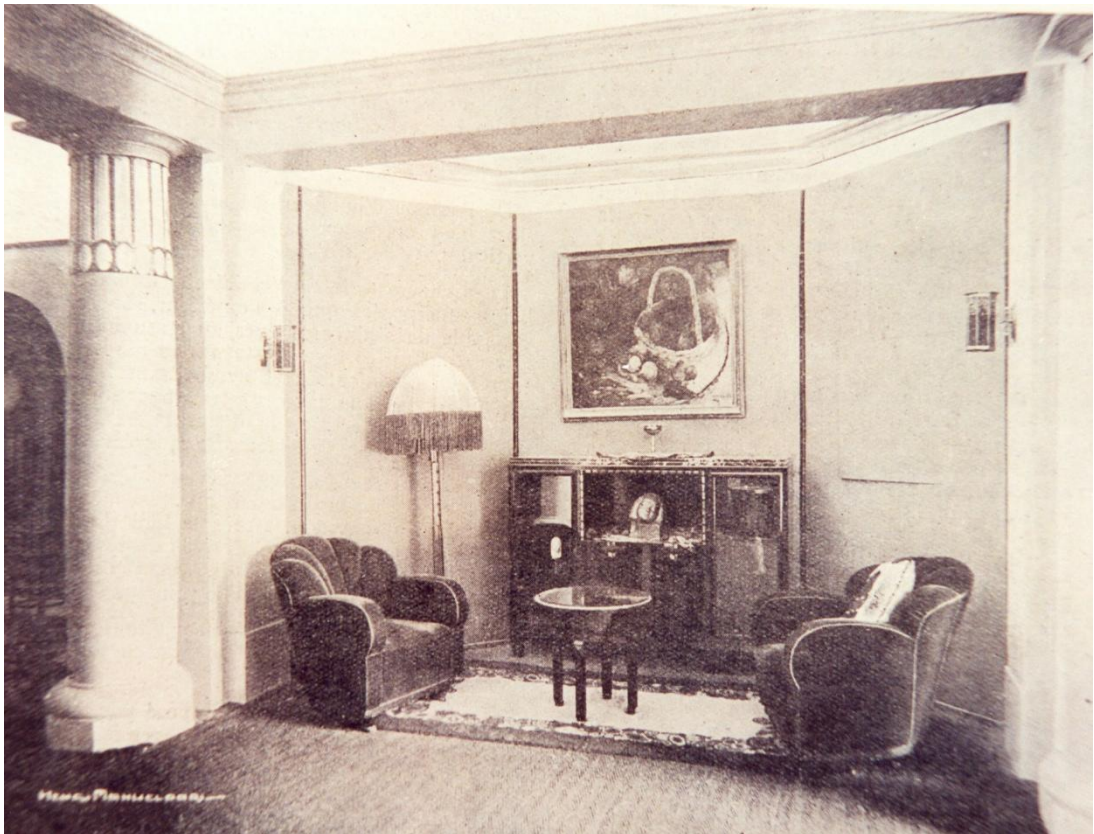
Afb. 72: Hall Meubl  met links ensemble van Van de Voorde

Werner Adriaenssens, *Een studie van de Belgische bijdrage aan de Exposition internationale des Arts décoratifs et industriels modernes de Paris 1925*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling VUB 1997.

Afb. 73: Anti-chambre en zitplaats naar ontwerp van Van de Voorde gepresenteerd in de Hall Meublé
 Werner Adriaenssens, *Een studie van de Belgische bijdrage aan de Exposition internationale des Arts décoratifs et industriels modernes de Paris 1925*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling VUB 1997.

Afb. 74: Salontafeltjes naar ontwerp van Van de Voorde
Privéarchief

In hetzelfde jaar, in augustus 1925, verscheen in het tijdschrift *La Cité* een artikel over de moderne ontwikkelingen binnen de Belgische architectuur. Ook Van de Voorde kwam hier aan bod. De auteur ging kort in op de voorbeelden waarop de architect zich inspireerde. Daarnaast was de auteur, architect Louis Van de Swaelmen (1883-1929)²⁰² van mening dat Van de Voorde een beetje bleef steken bij het ontwerpen van zijn gebouwen. In plaats voor resoluut voor het nieuwe, de toekomst te kiezen, bleef Van de Voorde volgens hem ter plaatse trappelen.

'Van de Voorde, de Gand, peut sembler, au contraire prendre comme point de départ certaines directions viennoises participant à cette tendance austro-germanique d'avant-guerre qui <<parasita>> les styles français - plus particulièrement le Louis XVI et, surtout en Allemagne, l'Empire - et qui, s'étant développée en marge de véritable modernisme initiateur autrichien d'un Otto Wagner et surtout d'un Hoffmann, s'en est allé à la dérive. Malheureusement, [Paul] Japsar et Van de Voorde - est-ce déception, tentions ou lassitude? - ont fait de retentissants retours en arrière, au lieu de se dégager davantage et de pousser résolument de l'avant.'

²⁰³

²⁰² Herman Stynen, *Stedenbouw en gemeenschap: Louis Van der Swaelmen (1883-1929), bezieler van de moderne beweging in België*, Brussel 1979.

²⁰³ Louis Van der Swaelmen, 'l'Effort moderne en Belgique', *La Cité*, 5 (1925) nr. 7 (augustus), pp. 129-130.

1926 'Negentiende tentoonstelling Kunst en Kennis' - Gent

Een jaar na de tentoonstelling in Parijs werkte Van de Voorde opnieuw samen met de Gentse meubelfirma *La Flandre* van Charles Van Beerleire. Voor de negentiende tentoonstelling van Kunst en Kennis, die plaatsvond van 3 tot 8 oktober 1926, had Van de Voorde een woonkamer ontworpen.²⁰⁴

Daarnaast werkte onder andere Richard De Meyer mee aan deze stand. Hij stond in voor de luchters. Albert Van Huffel was verantwoordelijk voor het ontwerp van het tapijt gemaakt door De Saedeleer & Co uit Etikhove. De beelden zijn van de hand van de Gentse beeldhouwer Louis Dubar (1879-1951) en de schilderijen van Oscar Coddron (1881-1960) en Jules Van de Veegate (1886-1960).²⁰⁵

Afb. 75: Knipsel uit catalogus negentiende tentoonstelling Kunst en Kennis, 1907
N.N., *Kunst & Kennis. Sierkunst. Catalogus*, Gent 1926, ongepagineerd.

²⁰⁴ N.N., *Kunst & Kennis. Sierkunst. Catalogus*, Gent 1926, ongepagineerd.

²⁰⁵ N.N., *Koninklijke Vereniging Kunst & Kennis. 70-jarig bestaan. Jubeluitgave 1895-1965*, Gent 1965, p. 67.

Toch is het niet helemaal duidelijk of Van de Voorde de meubels zelf heeft ontworpen. In de officiële catalogus wordt Van de Voorde wel beschreven als ontwerper van de gehele stand maar bij de meubelen staat Philibert Smets vermeld als tekenaar. Philibert Smets (1888-1948) was de vaste tekenaar van het bedrijf van Van Beerleire.

Ook de overzichtscatalogus van 1965 die uitgegeven werd om het zeventigjarige bestaan van de kunstkring te vieren, brengt geen duidelijkheid. Hier wordt Oscar Van de Voorde als bouwkundige aangewezen.²⁰⁶

Wat nu precies bedoeld werd met *Bouwkundige* is niet helemaal duidelijk. Was Van de Voorde verantwoordelijk voor het ontwerpen van de meubelen of gaf hij enkel maar advies aan de fabrikant?

De stand van Van de Voorde was alleszins niet de enige meubelstand op deze tentoonstelling. Ook Marcel Neerman (1900-1944), Albert Van Kuyck (1876-1934), Albert Van Huffel en Geo Bontinck (1903-1999) stelden er meubelensembles tentoon.²⁰⁷

Over deze tentoonstelling schreef kunstenaar Frederic de Smet het volgende:

'Deze kunstmanifestatie is een nieuwe bevestiging van de werkzaamheid der wakkere maatschappij Kunst en Kennis bij

²⁰⁶ N.N., *Koninklijke Vereniging Kunst & Kennis. 70-jarig bestaan. Jubeluitgave 1895-1965*, Gent 1965, p. 67.

²⁰⁷ N.N., *Kunst & Kennis. Sierkunst. Catalogus*, Gent 1926, ongepagineerd.

het aanvangen van het een en dertigste jaar van haar bestaan. (...) Deze tentoonstelling toont ons het bijzonder talent onzer Gentsche Binnenarchitecten. Zeker is het, dat de vijf standen van de HH. Van de Voorde, Marc Neerman, Albert Van Kuyck, Albert Van Huffel en Geo Bontinck een ware kunstzin bevestigen. De stand van M. Van de Voorde, beoogt eene grootsche weelde, welke niet onder doen moet voor den luister der stijlen van vroeger.²⁰⁸

De Smet laat hier wel meer uitschijnen dat Van de Voorde verantwoordelijk was voor het ontwerpen van de meubelen.

Van de Voorde presenteerde op deze tentoonstelling een zitruimte. Aan de linkerwand was een commode te zien die ruste op kelkvormige pootjes. Het rechthoekig volume was waarschijnlijk opgedeeld in drie verticale delen. Het middelste deel was nog eens opgesplitst in vier lades. Op de kast lag een marmeren blad waarop een decoratief element in smeedijzer, ontworpen door Richard De Meyer te zien was en waarvan de vorm refereert naar de pootjes van de kast. Links en rechts van de kast werden twee sofa's geplaatst. De linker zetel was bekleed met een effen fluweel. De rugleuning en de armleuning vloeien in elkaar over door middel van een vloeiende curve. De sofa ruste op kelkvormige pootjes die ook te zien zijn onder de kast. De rechter sofa is bekleed met een drukke stof. De rugleuning en zitting zijn opgedeeld in verschillende lobben. Het tapijt werd getekend door Albert Van Huffel en werd uitgevoerd door De Saedeleer.

²⁰⁸ N.N., *Koninklijke Vereniging Kunst & Kennis. 70-jarig bestaan. Jubeluitgave 1895-1965*, Gent 1965, p. 66.

De vitrinekast tegen de centrale wand heeft een gelijkaardig ontwerp als de commode maar heeft meer uitgesproken handgrepen en heeft een meer luxueuze afwerking. Bovenop de kast is een rechthoekig volume geplaatst dat dienst deed als vitrine. Op de kast was een beeld van beeldhouwer Louis Dubar (1879-1951) te zien.

In het midden van de ruimte stond een hoge salontafel. De basis en het marmeren tafelblad zijn met elkaar verbonden door rijkelijk uitgewerkte tafelpoten waarin geometrische motieven zijn uitgesneden. De poten zijn versierd met een lichter gekleurd inlegwerk. De tafel zou volgens Raf Steel van Gallery Saint-John enkele jaren terug verkocht zijn geweest.²⁰⁹

Van de Voorde was erin geslaagd een harmonisch geheel samen te brengen. Het ensemble blonk uit door zijn ingetogen rijkdom en sobere inkleding. Het meubilair is zeker niet vooruitstrevend of vernieuwend te noemen, maar laat wel het meesterschap van Van de Voorde naar voor komen.

²⁰⁹ Gesprek met Raf Steel, eigenaar Gallery Saint-John Gent op 9 mei 2014.

Afb. 76: Stand van Oscar Van de Voorde tijdens de negentiende tentoonstelling van Kunst en Kennis
N.N., *Koninklijke Vereniging Kunst & Kennis. 70-jarig bestaan. Jubeluitgave 1895-1965*, Gent 1965, p. 67.

1930 'l'Exposition Centennale de l'art Belge' - Brussel

Van 17 mei tot 1 november 1930 werd in Brussel de *Exposition Centennale de l'Art Belge* georganiseerd in het paleis voor schone kunsten. Met deze tentoonstelling wou de regering het honderdjarige bestaan van België vieren:

*'Cette Exposition a pour objet de réunir les oeuvres principales des artistes, produits depuis la proclamation de l'Indépendance de la Belgique, dans les domaines de la Peinture, de la Sculpture, de la Médaille, de l'Ameublement, des Arts Appliqués et de la Décoration intérieure.'*²¹⁰

De tentoonstelling vormde een synthese van de meest belangrijke stukken sinds het ontstaan van het onafhankelijke België. Voordien werden er in Vlaanderen en Wallonië al gelijkaardige tentoonstellingen georganiseerd :

*'Elle constitue donc une synthèse des plus intéressantes, qui résume le développement des Beaux-Arts de la Belgique indépendante et complète les Expositions d'Art Ancien Flamand et Wallon simultanément organisées à Anvers et à Liège'*²¹¹

Om de werken te selecteren werden twee comités opgericht. De ene had de bevoegdheid over de schilderkunst, beeldhouwkunst, gravures en medailles, de andere was bevoegd voor de decoratieve kunsten. Oscar Van de Voorde was lid van het tweede

²¹⁰ N.N., *Exposition centennale de l'art Belge. 1830-1930. Un siècle d'art*, Brussel 1930, p. 5.

²¹¹ N.N., *Exposition centennale de l'art Belge. 1830-1930. Un siècle d'art*, Brussel 1930, p. 5.

comité samen met onder andere Henry van de Velde en Georges Hobé.²¹²

De Belgische senator en hoofd van de provinciale commissie voor schone en decoratieve kunsten van Brabant Marius Renard (1869-1948) schreef in de catalogus van deze tentoonstelling een artikel over de decoratieve kunsten. Hierin beschreef hij hoe de decoratieve kunsten zich los maakten van Franse invloeden en hoe België nadien een pioniersrol zou vervullen:

*'On peut même dire, que jusqu'en 1875 nos meubles, nos céramiques, nos métaux ouvrés, etc., ont été ce que les styles exprimés bien plus en France qu'en Belgique leur indiquaient d'être. (...) Avant soixante-dix nos ébénistes n'ont guère innové. (...) Ce furent les Horta, les Vandevælde, les Hankar, les Serrurier-Bovy et quelques autres qui entreprirent de reformer le meubles et son cadre décoratif. D'autres suivirent, et de très près, cet exemple heureux: G. Hobé, Govaerts, Vandevoorde, L. Sneyers.'*²¹³

'(...) A Tervueren en 1897, à Turin en 1902, à Milan en 1906, à Bruxelles en 1910, à Gand en 1913, etc., des expositions spéciales mettent en valeur les œuvres de nos décorateurs. Toutes les expressions sont prétextes à réalisations intéressantes du plus modestes bibelot à la peinture monumentale et sans excepter l'admirable renouvellement de l'art religieux. Ce n'est pas sans raison qu'un critique allemande a pu dire, pour caractériser la

²¹² N.N., *Exposition centennale de l'art Belge. 1830-1930. Un siècle d'art*, Brussel 1930, p. 7.

²¹³ N.N., *Exposition centennale de l'art Belge. 1830-1930. Un siècle d'art*, Brussel 1930, p. 76.

*logique et l'unité de nos efforts, que la Belgique était <<le pays le plus modernisant de l'Europe>>*²¹⁴

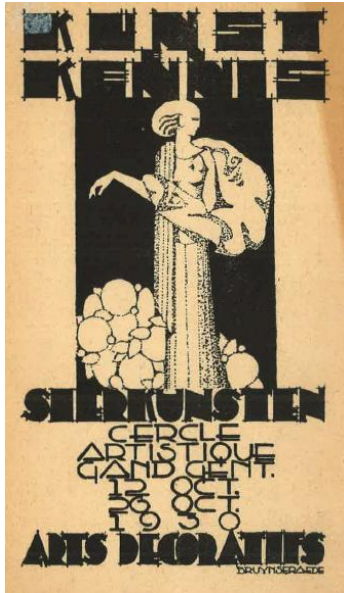
Van de Voorde mocht op deze *exposition centennale* ook een meubelensemble presenteren. Het comité koos ervoor om zijn woonkamer tentoon te stellen waarmee hij deelnam aan de tentoonstelling in Turijn in 1902. Dat deze meubelset geselecteerd werd, wijst er op dat Van de Voorde als belangrijk beschouwd werd voor de Belgische meubelkunst tijdens de eerste helft van de twintigste eeuw.

Afb. 77: Knipsel uit catalogus *Exposition Centennale de l'art Belge*
N.N., *Exposition centennale de l'art Belge. 1830-1930. Un siècle d'art*, Brussel 1930, p. 86.

VAN DE VOORDE, Oscar-Henri.
Ameublement ayant figuré en 1902 à la première exposition universelle et internationale des Arts Décoratifs à Turin,

Daarnaast was er ook werk te zien van Albert Van Huffel, Henry van de Velde, Wolfers, Geo Verbanck en Paul Dubois.

²¹⁴ N.N., *Exposition centennale de l'art Belge. 1830-1930. Un siècle d'art*, Brussel 1930, p. 76.

Afb. 78: Omslag catalogus tentoonstelling Kunst en Kennis, 1930
N.N., *Kunst en Kennis. Sierkunsten*, Gent 1930, ongepagineerd.

1930 'Kunst en Kennis' - Gent

Van 12 tot 26 oktober 1930 organiseerde Kunst en Kennis opnieuw een tentoonstelling. Deze keer ging deze niet door in het peristilium van de universiteit maar wel in de lokalen van de *Cercle Artistique de Gand* gelegen aan de Recolettenlei.²¹⁵ Het is deze literaire kring die verantwoordelijk was voor het bijeenbrengen van de verschillende Gentse artiesten die deelnamen aan de tentoonstelling van Turijn in 1902.

Op deze tentoonstelling van Kunst en Kennis nam Van de Voorde deel als bouwkundig raadgever voor een *Living Room* die uitgevoerd was door Charles Van Beirleire. Daarnaast werkte Richard De Meyer ook mee aan deze kamer. Hij was verantwoordelijk voor de verlichting.²¹⁶

Afb. 79: Knipsel uit catalogus tentoonstelling Kunst en Kennis, 1930
N.N., *Kunst en Kennis. Sierkunsten*, Gent 1930, ongepagineerd.

Vermoedelijk gaat het hier over hetzelfde ensemble dat Van de Voorde reeds op de negentiende tentoonstelling van Kunst en Kennis vier jaar eerder getoond had. De beschrijving in deze catalogus brengt ook geen duidelijkheid over de rol van Van de Voorde.

²¹⁵ N.N., *Kunst en Kennis. Sierkunsten*, Gent 1930.

²¹⁶ N.N., *Kunst en Kennis. Sierkunsten*, Gent 1930, ongepagineerd.

Tijdens deze tentoonstelling werden ook de rookkamer van Albert Van Kuyck en de zitkamer van Geo Bontinck getoond. Na vergelijking van beide catalogi gaat het hier vermoedelijk ook over dezelfde ensembles als tijdens de tentoonstelling van 1926, alleen werden er andere schilderijen van andere kunstenaars in de stand opgehangen.²¹⁷

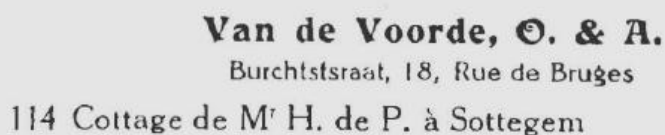
²¹⁷ N.N., *Kunst en Kennis. Sierkunsten*, Gent 1930, ongepagineerd.

1935 'Jubeltentoonstelling Kunst en Kennis' - Gent

Twee jaar voor zijn dood nam Van de Voorde deel aan een tentoonstelling van Kunst en Kennis. Deze jubeltentoonstelling werd georganiseerd om het veertigjarige bestaan van de kring te vieren en ging door van 17 tot 27 februari 1935 in de beurs.

Van de Voorde stelde hier geen meubelen tentoon maar presenteerde er samen met zijn broer een ontwerp-tekening voor een cottage gelegen in Zottegem. Deze cottage werd gebouwd in opdracht van meneer H. de P..²¹⁸

Afb. 80: Knipsel uit catalogus
jubeltentoonstelling Kunst en Kennis, 1935
N.N., 1895-1935. *Jubeltentoonstelling*.
Catalogus, Gent 1935, ongepagineerd.

Van de Voorde, O. & A.
Burchtsstraat, 18, Rue de Bruges
114 Cottage de Mr H. de P. à Sottegem

Vermoedelijk gaat het hier over Villa 'De Puysleer' die gebouwd werd rond 1930 in Zottegem in opdracht van ondernemer Herbert De Puysseleer (1883-1952) die actief was in de Zottegemse textielindustrie.

Op het perceel ernaast bouwde Van de Voorde in 1929 een woning voor de Zottegemse textielabrikant Coessens. Deze woning werd rond 2006 afgebroken en moest plaats maken voor een nieuwbouwproject.²¹⁹

²¹⁸ N.N., 1895-1935. *Jubeltentoonstelling. Catalogus*, Gent 1935, ongepagineerd.

²¹⁹ Rita Goethals, 'Unieke villa bedreigd', *Het Nieuwsblad* - 10 augustus 2006.
Online op <http://www.nieuwsblad.be/article/detail.aspx?articleid=G3T1030FQ,11/05/14>.

Afb. 81: Advertentie van 'The Sanitary Underwear Company' uit 1936.

Karsten Mainz, *Over bouwen en verbouwen: De textielnijverheid in het arrondissement Aalst (1914-1944): Een industriële archeologie*, onuitgegeven masterproef UGent, 2001, ongepagineerd

De Puysseleer (of De Puysseleer) richtte in 1924 samen met zijn vennoot Paul Cantaert de ververij en blekerij Cantaert - De Puysseleer op aan de Grensstraat 34 in Zottgem.²²⁰

De Puysseleer was een schoonzoon van de Zottegemse brijgoedondernemer Gustaaf Schockaert en als directeur eveneens betrokken bij het bestuur van de breigoedonderneming 'The Sanitary Underwear Company'.

Hoewel de fabriek in de Grensstraat als ververij geregistreerd stond, vond hier aanvankelijk enkel het bleken van het breigoed plaats. Pas met de introductie van gekleurd ondergoed na de Tweede Wereldoorlog werd effectief geleverd. Het bedrijfje was immers van in het begin actief voor de aanpalende ondergoedfabriek van mede-eigenaar Paul Cantaert, Etablissements Paul Cantaert & Fils.²²¹

In 1938 werd de maatschappij 'Cantaert en De Puysseleer' ontbonden en werd de ververij-blekerij overgeheveld naar de P.V.B.A. 'Ets. Paul Cantaert & Fils'.²²² Het bedrijf bleef actief tot 2012 en vroeg daarna het faillissement aan.²²³

²²⁰ Karsten Mainz, *Over bouwen en verbouwen: De textielnijverheid in het arrondissement Aalst (1914-1944): Een industriële archeologie*, onuitgegeven masterproef UGent, 2001, ongepagineerd. Online te consulteren op http://www.thesis.net/aalst_textiel/aalst_textiel_inhoud.htm, 11/05/14.

²²¹ Karsten Mainz, *Over bouwen en verbouwen: De textielnijverheid in het arrondissement Aalst (1914-1944): Een industriële archeologie*, onuitgegeven masterproef UGent, 2001, ongepagineerd. Online te consulteren op http://www.thesis.net/aalst_textiel/aalst_textiel_inhoud.htm, 11/05/14.

²²² Karsten Mainz, *Over bouwen en verbouwen: De textielnijverheid in het arrondissement Aalst (1914-1944): Een industriële archeologie*, onuitgegeven masterproef UGent, 2001, ongepagineerd. Online te consulteren op http://www.thesis.net/aalst_textiel/aalst_textiel_inhoud.htm, 11/05/14.

²²³ Johan Van Bever, 'Doek valt over textielbedrijf Cantaert', *Het Nieuwsblad* - 28 april 2011. Online op <http://www.nieuwsblad.be/article/detail.aspx?articleid=E03PD252>, 11/05/14.

Aan deze tentoonstelling nam Charles Van Beerleire ook deel. Hij presenteerde er een meubelensemble. Wie de ontwerper van deze meubels is, werd niet vermeld.²²⁴

Afb. 82: Villa De Puysseleer, Zottegem

©GoogleStreetView

²²⁴ N.N., *1895-1935. Jubeltentoonstelling. Catalogus*, Gent 1935, ongepagineerd.

1937 '46^e Gentsche Salon' - Gent

In 1937, een jaar voor het overlijden van Van de Voorde, nam hij voor een laatste keer deel aan een tentoonstelling. Het 46e salon van Gent vond plaats van 7 augustus tot 26 september 1937. Van de Voorde stelde er geen nieuw werk meer tentoon maar liet er foto's zien van de paviljoenen die hij ontwierp voor de wereldtentoonstelling van Gent.²²⁵

Afb. 83: Knipsel uit catalogus 46e Gentse salon
N.N., *46e Gentsch salon. 7 augustus 26 september 1937. Catalogus*, Gent 1937, p. 127.

²²⁵ N.N., *46e Gentsch salon. 7 augustus 26 september 1937. Catalogus*, Gent 1937, p. 127.

3. Gerealiseerde projecten

Algemeen

Oscar Van de Voorde heeft verschillende gebouwen gerealiseerd. Daarnaast werd hij vaak aangesteld om bestaande gebouwen aan te passen of om kleine veranderingen door te voeren zoals het bijbouwen van een veranda. Dit veldonderzoek heeft zich vooral gefocust op gebouwen die volledige door Van de Voorde ontworpen zijn omdat de architect vaak mee het interieur tekende en dus het meest relevant is voor deze masterproef.

Om deze lijst op te stellen werd gebruik gemaakt van de publicatie van Anthony Demey die in het hoofdstuk *Zijn werken* een overzicht geeft over de verschillende projecten van Van de Voorde.²²⁶ Daarnaast werd ook gebruik gemaakt van de online inventaris van het Vlaams agentschap voor Onroerend Erfgoed waarop de huidige situatie van de al dan niet beschermde gebouwen wordt besproken. Zo werden projecten die sterk verbouwd zijn en amper originele elementen bewaren, zoals het kasteel Blekkeyver te Aalter, niet opgenomen in deze masterproef.

Ook het werk van Van de Voorde voor de Gentse Maatschappij voor Goedkope woningen wordt hier niet verder besproken. Van de Voorde ontwierp honderden sociale woningen vooral tijdens het interbellum. Deze woningen zijn doorheen de tijd sterk verbouwd waardoor originele interieurelementen amper bewaard zijn gebleven. Daarnaast is het ook de vraag in hoeverre

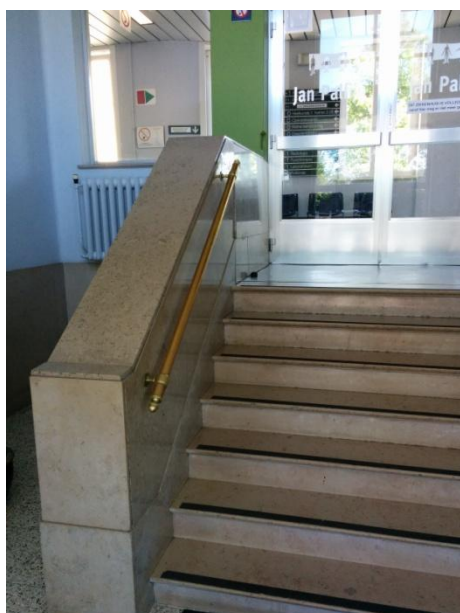
²²⁶ Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, pp. 23-35.

het interieur van een sociale woning werd aangepakt. Na contact op te nemen met Evert Vandeweghe, wetenschappelijk medewerker bij het agentschap Onroerend Erfgoed en belast met een onderzoek naar sociale huisvesting in Vlaanderen, zouden de resultaten te gering zijn om deze uitgebreid te bespreken in dit deel van de masterproef. Daarom worden ook deze woningen buiten beschouwing gelaten maar kunnen het onderwerp vormen voor verder onderzoek.

1909

Institut Moderne pour Malades - Gent

Dit ziekenhuis gelegen aan de Koningin Fabiolalaan 57 werd gebouwd in 1909 en was het eerste hospitaal in Gent voor mensen met een vrije filosofische overtuiging. Het opende in 1910 en was uitgerust met operatie- en behandelingskamers en kon achttien patiënten opvangen. Het was toen één van de modernste verzorgingsinstellingen in Gent. Tijdens de eerste wereldoorlog werd het ziekenhuis bezet door Duitse troepen. Nadien hervatte het zijn werkzaamheden. Na de tweede wereldoorlog breidde het ziekenhuis uit en opende het een polikliniek voor alle specialisme waardoor het meer geneesheren en patiënten trok. Het gebouw werd in 1951 uitgebreid door architect Fritz Coppieters (1897-1988). Het gebouw is ondertussen volledig gerenoveerd en aangepast aan de hedendaagse eisen. Het interieur is dan ook niet bewaard gebleven. Enkel de trap in de inkomhal dateert nog van 1909.²²⁷

Afb. 84: Inkomhal Institut Moderne

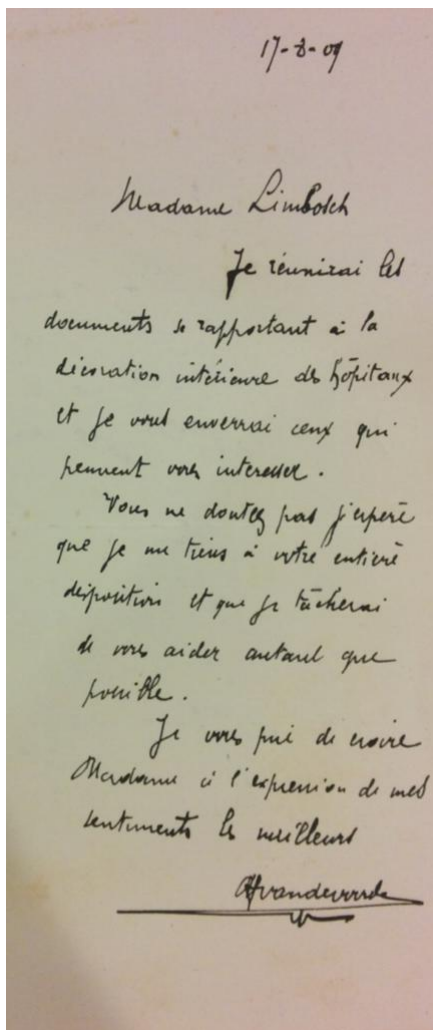
Thomas De Keere, 2014.

Afb. 85: Institut Moderne pour Malades

©Vlaamse Overheid

²²⁷ Leon Elaut, *Het leven van de Gentse ziekenhuizen vanaf hun ontstaan tot op heden*, Gent 1976, pp. 179-184 en online op <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/18367>, 20/05/14.

Afb. 86: Brief van Van de Voorde aan Céline Dangotte, 17/08/1909.
Stadsarchief Brussel, sectie privé-archieven:
Dangotte, doos 2.6.

In één van zijn brieven aan Céline Dangotte gedateerd op 17 augustus 1908 schreef de architect naar haar over de decoratie van hospitalen.

J'e réunirai les documents se rapportant à la décoration intérieure des hôpitaux et je vous enverrai ceux qui peuvent vous intéresser.

Vous ne doutez pas j'espère que je me tiens à votre entière disposition et que je tâcherai de vous aider autant que possible.²²⁸

Van de Voorde heeft uiteindelijk maar één ziekenhuis ontworpen. Wat de rol was van Dangotte bij het inrichten van het hospitaal is niet geweten. Vroeg de architect enkel raad aan haar of heeft Dangotte hem bijgestaan bij het ontwerpen van het interieur?

Meer onderzoek naar het gebouw en zijn ontstaansgeschiedenis kan hier eventueel een antwoord op bieden.

²²⁸ Brief van Oscar Van de Voorde aan Céline Dangotte, 17 aug. 1909, Stadsarchief Brussel, sectie privé-archieven: Dangotte, doos 2.6.

Afb. 87 Cottage Van de Voorde - Deurle

Thomas De Keere, 2014

1911 Eigen cottage - Deurle

Na de wereldtentoonstelling in Brussel van 1910 bouwde Van de Voorde een buitenverblijf voor zichzelf en zijn familie aan de Philip de Denterghemlaan 2 in Deurle vlakbij Sint-Martens-Latem. De woning is gelegen in een residentiële wijk en kijkt grotendeels uit op de Leie. Over deze cottage werd een artikel geschreven door Dirk Laporte.²²⁹

In de literatuur is er onenigheid geweest over de ontstaansgeschiedenis van deze cottage. Lange tijd werd gedacht dat deze woning te zien was in het *Moderne Dorp* tijdens de universele tentoonstelling in Gent in 1913. Nochtans wordt de cottage nergens vernoemd in de publicatie van Paul De Vuyst die werd uitgegeven naar aanleiding van de wereldtentoonstelling van Gent. Enkele gebouwen op de expo terreinen hebben enige stilistische gelijkenissen met de cottage in Deurle. Bijvoorbeeld het huis van de burgemeester, alsook het postgebouw, het politiekantoor en de burelen van het uitvoerende comité lijken sterk op de cottage. Volgens Laporte zou Van de Voorde voor de inrichting van deze gebouwen samengewerkt hebben met Céline Dangotte.²³⁰

Door het onderzoek van Anthony De Mey in 1997 werd al gauw duidelijk dat de cottage in Deurle geïnspireerd is op de cottage die van de Voorde in Brussel toonde. Of het interieur herbruikt is of opnieuw werd uitgevoerd is niet geweten. Vermoedelijk nam Van de Voorde het interieur gewoon over.

²²⁹ Dirk Laporte, 'De eigen cottage van bouwmeester Oscar Van de Voorde (1910-1913)', *De woonstede door de eeuwen heen*, 121 (1999), pp. 26-35.

²³⁰ Dirk Laporte, 'De eigen cottage van bouwmeester Oscar Van de Voorde (1910-1913)', *De woonstede door de eeuwen heen*, 121 (1999), p. 31.

Het is ook niet duidelijk in welk jaar Van de Voorde zijn buitenverblijf in Deurle liet optrekken. In de archieven van de gemeente Sint-Martens-Latem werden geen bouwplannen teruggevonden. Volgens Laporte werd de woning vermoedelijk gebouwd na de tentoonstelling in Brussel, tussen 1911 en 1913.²³¹

Van de Voorde gebruikte de cottage als buitenverblijf om de drukte in de stad te ontvluchten. De woning was groot genoeg zodat ook zijn familie in de cottage kon verblijven. Van de Voorde woonde namelijk samen met zijn twee ongehuwde zussen en hun moeder in het ouderlijk huis. De weekends brachten ze voornamelijk in Deurle door. De laatste jaren van zijn leven bracht Van de Voorde permanent in Deurle door. Nochtans was hij nooit ingeschreven in het bevolkingsregister van de gemeente.²³²

Tijdens de tweede wereldoorlog werd de woning bezet door de Duitsers omwille van zijn strategische ligging vlakbij de Leie. Ondanks de bezetting bleef het interieur intact bewaard. Enkel de geborduurde gordijnen zouden verdwenen zijn.

De woning werd in 1992 beschermd als dorpsgezicht van Deurle. vier jaar later, in 1996, werd de cottage integraal met interieur en tuin als monument beschermd omwille van zijn historische, wetenschappelijke en artistieke waarde.

Vanaf 1996 was het architectenbureau van Ro Berteloot verantwoordelijk voor de restauratie van het gebouw. In een eerste fase werden het dak en dakkapellen hersteld. In een

²³¹ Dirk Laporte, 'De eigen cottage van bouwmeester Oscar Van de Voorde (1910-1913), *De woonstede door de eeuwen heen*, 121 (1999), p. 31.

²³² Dirk Laporte, 'De eigen cottage van bouwmeester Oscar Van de Voorde (1910-1913), *De woonstede door de eeuwen heen*, 121 (1999), p. 31.

Afb. 88: Eikenhouten bibliotheekkast

Dirk Laporte, 'De eigen cottage van bouwmeester Oscar Van de Voorde (1910-1913)', in: *De woonstede door de eeuwen heen*, (1999) nr 121 (maart), p. 27.

Afb. 89: Vast meubilair en symbolistisch schilderij

Dirk Laporte, 'De eigen cottage van bouwmeester Oscar Van de Voorde (1910-1913)', in: *De woonstede door de eeuwen heen*, (1999) nr 121 (maart), p. 27.

tweede fase werd ook het schrijnwerk en de herbepleistering van de buitenmuren aangepakt. Later zou ook het interieur en de restauratie van de glas-in-loodramen worden aangepakt.²³³

Interieur

De huidige eigenaars gaven geen toestemming om de woning te bezoeken. Voor een analyse van het interieur werd gebruik gemaakt van foto's gepubliceerd in verband met de wereldtentoonstelling in Brussel in 1910 en het artikel van Dirk Laporte.²³⁴

Een eerste bedenking die gemaakt moet worden is dat in de publicaties over Oscar Van de Voorde ervan uitgegaan wordt dat het interieur werd uitgevoerd door Céline Dangotte. Céline had toen nog geen eigen zaak. Dit zorgt dus voor enige verwarring.

Het echtpaar Dangotte, de ouders van Céline, gingen in 1910 uit elkaar. Samen hadden ze een interieurzaak in Gent. Na de scheiding trok haar moeder, Léopoldine Coppieters, naar Brussel om er een nieuwe zaak op te richten. Haar vader, Adolphe Dangotte bleef zijn zaak in Gent behouden. Het is pas rond 1912 dat Céline de zaak van haar moeder overman. In het artikel over de tentoonstelling dat in *The Studio* verscheen, sprak de auteur wel over Mme Dangotte. In 1910 was Céline Dangotte reeds gehuwd met haar man, Raymond Limbosch. Het is dus goed mogelijk dat het over Céline ging. Daarnaast wordt in onderschrift dan naam van de zaak '*Maison d'art*' gebruikt. Deze naam is ook

²³³ Dirk Laporte, 'De eigen cottage van bouwmeester Oscar Van de Voorde (1910-1913)', *De woonstede door de eeuwen heen*, 121 (1999), p. 32.

²³⁴ Dirk Laporte, 'De eigen cottage van bouwmeester Oscar Van de Voorde (1910-1913)', in: *De woonstede door de eeuwen heen*, (1999) nr 121 (maart), pp. 26-35.

Afb. 90: Eikenhouten kast rookkamer

Dirk Laporte, 'De eigen cottage van bouwmeester Oscar Van de Voorde (1910-1913)', in: *De woonstede door de eeuwen heen*, (1999) nr 121 (maart), p. 30.

terug te zien op briefpapier van de winkel van Adolphe Dangotte. Maar was het nu Céline of Léopoldine die aan dit project meewerkte?

Het is goed mogelijk dat Céline meehielp aan het interieur. Ze was namelijk goed bevriend met de architect. Misschien was het op vraag van Van de Voorde zelf of misschien kwam het door de problemen tussen haar ouders dat Céline al mee begon te helpen in de zaak van haar vader.

Het interieur van de cottage is het enige ensemble dat nog steeds in situ en compleet bewaard is gebleven .

De eetkamer is bijna identiek gebleven aan de toestand van de wereldtentoonstelling in Brussel. De uitschuifbare eettafel heeft een blad van eik en witgeschilderde poten. Al het meubilair en de lambrisering is volledig in het wit geschilderd wat voor een grote harmonie zorgt. Hiermee volgde Van de Voorde de internationale tendensen. Buitenlands architecten zoals Peter Behrens in Darmstadt en Charles Rennie Mackintosh (1868-1928)²³⁵ in Glasgow schilderden hun interieur wit. Ook andere Belgische architecten zoals Henry van de Velde en Albert Van Huffel lieten zich hierop inspireren.²³⁶

Op de binnenzijde van de rug van de stoelen is een gestileerd bloemmotief uitgewerkt in inlegwerk en wat ook terugkomt op de vaste buffetkasten. Het motiefje werd daarnaast gebruikt door Céline Dangotte in een publiciteitsaankondiging voor de

²³⁵ Wendy Kaplan, *Charles Rennie Macintosh*, New York 1996.

²³⁶ Dirk Laporte, 'De eigen cottage van bouwmeester Oscar Van de Voorde (1910-1913)', in: *De woonstede door de eeuwen heen*, (1999) nr 121 (maart), p. 34.

wereldtentoonstelling van Gent. De originele haard werd vervangen door een verwarmingselement. De koperen luster heeft gelijkenissen met deze die in Brussel te zien was, maar is niet dezelfde.

Het salon heeft zijn originele eikenhouten lambrisering behouden. De zitbank aan de straatzijde is verdwenen maar links van de haard is ze gebleven. Vanuit het salon is er toegang tot het rooksalon dat veel intacter bewaard is gebleven. Zowel de koperen haard als het symbolistische schilderij op de schouwboezem zijn behouden. De schoorsteen is gevat in een eikenhouten vitrinekast en werd gebruikt als bibliotheek. De deuren zijn versierd met gestileerde bloemmotieven. De kasten zouden zijn uitgevoerd door de Kortrijkse firma van Victor Acke.²³⁷

Het interieur van deze cottage vormt een uitzonderlijk voorbeeld van een Gesamtkunstwerk in de overgangsfase van art nouveau naar art deco. Van de Voorde koos ervoor subtiel en doordacht decoratieve elementen in het interieur te integreren om zo de eenheid te versterken. Zijn voorliefde voor sobere geometrische composities en strakke lijnen komen in dit interieur zeker naar voor. Ook de Weense invloeden van Wagner en Olbrich zijn niet weg te denken in dit ontwerp.²³⁸

²³⁷ Dirk Laporte, 'De eigen cottage van bouwmeester Oscar Van de Voorde (1910-1913)', in: *De woonstede door de eeuwen heen*, (1999) nr 121 (maart), p. 35.

²³⁸ Dirk Laporte, 'De eigen cottage van bouwmeester Oscar Van de Voorde (1910-1913)', in: *De woonstede door de eeuwen heen*, (1999) nr 121 (maart), p. 35.

Afb. 91: Kasteel Carelshof - St.-Amandsberg

Thomas De Keere, 2014

1911 Kasteel Carelshof - Sint-Amandsberg (Gent)

Dit landgoed gelegen aan de huidige Gustaaf Carelshofstraat werd gebouwd in opdracht van Charles (Carolus Albertus) Carels, zoon van de Gentse industrieel Gustaaf Carels (1842-1911). Lange tijd (en nu nog steeds aangenomen in de literatuur) werd gedacht dat Gustaaf de bouwheer was van het kasteel.

In 1909 kocht Charles Carels de eigendom van de familie Seydlitz die vermoedelijk al een landhuis op de site hadden gebouwd. In 1911 kreeg Carels van het schepencollege van Sint-Amandsberg de toestemming een nieuw buitenverblijf met bijgebouwen op te trekken. Een jaar daarvoor was zijn aanvraag voor het bouwen van een imposante toegangspoort goedgekeurd.²³⁹

Carels gaf de opdracht tot het ontwerpen van dit buitengoed aan Oscar Van de Voorde met wie de familie bevriend was. Zowel de vader van Charles, Gustaaf als zijn broer Georges, waren beiden actief in het organiserend comité van de Wereldtentoonstelling van 1913. Het was Gustaaf Carels die de drijvende kracht achter de tentoonstelling was.²⁴⁰

Vandaag is het kasteel omgebouwd tot restaurant en feestzaal. Het oorspronkelijke park werd rond 1930 volledig verkaveld. Het interieur van het Carelshof is volledig verloren gegaan. Enkel de inkomhal met imposante marmeren trap is bewaard gebleven. In de mozaïeken vloer werden guirlandes ingelegd die ook terugkomen als decoraties op de openhaard.

²³⁹ Roger Poelman, 'Het kasteel Carelshof in Sint-Amandsberg', in: N.N., *Heemkundige Kring 'De Oost-Oudburg'. Jaarboek XXXVII*, Gent 2000, pp. 243-271.

²⁴⁰ Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, p. 30.

Ook op de gevel werden guirlandes aangebracht ter versiering. Van de Voorde diende hier rekening te houden met de smaak en eisen van de opdrachtgever. Het kasteel is volledig opgetrokken in neo-Lodewijk XVI stijl. Noch het interieur noch het exterieur blonken uit in enige moderniteit.

Afb. 92: Inkomhal kasteel Carelshof

Thomas De Keere, 2014

1913 Woning beeldhouwer Domien Ingels - Drogen

In 1913 ontwierp Van de Voorde een woning voor zijn collega-leraar aan de academie, beeldhouwer Domien Ingels (1881-1946)²⁴¹ en diens vrouw, kunstenares Marie Pauwaert (1884-1960), aan de Drogenstationstraat 16 te Drogen. In dit gebouw was ook zijn atelier gevestigd. De stijl van deze woning sluit sterk aan bij de cottage in Deurle en het paviljoen tijdens de wereldtentoonstelling in Brussel.²⁴²

Ingels ontwierp beelden en beeldengroepen. Daarnaast was hij ook graficus en schilder. Zijn werk bestaat vooral uit beelden van dieren die een heroïsch expressionisme toonden. Ingels maakte onder andere naam met zijn beeldengroep van het *Ros Beiaard* dat een prominente plaats kreeg op het erehof tijdens de wereldtentoonstelling van Gent in 1913. Hij ontwierp het beeld samen met Aloïs de Beule (1861-1935) die instond voor de vier heemskinderen.²⁴³

Afb. 93: Beeldhouwwerk Ros Beiaard en de Vier Heemskinderen op het Erehof
<http://www.gent1913virtueel.be/items/show/1940>

²⁴¹ Norbert Poulain, *Huldetentoonstelling Domien Ingels*, Gent 1982.

²⁴² Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, p. 32.

²⁴³ Paul Ingels, 'Domien Ingels (1881-1946), de paardenbeeldhouwer', *Vlaanderen*, 31 (1982).

Afb. 94: De Hazewind - Citadelpark

www.standbeelden.be

Vlakbij het standbeeld waren de burelen van het uitvoerend comité gevestigd welke ook door Van de Voorde ontworpen zijn. Ook deze gebouwen kennen stilistische gelijkenissen met het woonhuis Ingels.

Na de tentoonstelling werd het beeld verplaatst naar het Paul de Smet de Naeyerpark en is één van de weinige restanten van de wereldexpositie. Van zijn hand is ook het ruitersstandbeeld van de Belgische koning Albert I in het Koning Albertpark te Gent en het beeld *de Hazewind* in het Gentse citadelpark.²⁴⁴

In 1930 verhuisde Ingels naar de huidige Domien Ingelsstraat 49 in Drongen waar hij een woonhuis bouwde naar eigen ontwerp. Ingels liet zich hiervoor inspireren op de Hollandse baksteenarchitectuur. Aan de nok van het dak is een zonnewijzer naar ontwerp van de kunstenaar aangebracht aan de gevel.²⁴⁵

Woonhuis Domien Ingels

De woning is momenteel volledig gerenoveerd. Originele interieurelementen zijn amper bewaard gebleven. Enkel de cementvloeren, de trap en de deuromlijsting in de inkomhal zijn origineel. De vloeiende beweging van deze deuromlijsting komt onder andere terug in de kleine ovaal decoratieve elementen op de trappaal en spullen. Ook in de symmetrisch opgebouwde voorgevel komen de vloeiende lijnen terug. Opvallend is dat Van de Voorde een goede tien jaar later, in 1923, bij de bouw van de Bank van de Arbeid opnieuw dezelfde trap laat installeren als deze in de woning Ingels.

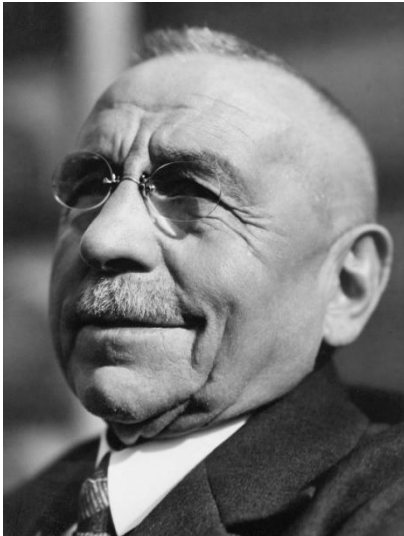
²⁴⁴ Online op <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/persoon/8397>, 12/05/14.

²⁴⁵ Online op <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/26303>, 12/05/14.

Afb. 95: Woning Domien Ingels - Drongenstationstraat 16, Drongen - Exterieur en interieur.

Thomas De Keere, 2014.

Afb. 96: Edouard Anseele

©AMSAB - Instituut voor Sociale Geschiedenis

1923 Bank van de Arbeid - Gent

De bouw van de Belgische Bank van de Arbeid was een ander prestigieus project dat Van de Voorde samen met zijn broer Albert realiseerde in opdracht van de socialistische partij. Deze bank, gelegen aan de Volderstraat, huisvest vandaag het Stadsontwikkelingsbedrijf van de stad Gent. Na een grondige renovatie namen de diensten er in 2013 hun intrek.

De bouw van de bank is sterk verbonden met de figuur van de Gentse socialist Edouard Anseele (1856-1938). Hij beoogde een totale ontvoogding van de arbeidersklasse die op alle vlakken in de maatschappij moest doordringen. Om dat te kunnen bereiken hadden de arbeiders allereerst hun eigen fabrieken en kapitaal nodig. Anseele richtte verschillende coöperatieven op om de hegemonie van de Gentse textielbaronnen te doorbreken. Om op korte termijn de nodige kredieten vrij te maken voor deze coöperatieven, was de oprichting van de bank een noodzaak.²⁴⁶

Afb. 97: Bank van de Arbeid - Gent

©AMSAB - Instituut voor Sociale Geschiedenis

²⁴⁶ Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, p. 45.

In de Gentse wisselagent Gustave De Clercq vond Anseele een partner om de bank op te richten. Zo werd op 1 maart 1913 de *Belgische Bank van de Arbeid* opgericht met een startkapitaal van één miljoen Belgische frank. Algauw was het oude kantoor van De Clercq te klein en zeven jaar later, op 26 juli 1920, diende hij een bouwaanvraag in om een nieuw bankgebouw op te richten op de hoek van de Volderstraat en de Paddenhoek. Deze bouwaanvraag werd in 1921 goedgekeurd.²⁴⁷

Oscar Van de Voorde kreeg de opdracht om het nieuwe gebouw te ontwerpen. Hiervoor werd hij bijgestaan door zijn broer Albert. Voordien nam de socialistische beweging vooral de Gentse architect Ferdinand Dierkens (1856-1936) onder de arm om hun gebouwen te ontwerpen. Zo zijn onder andere *Ons Huis* aan de Vrijdagsmarkt en *Feestpaleis Vooruit* aan de Sint-Pietersnieuwstraat van zijn hand. Waarom de opdracht echter aan Van de Voorde werd toegewezen is niet geweten.²⁴⁸

Het gebouw is opgetrokken in een stijl die refereert naar de Franse Lodewijk XVI-stijl en aangevuld met details die Van de Voorde bij Weense architecten zag. Het gebouw bestaat uit drie bouwlagen en is zeven traveeën breed en is bekroond met een mansardedak waar zich nog een volwaardige verdieping bevindt. In het gebouw werden loketten, burelen en vergaderzalen ondergebracht. Daarnaast was ook de woning voor een conciërge in het gebouw geïntegreerd. Ook een directeurswoning was voorzien binnen hetzelfde bouwvolume.

²⁴⁷ Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, pp. 45-54.

²⁴⁸ Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, pp. 45-54.

Verskillende bas-reliëfs van de Gentse beeldhouwer Geo Verbanck (1881-1961)²⁴⁹ sieren de gevel van het bankgebouw. Verbanck had net als Van de Voorde aan de academie van Gent gestudeerd en verwierf de nodige faam met zijn monument voor de gebroeders Van Eyck aan het Gerard de Duivelsteen dat naar aanleiding van de wereldtentoonstelling van 1913 werd opgericht. De bas-reliëfs stelde de belangrijkste industrieën van België voor; de landbouw, de mijnbouw, de textielindustrie, de metaalnijverheid en de bouwnijverheid.²⁵⁰

De architectuur van het bankgebouw was in de tijd van Van de Voorde al het onderwerp van discussie. Het tijdschrift *L'Emulation* wijde in juni 1924 een artikel aan het gebouw.²⁵¹

Auteur van het artikel, architect Joseph Caluwaers (1863-1948), besprak de sobere lijnen van het gebouw wat volgens hem een van de grote kwaliteiten van het ontwerp was. Ook de persoonlijke stijl die Van de Voorde naar voor bracht in het ontwerp kon op de nodige goedkeuring rekenen.

'Les lignes de la façade sont sobres; c'est une grande qualité. Certes il importait de donner au bâtiment le caractère d'une banque (...) Les architectes O.-H. et A. Van de Voorde frères qu'on classe parmi les modernistes les meilleurs, bridés en quelque sorte par la nécessité de répondre aux exigences de

²⁴⁹ Anthony Demey, *Geo Verbanck: Beeldhouwer*, Gent 1995.

²⁵⁰ Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, pp. 45-54.

²⁵¹ J. Caluwaers, 'Banque Belge du Travail à Gand et Chateaux à Aeltre-Sainte-Marie', *l'Emulation*, 44 (1924) nr. 6 (juni), pp. 25-32.

Afb. 98: Lokettenzaak omstreeks 1924.

N.N., *Banque belge du Travail (Belgische Bank van den Arbeid)*, Gent 1924.

*leur programme (...) sont cependant parvenus à réaliser fort heureusement une conception bien personnelle.*²⁵²

Toch werd er de vraag gesteld of het ontwerp als modern kan bestempeld worden. Van de Voorde reageerde hierop in hetzelfde tijdschrift.

'Ayant mis vingt-cinq ans à réfléchir et à étudier les convenances de notre art, ayant participé aux expositions d'art moderne à Turin, Milan, Paris, Bruxelles et Gand, ayant sacrifié pas mal de temps et beaucoup d'argent à essayer des efforts modernes, il nous est peut-être permis de nous mêler quelque peu de l'histoire en question. (...) Il n'est pas exclu pour le moderniste de pouvoir connaître l'art ancien voire le classique et tous les Louis de France. D'aucuns ont beaucoup aimé d'ailleurs le moderne allemand et viennois, au point de confondre ces styles avec leurs propres conceptions. Liberté à vous! à chacun son style, ses admirateurs et ses détracteurs.'

²⁵³

In tegenstelling tot het exterieur waar een meer historische stijl wordt gebruikt, ook al zal Van de Voorde dit blijven ontkennen, kiest hij ervoor om het interieur meer eigentijds vorm te geven.

Interieur

Binnenin het gebouw maakte Van de Voorde gebruik van verschillende eigentijdse materialen zoals stalen liggers, glastegels, smeedijzer in de borstwering en deuren en

²⁵² J. Caluwaers, 'Banque Belge du Travail à Gand et Chateaux à Aeltre-Sainte-Marie', *l'Emulation*, 44 (1924) nr. 6 (juni), p. 25.

²⁵³ Oscar Van de Voorde, 'architecture moderne', in: *l'Emulation*, 45 (1925) nr. 1 (januari), p. 12.

verschillende soorten marmers die enorm populair waren in rijkere interbelluminterieurs.

*'Pour la décoration intérieure, nous retrouvons nos Van de Voorde <<modernistes>> dans quelques détails. Le vestibule public et le hall sont construits en marbre, la ferronnerie et les vitraux, comme aussi le mobilier et la décoration murale ont une expression bien moderne, avec des lignes simples et tranquilles qui dénotent que les architectes ont cherché à éviter ici de tomber dans l'écueil d'un luxe solennel que l'on rencontre, hélas, trop dans les banques <<capitalistes>>.'*²⁵⁴

Van enig oorspronkelijke meubilair is in het gebouw zelf niets bewaard gebleven. Vermoedelijk werd het meubilair na het faillissement van de bank in 1934 verkocht. Enkele oude foto's opgenomen in een publicatie opgemaakt voor de opening van de Bank, laten het oorspronkelijk meubilair zien.²⁵⁵

Het meubilair zou uitgevoerd zijn door de *Ateliers Fortuna* waarvan een zeker heer Verbeke afgevaardigd-beheerder was. Of het hier ging over de familie Verbeke waarmee Van de Voorde regelmatig samenwerkt of het louter toevallig is, kon niet achterhaald worden.

De *Ateliers Fortuna* hadden een winkel gelegen aan de Pelikaanstraat 18. Daarnaast hadden ze een agentschap in Henegouwen en een groothandel in Brussel.²⁵⁶

²⁵⁴ J. Caluwaers, 'Banque Belge du Travail à Gand et Chateaux à Aeltre-Sainte-Marie', *l'Emulation*, 44 (1924) nr. 6 (juni), p. 27.

²⁵⁵ N.N., *Banque belge du Travail (Belgische Bank van den Arbeid)*, Gent 1924.

²⁵⁶ Visitekaartje Fortuna online op www.delcampe.be

Afb. 99: *Salle du Conseil d'Administration*
 N.N., *Banque belge du Travail (Belgische Bank van den Arbeid)*, Gent 1924.

Bij de verschillende renovaties is er wel voor gezorgd dat zoveel mogelijk nagelvast meubilair geïntegreerd werd in de nieuwe invulling van het gebouw. Verschillende vertrekken zijn omgebouwd tot kantoorruimtes. Toch werd met zorg omgesprongen met het erfgoed.

In het interieur maakte Van de Voorde een duidelijk onderscheid tussen de publieke ruimtes en de privévertrekken. Zo was de inrichting van het bankgebouw veel moderner terwijl het woonhuis van de directeur veel meer teruggreep naar oudere voorbeelden en stijlen zoals de Louis-XVI stijl.

Afb. 100: Bureau van de Directeur
 N.N., *Banque belge du Travail (Belgische Bank van den Arbeid)*, Gent 1924.

In zijn ontwerp herbruikt Van de Voorde verschillende stijlelementen. De trap in de directeurswoning is identiek aan deze uit de woning Ingels van 1913. Het gebruik van guirlandes en bladmotieven in de inkomhal werd ook toegepast op de gevel van het kasteel Carelshof uit 1911. Het sierlijk uitgewerkt hekwerk lijkt dan weer op het borduurwerk in zijn eigen cottage uit 1910. Ook in het originele meubilair herbruikt Van de Voorde enkele elementen. De stoelen uit de vergaderzaal van de *Conseil d'Administration* zijn bijna identiek aan de stoelen die tentoongesteld werden in de Burgemeesterswoning tijdens de tentoonstelling van Gent in 1913. Alleen werden de zittingen hier bekleed met leder en zijn de voorste poten sierlijker uitgewerkt. Eén van de tafels uit de vergaderzaal zou in het bezit zijn van Raf Steel.

Afb. 101: Trap directeurswoning in Bank van de Arbeid
Thomas De Keere, 2014

Afb. 102: Interieur Bank van de Arbeid en Directeurswoning
©ArcheoNet Vlaanderen

Afb. 103: Inkomhal Bank Van de Arbeid
©SoGent

Afb. 104: Visitekaartje *Ateliers Fortuna*
Online op www.delcampe.be

Afb. 105: Parc Résidence – Gent

©Vlaamse Gemeenschap

1925 Parc Résidence – Gent

Van de Voorde ontwierp dit appartementsgebouw in 1925 vlakbij het Citadelpark in opdracht van advocaat Robert Delmotte. Het was een van de eerste appartementsgebouwen in Gent en overschreed met zijn 22,5 meter ruimschoots de toegestane bouwhoogte. Het complex werd opgetrokken op een U-vormige plattegrond op de hoek met de Monterreystraat en de Krijgslaan en telt zeven verdiepingen. Omheen een betonnen skelet zit een parement van baksteen en Euvillesteen, gecombineerd met imitatie natuursteen en gecementeerde delen. De gevels zijn gedecoreerd met stilistische bloemmotieven die onder de uitspringende ramen werden geplaatst. De oculi met festoenen in de gebogen frontons zijn interpretaties van achttiende eeuwse stijlelementen. Toch zorgde Van de Voorde voor een moderne uitstraling van het gebouw door het gebruik van ijzeren balkonleuningen en de glazen luifel.²⁵⁷

Afb. 106: Trap inkom Parc Résidence

Thomas De Keere, 2014

Geen van de privéappartementen kon bezocht worden. In hoeverre het interieur daar bewaard is gebleven, is dus niet geweten. De traphal straalt nog steeds de grandeur van weleer uit. Een marmeren trap gaf toegang tot een ontvangstruimte voor de conciërge en tot de postbussen. In de centrale hal is de oorspronkelijke open lift bewaard gebleven.

Vanaf 1991 is het gebouw geklasseerd als beschermd monument. Van 2005 tot 2011 liep een grondige gevelrestauratie waardoor het gebouw zijn oorspronkelijke uitstraling terug kreeg.²⁵⁸

²⁵⁷ Anthony Demey, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997, pp. 31-32.

²⁵⁸ Online op <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/18424> en <http://www.ptab.be/detailfiche.cfm?id=37>, 20/05/2014

1930 Villa 'De Puysseleer' - Zottegem

Deze villa gelegen in Zottegem, gebouwd in 1930, is niet opgenomen in de inventaris van het Vlaams Agentschap voor Onroerend Erfgoed.²⁵⁹ De huidige eigenaar kocht de woning van de erfgenamen van de familie De Puysseleer en heeft zoveel mogelijk originele elementen kunnen bewaren, zowel aan het exterieur als in het interieur.

Deze villa was waarschijnlijk een van de laatste privéopdrachten die Van de Voorde uitvoerde. De woning is eerder traditioneel opgevat. Het exterieur sloot aan bij de populaire Engelse cottage. Het is vooral in het interieur waar het meesterschap van Van de Voorde en Van Beerleir, die de meubels uitvoerde, uitblinkt.

In het Stadsarchief Gent in de diverse kleine fondsen nr. 71, konden ongedateerde interieurfoto's teruggevonden worden van deze woning. Het meubilair dat op de foto's te zien is, is niet meer aanwezig in de woning. Toch ademt het interieur nog steeds de sfeer uit van de jaren '30. De luxueuze inrichting laat zien dat De Puysseleer over het nodige kapitaal beschikte om samen te werken met de firma *La Flandre*. Van Beerleire. Hij werkte voornamelijk voor een rijker cliënteel. Vele originele elementen zoals het vast meubilair, de decoratieve elementen, de kasten rond de verwarming, de verlichting, de openhaarden, praktisch alle nagelvaste elementen zijn intact bewaard gebleven.

Het interieur werd vermoedelijk door Van de Voorde ontworpen en uitgevoerd door de firma van Charles Van Beerleire waarmee

²⁵⁹ Op vraag van de eigenaar wordt het adres niet vermeld.

de architect reeds succes oogstte tijdens de tentoonstelling in Parijs in 1925.

De traphal is, op het meubilair na, volledig bewaard gebleven. In de houten lambriseringen zijn geometrische klokmotieven uitgesneden die ook in de glasramen terugkomen. De houten vloer in visgraatmotief is nog steeds intact. In de traphal is een imposante, gebogen, marmeren haard te zien in art deco-stijl. Enkel de luchter komt niet meer overeen met diegene die op de foto's te zien is.

Via een dubbele deur in de traphal waren de twee salons en eetkamer, gelegen in en-filade, toegankelijk. Deze ruimtes waren rijkelijk versierd met vergulde geometrische en japoniserende motieven zoals bijvoorbeeld bij de ingemaakte kasten. Ook in de schermen voor de verwarmingselementen werden decoratieve motieven uitgesneden, verschillend voor elke kamer. De gordijnroedes werden verstopt achter vergulde elementen. De wanden waren deels bekleed met wandbehang en werden omkaderd doormiddel van een decoratief frame. De verlichting en het metaalwerk werden vermoedelijk uitgevoerd door Richard Demeyer.

Afb. 107: Detail gordijnroede
Thomas De Keere, 2014

Afb. 108: Detail bibliotheek

Thomas De Keere, 2014

Afb. 109: Gashaard slaapkamer

Thomas De Keere, 2014

Op de bovenste verdieping van de woning dateert de slaapkamer uit 1930. Zowel de wanden, het bed als de cilindervormige nachtafelltjes zijn uitgevoerd in de zelfde houtsoort om zo één geheel te creëren. Ook de ingemaakte bibliotheekkasten in een ander vertrek zijn bewaard gebleven. Opmerkelijk is hoe Van de Voorde of Van Beerleire de verlichting in de zuilen integreerden. In elke ruimte zijn nog steeds imposante art deco haarden terug te vinden. Ook de badkamer dateert nog van 1930.

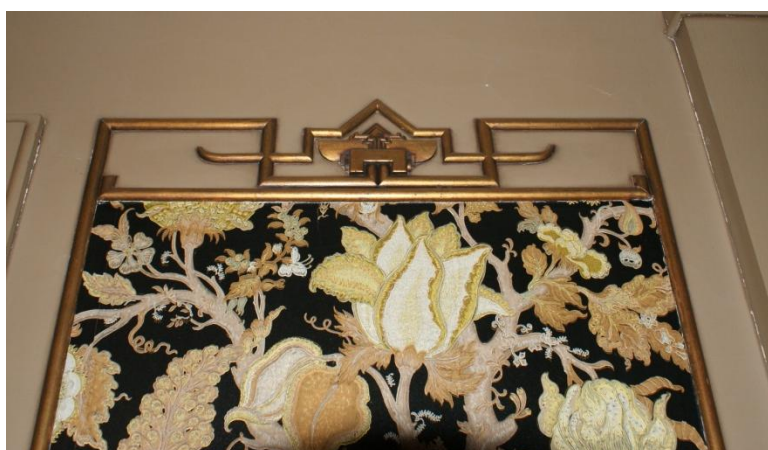
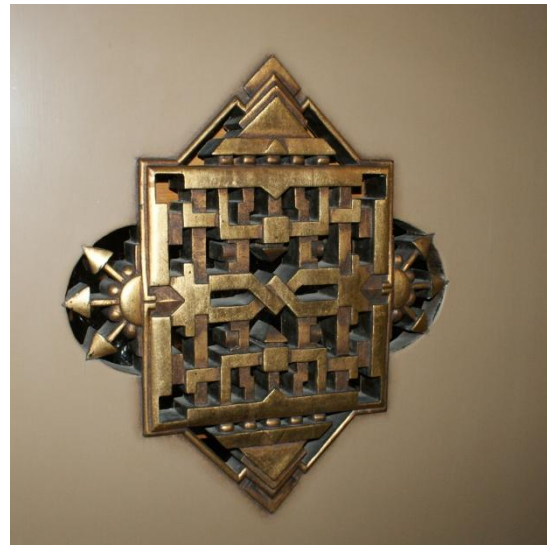
Dezelfde elementen komen terug in een ander interieur dat door Van Beerleire ingericht werd en waar Van de Voorde waarschijnlijk aan meehielp. In de eclectische villa *Thérèse-Ange*, gebouwd aan de Brusselsesteenweg 248²⁶⁰ in Melle, werd het interieur aangepast door Van Beerleire rond 1924. Deze datum werd teruggevonden achter de lambrisering in de woonkamer. Waarschijnlijk gebeurde de herinrichting in verschillende fases waarvan de laatste rond 1930 te dateren zijn. Zo zijn de motieven op bijvoorbeeld een radiatorscherm in de inkomhal veel frivoler en minder strak dan deze in Villa 'De Puysseleer', terwijl deze in de eetkamer juist sterke gelijkenissen vertonen.

Dit interieur is een van de weinige van de door Van de Voorde ontworpen inrichtingen die zo gaaf bewaard zijn gebleven. De architect heeft een hele evolutie doorgemaakt en zorgde ervoor dat hij steeds op de hoogte was van de heersende trends. Het was waarschijnlijk een van de laatste totaalconcepten die Van de Voorde uitvoerde.

²⁶⁰ De huidige eigenaar gaf geen goedkeuring om de woning te bezoeken. De informatie over dit interieur werd gehaald uit Norbert Poulain, *Interbellum-interieurbezoek 94, Villa Thérèse-Ange*, Gent 2003, onpagineerd.

Afb. 110: Salon , datum onbekend
SAG, Diverse Kleine Fondsen nr. 71

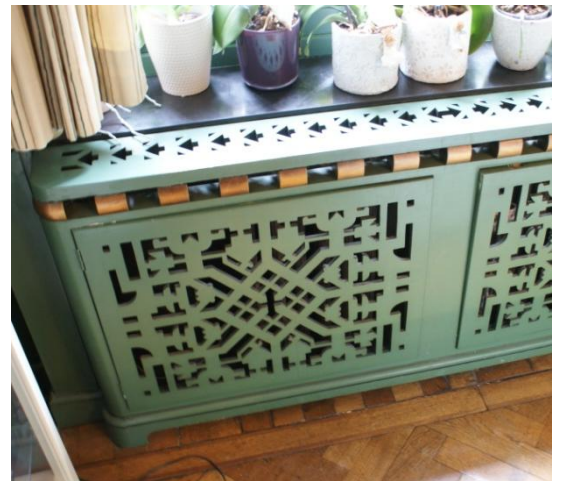

Afb. 111: Details salon
Thomas De Keere, 2014

Afb. 112: Salon , datum unbekend
SAG, Diverse Kleine Fondsen nr. 71

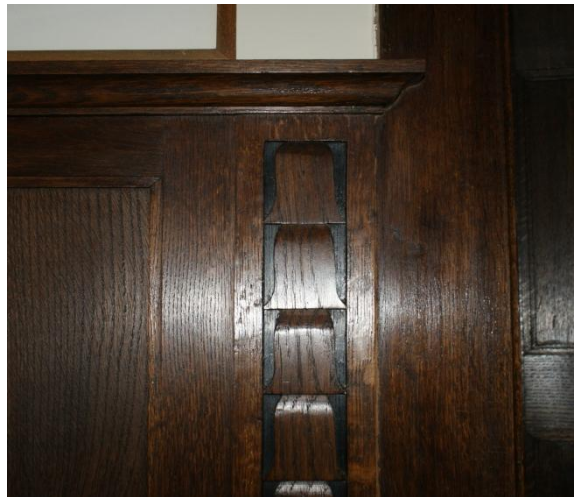
Afb. 113: Salon , datum unbekend
SAG, Diverse Kleine Fondsen nr. 71

Afb. 114: Inkomhal , datum onbekend
SAG, Diverse Kleine Fondsen nr. 71

Afb. 115: Details inkomhal
Thomas De Keere, 2014

Afb. 116: Details slaapkamers
Thomas De Keere, 2014

4. Meubelfirma's

Afb. 117: Advertentie voor firma Verbeke
De Schelde, 13 april 1929.

Oscar Van de Voorde werkte tijdens zijn carrière vaak samen met dezelfde meubelfirma's. Aan het begin van zijn carrière werkte Van de Voorde op regelmatige basis samen met de Gentse firma van Charles Verbeke en Zoon. Rond 1910 zal ook Céline Dangotte meubels voor Van de Voorde vervaardigen. Aan het einde van zijn carrière voerde de Gentse firma *La Flandre* van Charles Van Beerleire opdrachten voor de architect uit.

Deze firma's stonden in voor het vervaardigen van de meubelensembles voor zowel tentoonstellingen als privéopdrachten. Waarschijnlijk diende Van de Voorde ook ontwerpen in die door de firma's werden gecommmercialiseerd. Een voorbeeld hiervan is het salontafeltje dat Van de Voorde presenteerde in Parijs in 1925, dat reeds besproken werd, en waarvan een drietal exemplaren zijn gedocumenteerd.

Grande Maison d'Ameublement - Charles Verbeke

Van de Voorde en Verbeke werkten voor een eerste maal samen in 1897 bij het realiseren voor het interieur van restaurant Cambrinus dat de architect samen met Albert Van Huffel ontwierp.

Dat beide architecten ervoor kozen om met Verbeke samen te werken is eigenlijk geen verrassing. Onmiddellijk na het verlaten van de academie in 1896 was Van Huffel te werk gesteld als tekenaar en later als technisch adviseur bij *La Maison de Blanc*, de firma van de Gentse meubelmakers Charles Verbeke en Zonen.

Plus de 200 mobiliers en magasin

Entreprises générales
Études Devis

Grande Maison d'Ameublement

Rue de Flandre GAND.

Succursale à ARNHEM (Hollande)

Madame,

Nous avons l'honneur de vous prier de bien vouloir visiter nos magasins.

Notre installation réunit un choix immense de mobiliers les plus divers, d'une fabrication irréprochable, jointe à une modicité de prix, que vous pourrez apprécier par vous-même.

Tous les meubles étant fabriqués dans notre usine, nous pouvons vous offrir les meilleures garanties.

Sur demande, un représentant de notre maison se rendra chez vous, muni d'une collection de tous nos modèles.

Veillez agréer, Madame, nos salutations respectueuses.

Ch. VERBEKE.

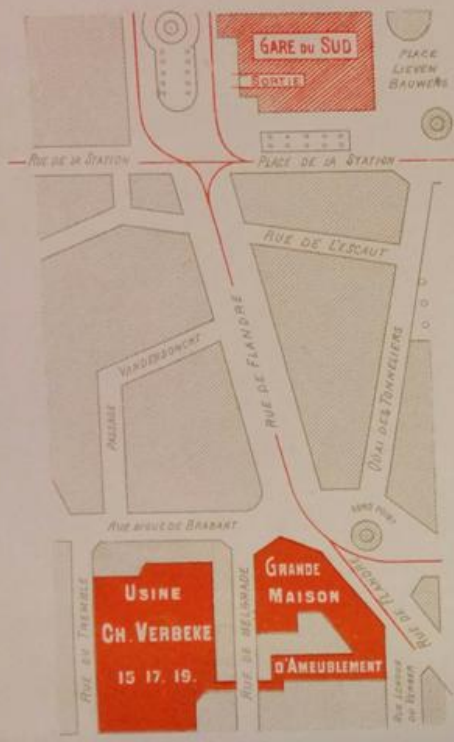
Grands Ateliers d'Ebénisterie

EXPORTATION

Rue du Tremble, 15-17-19, GAND

Afb. 118: Uitnodiging aan advocaat Burggraave (voor- en achterzijde), 1908.

Fonds Vliegende Bladen UGent Bib.VLBL.HF1A.031.14

Nos spécialités :

Installations complètes de Maisons, Hôtels,
Châteaux et Villas.
Restauration de meubles anciens et modernes.

Tapisserie, Décoration.

Articles divers :

Lits Anglais, Matelas, Couvertures.
Tapis, Carpettes, Foyers.
Papiers peints, Linoleum, Lincrusta.
Rideaux, Stores, Draperies.
Articles blancs, Linge de table.

Sans aucun frais pour le client, un
représentant se rendra sur demande
en province.

82
Moulin Burggraave
avocat H. J. J. J.
Rue de l'Escaut 11-13

Van Huffel bleef bij het bedrijf werken tot 1903.²⁶¹ Nadien werkten Verbeke en Van de Voorde op regelmatige basis samen.

Volgens oude rekeningen en reclamefolders²⁶² werd de firma opgericht in 1870 vermoedelijk door Charles Verbeke zelf en kreeg de naam *Grande Maison de Blanc*. Verbeke had een eigen manufactuur gelegen aan de Rue de Tremble 15-19, de huidige Abeelstraat, in Gent. Op een oude uitnodiging²⁶³ uit 1908 gericht aan advocaat Burggraeve, wonende in de Rue Guillame Tell of de huidige Willem Tellstraat, is een tekening van de fabriek te zien waar Verbeke zijn meubelen vervaardigde. De burelen van het bedrijf waren gesitueerd in een gebouw los van de fabriek aan de straat gelegen. De productielijnen werden in een groot fabriekspand ondergebracht. De fabriek werd gebouwd in 1896.²⁶⁴

Afb. 119: Foto Vlaanderenstraat met rechts winkelpui van winkel Verbeke. Ongedateerd
©Beeldbank Gent

²⁶¹ Jos Vandenbreeden, *Basiliek Koekelberg. Art-decomonument*, Tielt 2005, p. 121.

²⁶² Via de veilingwebsite <http://www.delcampe.be/> worden verschillende rekeningen, visitekaartjes en reclamefolders te koop aangeboden. Veel van de informatie over Verbeke kon zo teruggevonden worden. Ook documenten uit het fonds Vliegende Bladen van de UGent leverde nuttige informatie op. (Bib.VLBL.HF1.A.031.14)

²⁶³ Fonds Vliegende Bladen UGent Bib.VLBL.HF1.A.031.14

²⁶⁴ Bouwaanvraag SAG: G12/1896/T/10

Verbeke had aan de Vlaanderenstraat een groot winkelpand²⁶⁵ waar hij naast meubelen ook matrassen, lakens, tapijten, behangpapier, linoleum, lincrusta (behangpapier met een reliëf) gordijnen, stores en draperieën verkocht maar ook witgoed en tafelgoed. De firma was volgens de uitnodiging gespecialiseerd in totaalinrichtingen van woonhuizen, herenhuizen, kastelen en villas. Daarnaast restaureerde Verbeke ook oude en moderne meubelen. Het bedrijf had depots in Brussel en Amsterdam en een filiaal in Arnhem.

Vermoedelijk liet Charles Verbeke rond 1908 zijn zaak over aan zijn zoon Hubert. Op een briefkaart gedateerd op 18 april 1908 werd Hubert als opvolger vermeld.²⁶⁶ In het fonds Vliegende Bladen werd een ongedateerde brief teruggevonden waarin Charles Verbeke zijn klanten liet weten dat hij zijn firma overliet aan zijn zoon Hubert.

*'J'ai l'honneur de vous informer que j'ai cédé mon commerce à mon fils Hubert. J'espère que vous reporterez sur lui, la confiance que vous m'avez toujours témoignée. Le concours que mon fils m'a prêté dans l'agrandissement de mes affaires, me permet de vous assurer qu'il mettra tous ses soins à vous donner satisfaction.'*²⁶⁷

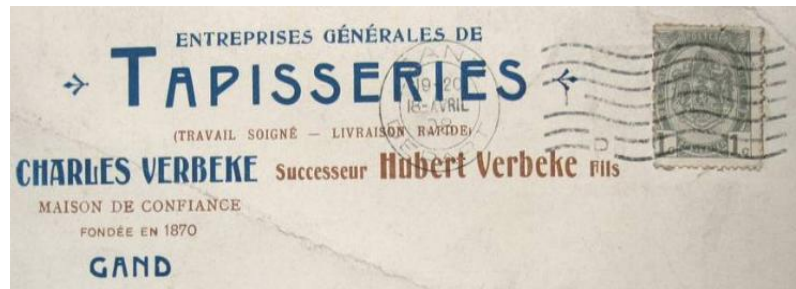
²⁶⁵ Verbeke diende bij het stadsbestuur verschillende bouwaanvragen in om zijn winkel aan te passen. Deze werden in het kader van dit onderzoek niet allemaal ingekeken maar kunnen gemakkelijk teruggevonden worden in de inventaris van het SAG. Online te raadplegen op http://www.gent.be/docs/departement%20cultuur/stadsarchief%20-%20de%20zwarte%20doos/inventarissen/bouwvergunningen%20gent_1796_1960_g12.pdf, 14/05/14.

²⁶⁶ Online op veilingsite www.delcampe.be, 10/05/2014.

²⁶⁷ Fonds Vliegende Bladen UGent Bib.VLBL.HF1.A.031.14

Afb. 120: Briefpapier Verbeke

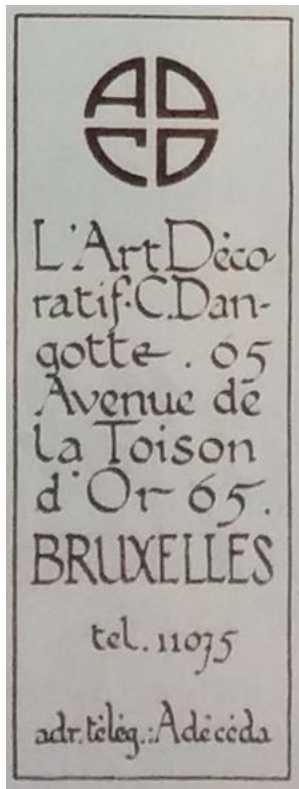
Online op www.delcampe.be

Tussen 1951 en 1969 verhuisde de firma van de Vlaanderenstraat naar de Voldersstraat 14 in Gent en veranderde de naam naar *Etablissement Verbeke*. Ook de nieuwe generatie hielp in 1969 mee in het bedrijf. Zo is op een afrekening gedateerd op 24 maart 1969 te zien dat Robert Verbeke aangesteld was als *Directeur-Gérant*.

Van de Voorde zal uiteindelijk in 1907 voor een laatste keer meubels laten zien tijdens een tentoonstelling die door Verbeke vervaardigd waren. Of Van de Voorde nadien nog samenwerkte met de firma is niet geweten. In 1910 liet van de Voorde het interieur van zijn cottage tijdens de wereldtentoonstelling in Brussel produceren door de firma van Céline Dangotte. Nochtans werden de meubels in Turijn en Milaan, uitgevoerd door Verbeke, succesvol onthaald. Waarom koos Van de Voorde dan voor een andere firma?

De opvolging van Charles Verbeke door zijn zoon Hubert zou een reden geweest kunnen zijn dat Van de Voorde ervoor koos om met een andere firma samen te werken. Verder onderzoek naar het bedrijf van Verbeke is echter noodzakelijk.

Afb. 121: Reclame voor Céline Dangotte privéarchief

'Art Décoratif' - Céline Dangotte

Céline Dangotte was de zaakvoerder van het bedrijf *L'art décoratif* dat zij in 1912 van haar moeder overnam.

Nog voor Céline Dangotte²⁶⁸ (1883-1975) de zaak van haar moeder in Brussel overnam, hadden haar ouders in Gent vanaf 1860 een eigen interieurwinkel *Maison Moderne*.²⁶⁹

La Maison Dangotte

De vader van Céline, Adolphe Dangotte (1858-1942), baatte vanaf 1860 samen met haar moeder, Leopoldine Coppieters (1860-1912), een handelszaak uit gespecialiseerd in interieurdesign, meubilair en gordijnen in de zogenaamde 'moderne stijl'. De zaak, één van de grootste van Gent, had verschillende filialen onder andere aan de Korte Meer 26, aan de Kouter 18bis, aan de Veldstraat 83, aan de Zonnestraat 2-4, aan de Brabantdam 17-23 en aan de Vlaanderenstraat 48.²⁷⁰

In 1910 besloot het koppel uit elkaar te gaan. Adolphe Dangotte bleef in Gent waar hij mee aan de wieg stond van de Vereniging van Nijverheid en Decoratieve Kunst wat nu uitgegroeid is tot het Designmuseum Gent. Ook Oscar Van de Voorde was hierbij betrokken.²⁷¹ Daarnaast bleef hij de leiding nemen over zijn bedrijf

²⁶⁸ Momenteel voert Michelle Van Meerhaege onderzoek naar het bedrijf van Céline Dangotte in Brussel voor haar bachelorproef aan de UGent. Ik zou haar graag willen bedanken voor alle informatie die ze mij ter beschikking gaf over Céline en haar familie.

²⁶⁹ Christophe Verbrugghen, en Julie Carlier, 'Céline Dangotte,' in: *Nationaal Biografisch Woordenboek*, 19 (2009), pp. 291-301.

²⁷⁰ *Reclamefolders*, documentatiecentrum, map Dangotte, Gent: Design museum Gent.

²⁷¹ M. Constandt, C. Metdepenningen en L. Daenens, "Les Zephyrs in Westende-Bad: een late cottage van Oscar Van de Voorde met meubilair van Henry Van de Velde," *Monumenten, Landschappen en Archeologie*, nr. 4 (2006).

Afb. 122: Raymond Mimbosch, Céline Dangotte (rechts) en Lisbeth Aerens-Verwerst. Nationaal Biografisch woordenboek 19 (2009) p. 292.

in Gent dat tot 1981 zou bestaan waarna het faillissement werd aangevraagd.²⁷²

Na de scheiding trok de moeder van Céline, Léopoldine, naar Brussel waar ze een nieuwe interieurzaak oprichtte samen met haar nieuwe echtgenoot. Nog voor de zaak goed begon te draaien, overleed Léopoldine op 20 februari 1912.²⁷³

Als enige erfgename zette Céline de zaak van haar moeder verder samen met haar man Raymond Limbosch. Op 28-jarige leeftijd kwam ze aan het hoofd te staan van een interieurzaak met een tiental personeelsleden. Ze voerde het plan van haar moeder uit om er een geïntegreerde Art-Nouveau onderneming van te maken met meubelen en decoratie gemaakt voor en door het volk.²⁷⁴ Daarnaast liet ze de naam van het bedrijf omdopen tot *l'Art Décoratif Céline Dangotte (AD/CD)*.

l'Art Décoratif Céline Dangotte

Het is onder het bestuur van Céline Dangotte dat het bedrijf zijn grootste successen kent. Al gauw stelde ze de Gentse Architect Albert Van Huffel in 1918 aan als creatief directeur. Hij bleef deze functie uitoefenen tot 1925.²⁷⁵ Na het vertrek van Van Huffel werd de zaak op artistiek vlak minder vernieuwend. Toch behield het tot aan de tweede wereldoorlog zijn goede reputatie. De

²⁷² *Veilingscatalogus N.V. Dangotte (Van Der Noot)* (cat.), Gent, 1981.

²⁷³ Christophe Verbruggen, "Vrouwelijke intellectuelen en het Belgisch feminisme in de Belle Epoque," *Verslagen voor het Centrum van Genderstudies - UGent*, nr. 17 (2008).

²⁷⁴ Christophe Verbruggen, en Julie Carlier, 'Céline Dangotte,' in: *Nationaal Biografisch Woordenboek*, 19 (2009), p. 295.

²⁷⁵ Michelle Van Meerhaegen zal in haar bachelorproef vooral de rol van Van Huffel verder toelichten.

interieurzaak stond ondermeer bekend voor het aanbod aan Afrikaanse kunst.²⁷⁶

Céline Dangotte was een belangrijk figuur in feministische netwerken maar door de instap in het bedrijf van haar moeder werd haar focus verlegd. Toch bleven haar idealen omtrent sociaal en feministisch engagement, zoals de (intellectuele) verheffing van man, vrouw, jong en oud haar leven lang doorwerken. Ze trachtte, net als haar generatiegenoten, een brug te slaan naar het publiek. Céline Dangotte wierf veroordeelde jeugddelinquenten en wezen uit het *Brusselse Rationalistische Weeshuis* aan om hen op het juiste pad te brengen en een toekomst te bieden. Het beheren van haar zaak heeft ze altijd gecombineerd met werken voor de jeugdrechtbank.²⁷⁷

Het tijdschrift '*l'Art vivant en Belgique*' omschrijft Maison Dangotte als

*'La plus ancienne maison Belge qui soit attaché à nous présenter des ensembles modernes. (...) Contrairement à la plupart des ensembliers Belges, Dangotte emploie des lignes courbes dans ses meubles. (...) l'attrait et l'élégance.'*²⁷⁸

Het succes van Art Décoratif Céline Dangotte zou te verklaren zijn doordat het bedrijf omringd werd door een groep zorgvuldig

²⁷⁶ Christophe Verbrugghen, en Julie Carlier, 'Céline Dangotte,' in: *Nationaal Biografisch Woordenboek*, 19 (2009), p. 297.

²⁷⁷ Michelle Van Meerhaegen, *La Maison Dangotte*, onuitgegeven bachelorproef uGent, 2014 en Christophe Verbrugghen en Julie Carlier, "Céline Dangotte," in *Nationaal Biografisch Woordenboek 19* (Brussel: Koninklijke Academie van België, 2009), 291-301.

²⁷⁸ *L'art vivant en Belgique*, jg. 3, nr 68 (1927): 806-807.

gekozen kunstenaars, die bijdroegen tot de huisstijl.²⁷⁹ *La maison s'était spécialisée dans un moderne sobre, sans fioritures, de construction logique et probe.*²⁸⁰ Céline Dangotte liet mensen als Albert Van Huffel, Victor Acke, Meta Boudry, Oscar Van De Voorde, en haar man Raymond Limbosch ontwerpen voor de zaak. Zelf tekende ze ook regelmatig eigen ontwerpen.²⁸¹

Dangotte werkt regelmatig samen met de Engelse Mabel Elwes (1878-1950). Beide vrouwen leerden elkaar kennen op de schoolbanken en bouwden een levenslange vriendschap op. Elwes huwde met de Gentse historicus George Sarton (1884-1956)²⁸² beiden kregen een dochter Eleonor Mary, kortweg May, Sarton (1912-1995) waarmee Dangotte ook projecten realiseerde.

Vandaag wordt Dangotte vooral gelinkt aan het Gentse feminisme waarop ze tot aan de eerste wereldoorlog een grote invloed heeft uitgeoefend.²⁸³

²⁷⁹ "De Hergeboorte der Toegepaste Kunsten in België," *De Bouwgids Maandschrift voor Huis en Haard*, nr. 7 (juli 1914): 115-116.

²⁸⁰ *Briefwisseling met conservator museum voor sierkunst dhr. Van De Wal*, documentatiecentrum, map Dangotte, Gent: Design museum gent.

²⁸¹ Christophe Verbrugghen en Julie Carlier, "Céline Dangotte," in *Nationaal Biografisch Woordenboek 19* (Brussel: Koninklijke Academie van België, 2009), 291-301.

²⁸² Lewis Pyenson, *The Passion of George Sarton: A Modern Marriage and Its Discipline*, Philadelphia 2007.

²⁸³ Christophe Verbrugghen, "Vrouwelijke intellectuelen en het Belgisch feminisme in de Belle Epoque," *Verslagen voor het Centrum van Genderstudies - UGent*, nr. 17 (2008).

Afb. 123: Stoel uitgevoerd door Van Beerleire naar ontwerp van Van de Voorde omstreeks 1925.

Online op www.marc-heiremans.com

Ebenisterie 'La Flandre' - Charles Van Beerleire

Het is tijdens de tentoonstelling in Parijs van 1925 dat Van de Voorde voor een eerste keer samenwerkte met Charles Van Beerleire (1886-1955). Van Beerleire ontving voor zijn deelname in Parijs een *dipôme d'honneur*. Nadien realiseerden beide heren nog verschillende meubels- en interieurs zoals de reeds besproken villa 'De Puysseleer' in Zottegem en het interieur in de villa 'Thérèse-Ange' in Melle. Van de Voorde tekende waarschijnlijk nog andere ontwerpen voor het bedrijf van Van Beerleir. Zo worden zes stoelen in mahoniehout, vermoedelijk uit 1925, te koop aangeboden bij de Brusselse antiquair Marc Heiremans²⁸⁴. De stijl van deze stoelen leunt sterk aan bij het meubilair van Villa 'De Puysseleer'.

De ensembles van Van Beerleire zijn vaak uitgevoerd in luxueuze materialen zoals ebbenhout en zijn gedecoreerd met geometrische figuren, typisch voor de art deco die na de tentoonstelling in Parijs furore maakte. Het is in deze stijl dat Van Beerleir zal verder werken.²⁸⁵

Zijn firma *Ebenisterie La Flandre* werd waarschijnlijk opgericht door zijn vader Hippolyte Van Beerleire. Een rekening gedateerd op 24 juni 1907 laat zien dat hij de eigenaar was van het bedrijf.²⁸⁶ Klanten konden op maat gemaakte interieurs kopen, volledig afgestemd op de eisen van de klant. Zij konden bij Van Beerleire terecht voor *ameublements complets, artistique et de style*.

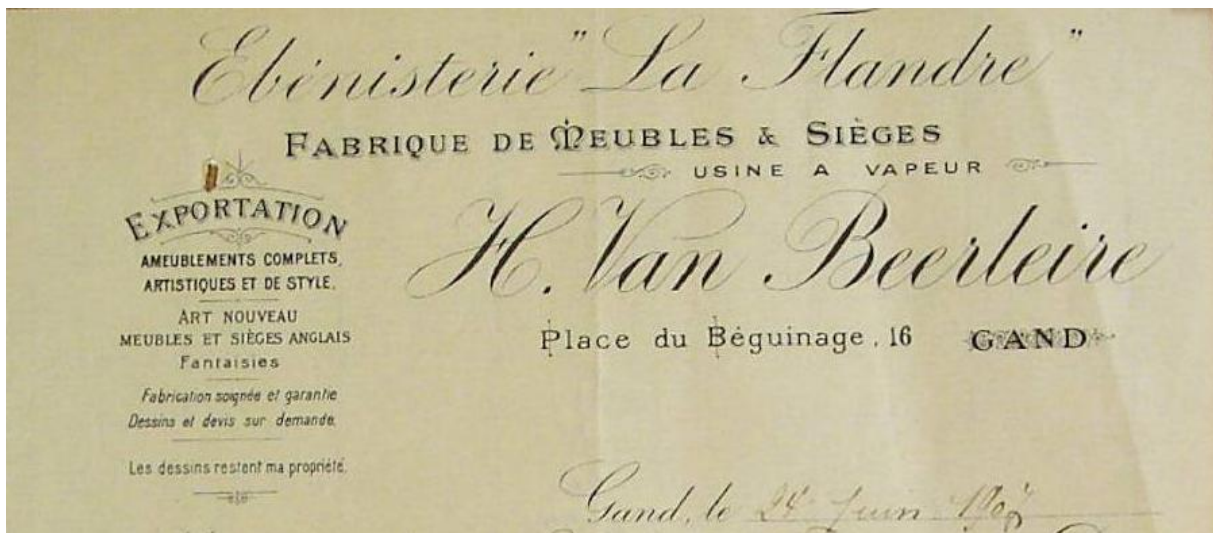
²⁸⁴ Online op http://www.1stdibs.com/furniture/seating/dining-room-chairs/oscar-van-de-voorde-charles-van-beerleire-set-of-6-art-deco-chairs/id-f_907615/, 14/05/14.

²⁸⁵ Pierre Loze, *Art Deco Belgique 1920-1940*, Brussel 1988, p. 202.

²⁸⁶ Online op www.delcampe.be

Daarnaast staat er op de factuur te lezen dat de tekeningen steeds eigendom bleven van het bedrijf.

Ook in het archief van het OCMW Gent komt in het onderdeel Burgerlijke Godshuizen de naam van Hippolyte van Beerleire terug. Hier staat hij ingeschreven als meubelmaker en schrijverker wonende aan de Burgstraat 9. Van Beerleire huurde in de Hippoliet Lammenstraat, gelegen in het Sint-Elisabethbegijnhof in Gent, een woning waarvan hij de huur afstond in 1883.²⁸⁷ Het Sint-Elisabethbegijnhof viel in 1874 onder het Bestuur der Burgerlijke Godshuizen.²⁸⁸ Deze organisatie was de voorloper van het huidige OCMW en zorgde voor huisvesting voor de minder gegoede burgers.²⁸⁹ Het is ook in dit begijnhof dat rond 1907 de manufactuur gevestigd was aan de huidige Begijnhofdries.

Afb. 124: Briefpapier H. Van Beerleire, 1907.

Online op www.delcampe.be

²⁸⁷ Inventaris Burgerlijke Godshuizen – Verhuringen, online op <http://users.telenet.be/adrien.brysse/BG%2032%20Verhuringen%20Huizen.htm>, 14/05/14.

²⁸⁸ Elke Coolens, *Werking van de Gentse Burgerlijke Godshuizen (1820-1925)*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling UGent 1997.

²⁸⁹ Site Sint-Elisabeth Begijnhog, online op <http://elisabethbegijnhof.be/nl/historiek/geschiedenis/na-1874>, 14/05/14.

De Naam *La Flandre* is waarschijnlijk afgeleid van *La Flandre Libérale*, een liberaal tijdschrift dat verscheen in de periode 1847-1848.²⁹⁰ De drukkerij van deze krant was gevestigd in het gebouw waar zich later de manufactuur van Van Beerleire bevond. Via de beeldbank Gent konden twee ongedateerde foto's teruggevonden worden.

Charles Van Beerleire bleef zeker tot 1926 werkzaam aan de Begijnhofdries. In de catalogus van een tentoonstelling georganiseerd door Kunst en Kennis, waarbij Van Beerleire de meubels voor Van de Voorde maakte, wordt nog steeds dit adres gebruikt.²⁹¹ Een goede tien jaar later, in 1935, nam hij opnieuw deel aan een jubeltentoonstelling van Kunst en Kennis. Ondertussen was het adres van Van Beerleire verandert naar Sint-Baafsplaats 14 in Gent.²⁹²

De vaste tekenaar van het bedrijf was Philibert Smets (1888-1948). Daarnaast werd doorgaans Richard Demeyer (1890-1964) aangesproken voor het tekenen en vervaardigen van metaalapplicaties. Ook Oscar Van de Voorde zou op regelmatige basis meubels ontwerpen voor Van Beerleire.²⁹³

Van Beerleire was onder ander verantwoordelijk voor de inrichting van Villa 'De Bondt' in het Miljoenenkwartier en ontwierp meubilair voor het redactiegebouw van Dagblad Vooruit aan de Sint-Pietersnieuwstraat te Gent.

²⁹⁰ *La Flandre Libérale*, online op

http://www.liberaalarchief.be/Flandre_inleiding.pdf, 14/05/14.

²⁹¹ N.N., *Kunst & Kennis. Sierkunst. Catalogus*, Gent 1926, ongepagineerd.

²⁹² N.N., *1895-1935. Jubeltentoonstelling. Catalogus*, Gent 1935, ongepagineerd.

²⁹³ Norbert Poulain, *Interbellum-interieurbezoek. Villa Thérèse-Ange*, 94 (2003), ongepagineerd.

Afb. 125: Drukkerij *La Flandre Libérale* en atelier van Charles Van Beerleire aan Begijnhofdries, Gent (ongedateerd)

©Beeldbank Gent

5. Besluit

Van de Voorde heeft doorheen zijn leven verschillende gebouwen gerealiseerd. Sommige daarvan zijn beeldbepalend voor de stad. Toch startte hij zijn carrière niet als architect, maar betekenden zijn meubelontwerpen de grote doorbraak voor hem. Zijn eerste uitgevoerde opdracht was het herinrichten van restaurant Cambrinus in 1897 samen met vriend en architect Albert Van Huffel. Hier kozen de architecten ervoor nog elementen uit de art nouveau te gebruiken.

Het is vooral met zijn vooruitstrevend ontwerp van een eetkamer tijdens de eerste tentoonstelling voor moderne en decoratieve kunsten georganiseerd in Turijn in 1902 dat Van de Voorde de nodige aandacht kreeg van zowel de internationale als de nationale pers. Hij was één van de eerste Belgische architecten die het aandurfde in te gaan tegen de art nouveau, waarvan Victor Horta de belangrijkste pionier was. Van de Voorde maakte zich de nieuwe tendensen, die zich in Darmstadt en Wenen manifesteerden, eigen.

Samen met Léon Sneyers en Georges Hobé zorgde van de Voorde ervoor dat België niet langer meer synoniem was met het werk van Horta en Henry van de Velde. Zo werden in Turijn voornamelijk de ontwerpen van de vernieuwers geprezen. Kunstcritici kozen niet het werk van Horta maar de ruimte ontworpen door Léon Sneyers als beste vertrek van de Belgische afdeling. De art nouveau was duidelijk in de toegepaste kunsten over zijn hoogtepunt heen.

Vier jaar later, in 1906, nam Van de Voorde opnieuw deel aan een internationale tentoonstelling. In Milaan presenteerde hij in een achthoekige ruimte een bureauensemble. De Belgische sectie was ondergebracht in een neo-Vlaams gebouw van Henry Vaes terwijl de tentoongestelde objecten duidelijk geïnspireerd waren op moderne voorbeelden. Deze contradictie laat duidelijk zien hoe de oudere generatie zich nog steeds vastklampte aan neostijlen terwijl een groep jonge architecten waaronder Van de Voorde resoluut koos voor een nieuwe vormgeving.

Opmerkelijk is dat de interieurs en meubels die Van de Voorde ontwierp steeds gezien werden als modern en vooruitstrevend terwijl hij vaak over zijn architectuur de opmerking kreeg dat hij te klassiek was en te veel teruggreep naar voorbijgestreefde stijlen. Dit was vooral het geval bij de bouw van de Bank van de Arbeid in 1923. Architecten zoals Pompe en Van Caluwaert stelden zich hardop de vraag of er hier over moderne architectuur gesproken kon worden. Ook bij het ontwerpen van de tentoonstellingspaviljoenen voor de wereldtentoonstelling in Gent in 1913 werd vaak de opmerking gemaakt dat Van de Voorde zich te veel liet leiden door een Louis XVI-stijl. Toch hadden zijn tijdgenoten geen ongelijk. De architectuur van Van de Voorde lijkt weinig moderniteit uit te stralen. Het is vooral in zijn meubel- en interieurontwerpen dat het meesterschap van de architect naar voor komt. Vooral wanneer hij de vrijheid had eigen ontwerpen te maken zonder rekening te moeten houden met een opdrachtgever, koos Van de Voorde resoluut voor het moderne, het vernieuwende zoals de inrichting van de moderne cottage in Brussel.

Van de Voorde bleef steeds op de hoogte van de recentste ontwikkelingen binnen de vormgeving waardoor een evolutie kan gezien worden binnen zijn ontwerpen. Zijn deelname aan de tentoonstelling van Parijs in 1925 laat duidelijk zien dat hij onmiddellijk inspeelt op de nieuwe stijl die later het label art deco kreeg. Zeker het interieur van villa De Puuseleer dat hij samen met Van Beerleire realiseerde in 1930 laat de maturiteit van de architect zien.

Van de Voorde heeft tijdens zijn leven veel belang gehecht aan de sierkunsten. Tijdens exposities stelde hij voornamelijk ensembles of ontwerptekeningen van meubelstukken tentoon. Daarnaast was hij nauw betrokken bij het eerste congres voor decoratieve kunsten dat georganiseerd werd tijdens de wereldtentoonstelling in Gent en integreerde hij de sierkunsten als volwaardig onderdeel binnen de architectuuropleiding aan de Gentse academie. Ook werd er bij Kunst en Kennis, de vereniging voor oud-leerlingen van de academie, sterk de nadruk gelegd op de ambachten en de inrichting van woningen.

Toch blijft het moeilijk een volledig beeld te krijgen van Van de Voorde als decorateur. Weinig ensembles en meubelstukken zijn vandaag bewaard gebleven, wat het niet eenvoudig maakt gedetailleerd onderzoek te voeren naar bijvoorbeeld de gebruikte materialen, stilistische motieven en vormen. Er werd wel getracht een zo compleet mogelijk overzicht te bieden van de meubelontwerpen van Oscar Van de Voorde.

Verder onderzoek naar de firma's waarmee Van de Voorde samenwerkte kan eventueel nog resultaten opleveren. Het salontafeltje dat gepresenteerd werd tijdens de tentoonstelling

van Parijs in 1925 en waarvan er drie verschillende versies bestaan ,uitgevoerd door Van Beerleire, bewijst dat meubelstukken van Van de Voorde in de handel werden gebracht. In hoeverre tekende Van de Voorde ontwerpen voor deze bedrijven uit en in hoeverre werden deze verder gecommmercialiseerd? Een (monografische) studie naar de bedrijven van Charles Verbeke, Céline Dangotte en Charles Van Beerleire zou daarom interessant kunnen zijn.

Ook verdere uitdieping van Van de Voorde als docent en zijn lesopdracht aan de academie kan een invalshoek zijn voor verder onderzoek. Was Van de Voorde binnen zijn lessen sierkunsten ook modern van stijl of legde hij meer de nadruk op het ambachtelijke? Aan de hand van ontwerptekeningen gemaakt door zijn leerlingen zou hierop een antwoord gegeven kunnen worden.

Ik zou dit onderzoek graag willen beëindigen met een woord van dank aan iedereen die mij geholpen heeft met de nodige raad en advies. Vooral bedankt aan mijn promotor prof. Dr. Anna Bergmans die mijn studie over Van de Voorde met enthousiasme begeleidde.

Afb. 126: Oscar Van de Voorde in zijn eigen cottage in Deurle
SAG, DKF nr. 71.

6. Bibliografie

Archieven

- Stadsarchief Brussel, Sectie Privéarchief, Inventaris nr. 45/23. Archief van Dangotte.
- Stadsarchief Gent ,Diverse kleine fondsen nr. 71 – Oscar Van de Voorde.
- Stadsarchief Gent, archief Koninklijke Academie voor Schone Kunsten Gent.
- Universiteit Gent, Fonds Vliegende Bladen.

Websites

Beeldbank Stad Gent	http://www.beeldbankgent.be/
Gent 1913 Virtueel	http://www.gent1913virtueel.be/
Internet Archive	https://archive.org/index.php
Inventaris Onroerend Erfgoed	https://inventaris.onroerenderfgoed.be/
Laboratorio di Arti Visive	http://www.artivisive.sns.it/
Princeton University, Blue Mountain Project	http://bluemountain.princeton.edu/
Smithsonian Cooper-Hewitt National Design Museum	http://www.cooperhewitt.org/
Universitäts Bibliothek Heidelberg	http://www.ub.uni-heidelberg.de/
Universiteitsbibliotheek UGent	http://lib.ugent.be/
Veilingsite Delcampe	http://www.delcampe.be/
Website Geo Verbanck	http://www.geoverbanck.be/
Wolfsonian - FIU	http://www.wolfsonian.org

Bronnen

- Abel, Gustave, L'Histoire de l'Expositon', in: 'N.N., *Gand Exposition 1913. Numero spécial de la revue de la Belgique*, Gent 1913.
- Baes, Jean, 'Ameublement et décoration du Home. Le Style Nouveau', in: *Le home*, 3 (1908) nr. 7.
- Caluwaers, J., 'Banque Belge du Travail à Gand et Chateaux à Aeltre-Sainte-Marie, *l'Emulation*, 44 (1924) nr. 6 (juni).
- De Praetere, Jules, 'Over Sierkunst. Een inleidend woord over de binnenversiering van het huis', *Kunst en Kennis* 1 (1903) nr. 1 (maart).

- De Rudder, Arthur, 'Une exposition d'Art Chrétien Moderne', in: *L'Art Flamand & Hollandais*, 17 (1912) 1.
- de Visan, Tancrede, 'Exposition d'art Chrétien à Paris', *Durendal*, 19 (1912).
- De Vuys, Paul, *Het Moderne Dorp op de wereldtentoonstelling te Gent 1913*, Brussel 1913.
- *Deutsche Kunst und Dekoration*, 7 (1900) nr. 2.
- D'Hont, G., *Het Guldenboek der Provinciale tentoonstelling van Oost-Vlaanderen*, Gent 1899
- Drèze, Gustave, *Gand-Exposition. Revue tri-mensuelle*, 3 (1913) nr. 30 (oktober).
- F.K., 'Studio-Talks. Brussels', in: *The Studio*, 51 (1910) nr. 211 (oktober).
- Fierens-Gévaert, H., 'Le Salon d'Art Religieux Moderne, in: *L'Art Flamand & Hollandais*, 19 (1912).
- Fierens-Gevaert, H., 'l'Exposition de Gand', in: *Gazette des Beaux-Arts*, 55 (1913) deel II.
- Fierens-Gevaert, H., 'Correspondance de Belgique. l'Exposition de Gand', in: *Gazette des Beaux-Arts*, 55 (1913) nr. 11.
- Fred, W., 'Die Sektion Belgien auf der Turiner Ausstellung', *Die Kunst. Monatshefte für Freie und Angewandte Kunst*, 7 (1903)
- Georg Fuchs, 'La section belge à l'Exposition de Turin.' in: Koch, Alexander (red.), *Arts Decoratifs Modernes. Exposition de Turin 1902*, Darmstadt 1902.
- Ketner, Ph J., 'Een kijkje op de Tentoonstelling te Milaan', in: N.N., *De Aarde en haar volken*, (1906).
- Lyon-Claesen (ed.), *Exposition Internationale de Bruxelles 1897. Beaux-Arts. Catalogue général*, Brussel 1897.
- N. N., *Ville de Gand. XXXVIIe Exposition. Salon de 1899. Catalogue des Tableaux et Objets d'Arts. Exposé au casino*, Gent 1899.
- N.N., *1895-1935. Jubeltentoonstelling. Catalogus*, Gent 1935.
- N.N., *Algemeene Wereldtentoonstelling te Gent in 1913. Groep II Schoone Kunsten*, Brussel 1913.
- N.N., *Banque belge du Travail (Belgische Bank van den Arbeid)*, Gent 1924.
- N.N., *Bruxelles-exposition: organe officiel de l'Exposition internationale 1897*, Brussel 1897.
- N.N., *Catalogue général officiel: Première Exposition Internationale d'Art Décoratif Moderne: Mai-Novembre 1902*, Turijn 1902.
- N.N., *Cataloog der 3e tentoonstelling van Kunst & Kennis. Paleis der Hoogeschool. Volderstraat Gent 1901. Van 31 maart tot 14 april*, Gent 1901.
- N.N., *Cataloog der 4e Tentoonstelling van "Kunst en Kennis" open in de Hoogeschool van 2 tot 18 april 1904*, Gent 1904.

- N.N., *Cataloog der schilder- en beeldhouwwerken. Tentoonstelling Kunst en Kennis*, Gent 1898.
- N.N., *Exposition centennale de l'art Belge. 1830-1930. Un siecle d'art*, Brussel 1930.
- N.N., *Exposition Internationale d'Art Religieux Moderne. IVme Salon de Printemps. Catalogue*, Brussel 1912.
- N.N., *Exposition Internationale de l'Art Chrétien Moderne. Organisée par la société de Saint-Jean*, Parijs 1911.
- N.N., *Exposition Internationale de Milan 1906. Participation Officielle Belge*, Brussel 1906.
- N.N., *Gand 1913. Exposition Universelle et Internationale. Catalogue de la Section Belge*, Gent 1913.
- N.N., *Kataloog Vle tentoonstelling Kunst en Kennis*, Gent 1907.
- N.N., *Kunst & Kennis. Sierkunst. Catalogus*, Gent 1926.
- N.N., *Kunst en Kennis Gent. Jubeluitgave bij het dertigjarige bestaan van den kring*, Gent 1927.
- N.N., *Kunst en Kennis. Maatschappij van Oud-Leerlingen der Koninklijke Academie van Schoone Kunsten Gent. Cataloog der Provinciale tentoonstelling Gent 1899*, Gent 1899.
- N.N., *Kunst en Kennis. Sierkunsten*, Gent 1930.
- N.N., *Livre d'Or de l'Exposition universelle et internationale de Gand 1913*, Gent 1913.
- N.N., *Ons jaarboek. Kunst en Kennis 1896-1897*, Gent 1897.
- N.N., *Premier Congrès International des Arts Décoratifs. Gand 20-24 Juillet 1913*, Parijs 1913.
- N.N., *Salon Gand. 42e exposition. Catalogue*, Gent 1922.
- Pica, Vittorio, 'L'arte Decorativa all'Esposizione di Milano', in: *Emporium*, 24 (1906) nr. 139.
- Rossel, Em. (ed.), *Exposition Universelle et Internationale de Bruxelles 1910. Livre d'Or*, Brussel 1910.
- Thovez, Enrico, 'The Turin exhibition. The Belgian Section', *The Studio. An illustrated Magazine of Fine & Applied Art*, 27 (1902) nr. 116.
- Thovez, Enrico, 'The Turin exhibition. The German Section', *The Studio. An illustrated Magazine of Fine & Applied Art*, 27 (1902) nr. 116.
- Van de Voorde, Oscar, 'architecture moderne', in: *l'Emulation*, 45 (1925) nr. 1 (januari).
- Van de Voorde, Oscar, 'Onze Kunstnijverheden. Meubelmakers en Beeldsnijders', *Kunst en Kennis*, 1 (1904) nr. 3 (februari).
- Van de Voorde, Oscar, 'Over nieuwe Kunst', in: N.N., *Ons jaarboek. Kunst en Kennis 1896-1897*, Gent 1897.
- Van der Swaelmen, Louis, 'l'Effort moderne en Belgique', *La Cité*, 5 (1925) nr. 7 (augustus).

Literatuur

- Adriaenssens, Werner, 'Art deco. Evolutie en beïnvloeding van de interieurkunsten in België na het uitdoven van de art nouveau tot de tentoonstelling van 1925', in: Claire Leblanc (red.), *Art nouveau & design. Sierkunst van 1830 tot Expo 58*, Tielt 2005.
- Adriaenssens, Werner, 'De Belgische bijdrage aan de Exposition Internationale des Arts Décoratifs. Parijs 1925', in: Maurice Culot (red.), *Art deco architectuur Brussel 1920-1930*, Brussel 1996.
- Adriaenssens, Werner, *De Wolfers dynastie: Van art nouveau tot art deco*, Antwerpen 2006.
- Adriaenssens, Werner, *Een studie van de Belgische bijdrage aan de Exposition internationale des Arts décoratifs et industriels modernes de Paris 1925*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling VUB 1997
- Adriaenssens, Werner, *Henry van de Velde. Passie, functie, schoonheid*, Tielt 2013.
- Adriaenssens, Werner, *Philippe Wolfers (1858-1929) kunstenaar en zakenman*, onuitgegeven doctoraatsverhandeling VUB 2006.
- Aubry, Françoise, 'Art Nouveau in België. Van het genot van ornamentiek tot de deugd van soberheid' in: Claire Leblanc (red.), *Art Nouveau & design. Sierkunst van 1930 tot Expo 58*, Tielt 2005.
- Aubry, Françoise, 'La participation belge à l'Exposition internationale des arts décoratifs modernes à Turin en 1902' (frans) in: Rossana Bossaglia e.a., *Torino 1902. Le Arti Decorative internazionali del nuovo Secolo*, Turijn 1994.
- Basy, Jean-Marc, *Léon Govaerts (1860-1930): Un architecte de transition*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling UCL 1992.
- Beil, Ralf, *Joseph Maria Olbrich 1867-1908: Architekt und Gestalter der frühen Moderne*, Wenen 2010.
- Capiteyn, André, *Gent in weelde herboren. Wereldtentoonstelling 1913*, Gent 1988.
- Constandt, Marc en Catheline Metdepenninghen, 'Les Zephyrs in Westende-Bad. Een late cottage van Oscar Van de Voorde met meubilair van Henry Van de Velde, in: *Monumenten en Landschappen*, 25 (2006) nr. 4.
- Coolens, Elke, *Werking van de Gentse Burgerlijke Godshuizen (1820-1925)*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling UGent 1997.

- De Moor, R., *De Koninklijke Academie voor Schoone Kunsten Gent. De bestuurders (1751-1935)*, Gent 1944.
- De Muer, Kathleen, *Léon Sneyers (1877-1948): opzoek naar de historische figuur achter de mythe*, onuitgegeven masterproef VUB 2009.
- De Smet, Johan e.a., *Dossier Jean Delvin*, Gent 2010.
- De Vogelaere, F., *Het paard in de Vlaamse Kunst na 1900*, tent. cat. Gent (Campo Santo St.-Amandsberg) 1979.
- Demey, Anthony, *Geo Verbanck. Gent 1881-Aartselaar 1961*, Gent 2001.
- Demey, Anthony, *Oscar Van de Voorde. Architect (1871-1938)*, Gent 1997.
- D'Hondt, Caroline, *Clara Voortman-Dobbelaere: Gent 1853-Menton 1926*, Onuitgegeven masterproef UGent 2012.
- Dickel, Tim, *Wereldtentoonstelling Gent 1913: Oud Vlaendren en het Modern Dorp: schijnbare tegenpolen?*, Onuitgegeven masterproef UGent 2003.
- Douillet, Isabelle (red.), *De Franklin Rooseveltlaan en de wijk Solbosch*, Brussel s.d.
- Dubois, Marc, *Albert Van Huffel 1877-1935*, Gent 1986.
- Dubois, Marc, 'Albert Van Huffel 1877-1935. Een oeuvre van gevoel en rede', *Monumenten en Landschappen*, 2 (1983) nr. 6 (november-december).
- Elaut, Leon, *Het leven van de Gentse ziekenhuizen vanaf hun ontstaan tot op heden*, Gent 1976.
- Findling, John E. (ed.), *Encyclopedia of World's Fairs and Expositions*, s.l. 2009.
- Goslar, Michèle, *Victor Horta (1861-1947): Leven, werk, art nouveau*, Antwerpen 2012.
- Hoozee, Robert (ed.), *George Minne en de kunst rond 1900*, tent. cat. Gent (MSK Gent) 1982.
- Ingels, Paul, 'Domien Ingels (1881-1946), de paardenbeeldhouwer', *Vlaanderen*, 31 (1982).
- Kaplan, Wendy, *Charles Rennie Macintosh*, New York 1996.
- Laporte, Dirk, 'De eigen cottage van bouwmeester Oscar Van de Voorde (1910-1913)', in: *De woonstede door de eeuwen heen*, (1999) nr 121 (maart).
- Loze, Pierre, *Art Deco Belgique 1920-1940*, Brussel 1988.
- Mainz, Karsten, *Over bouwen en verbouwen: De textielnijverheid in het arrondissement Aalst (1914-1944): Een industriële archeologie*, onuitgegeven masterproef UGent 2001.
- Montald, Constant, *Annuaire de l'Académie. Notice sur Jean Delvin*, Gent 1939.
- N.N., *46e Gentsch salon. 7 augustus 26 september 1937. Catalogus*, Gent 1937.
- N.N., *Koninklijke Vereniging Kunst & Kennis. 70-jarig bestaan. Jubeluitgave 1895-1965*, Gent 1965.

- Poelman, Roger, 'Het kasteel Carelshof in Sint-Amandsberg', in: N.N., *Heemkundige Kring 'De Oost-Oudburg'. Jaarboek XXXVII*, Gent 2000.
- Poulain, Norbert, *Interbellum-interieurbezoek 94, Villa Thérèse-Ange*, Gent 2003.
- Poulain, Norbert, *Van Kromme tot Rechte*, Gent 1979.
- Pyenson, Lewis, *The Passion of George Sarton: A Modern Marriage and Its Discipline*, Philadelphia 2007.
- Renardy, Christine, *Liège et l'Exposition universelle de 1905*, Brussel 2005.
- Roberts-Jones, Philippe (ed.), *Brussel. Fin de Siècle*, Parijs 1994.
- Simon Thomas, Mienke Simon, *Goed in vorm. Honderd jaar ontwerpen in Nederland*, Rotterdam 2008.
- Soo Yang Geuzaine, *Le style cottage selon Georges Hobé*, Louvain-la-Neuve 2008.
- Stynen, Herman, *Stedenbouw en gemeenschap: Louis Van der Swaelmen (1883-1929), bezieler van de moderne beweging in België*, Brussel 1979.
- Van Acker, Wouter (red.), *Gent 1913. Op het breukvlak van de moderniteit*, Gent 2013.
- van Herreweghe, Germain, *Le peintre idéaliste. Constant Montald*, Gent 1954.
- Van Herreweghe, Jo (red.), *Impact. Wereldtentoonstelling Gent 1913*, Gent 2013.
- Van Meerhaegen, Michelle, *La Maison Dangotte*, onuitgegeven bachelorproef UGent 2014.
- Vandenbreeden, Jos, *Basiliek Koekelberg. Art-decomonument*, Tielt 2005.
- Vanhove, André (red.), *De muren weten ervan*, tent. cat. Gent (Museum voor Volkskunde Gent), 1997.
- Verbruggen, Christophe, "Vrouwelijke intellectuelen en het Belgisch feminisme in de Belle Epoque," *Verslagen voor het Centrum van Genderstudies – UGent*, nr. 17 (2008).
- Verbruggen, Christophe en Julie Carlier, 'Céline Dangotte,' in: *Nationaal Biografisch Woordenboek*, 19 (2009).
- Verleysen, Cathérine, *Maurice Denis et la Belgique. 1890-1930*, Leuven 2010.
- Windsor, Alan, *Peter Behrens: architect and designer*, Londen 1981.
- Wyffels, Leen, *De wereldtentoonstelling te Gent in 1913. Een architectonische evaluatie van het werk van Oscar Van de Voorde*, lic. diss. Universiteit Gent 1979.

